

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет
Кафедра соціальної роботи

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до дипломної роботи

на тему „ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ
МЕШКАНЦІВ СІЛ І МІСТ НА ЧЕРГОВИХ ВИБОРАХ ДО ВЕРХОВНОЇ
РАДИ УКРАЇНИ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ”

Виконала: студентка V курсу, групи СРзм-51
галузі знань 1301 – „Соціальне забезпечення”,
спеціальності 8.13010201 „Соціальна робота”

Дригуш Ірина Григорівна

Керівник: к.психол.н., доц. Гірняк А.Н.

Рецензент: _____

ТЕРНОПІЛЬ – 2013

ПЛАН

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕРИТОРІАЛЬНІ СПІЛЬНОТИ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІОЛОГІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Різновиди та сутнісні особливості територіальних та етнічних спільнот

1.2. Соціологія міста

1.3. Соціологія села

Висновки до 1 розділу

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ МЕШКАНЦІВ СІЛ І МІСТ НА ВИБОРАХ 2012 РОКУ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

2.1. Структура та сутнісні особливості програми соціологічного дослідження

2.2. Концептуальна схема проведення дослідницьких процедур щодо пізнання специфіки політичного самовизначення жителів міст і сіл

2.3. Кількісний та якісний аналізи й інтерпретація одержаних емпіричних показників

Висновки до 2 розділу

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

Науковий керівник,

к.психол.н., доцент кафедри

соціальної роботи

А. Н. Гірняк

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕРИТОРІАЛЬНІ СПІЛЬНОТИ ЯК ОБ’ЄКТ СОЦІОЛОГІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	9
1.1. Різновиди та сутнісні особливості територіальних та етнічних спільнот.....	9
1.2. Соціологія міста.....	16
1.3. Соціологія села.....	32
Висновки до 1 розділу.....	43
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ МЕШКАНЦІВ СІЛ І МІСТ НА ВИБОРАХ 2012 РОКУ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ	45
2.1. Структура та сутнісні особливості програми соціологічного дослідження.....	45
2.2. Концептуальна схема проведення дослідницьких процедур щодо пізнання специфіки політичного самовизначення жителів міст і сіл	53
2.3. Кількісний та якісний аналізи й інтерпретація одержаних емпіричних показників	66
Висновки до 2 розділу.....	79
ВИСНОВКИ	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	87
ДОДАТКИ	92
Додаток А. Показники готовності жителів міст і сіл прийняти участь у виборах.....	92
Додаток Б. Політичні пріоритети мешканців сіл і міст України.....	94
Додаток В. Розподіл виборців сіл, СМТ і міст, які не визначилися із власним політичним вибором	96

Додаток Д. Розподіл основних джерел інформації з котрих виборці міст, СМТ і сіл дізнаються про кандидатів у депутати.....	98
Додаток Е. Розподіл основних соціальних проблем, які найбільше турбують жителів міст, СМТ і сіл.....	100
Додаток Ж. Особливості політичного самовизначення мешканців сіл і міст України щодо політичних партій та кандидатів у депутати на виборах до Верховної Ради 28 жовтня 2012 р.	102
Додаток З. Узагальнені результати опитування респондентів щодо їх політичних пріоритетів.....	117

ВСТУП

Нині для соціально-політичних реалій України притаманний соціально-класовий та регіональний електоральний розкол. Він переважно проходить між "сильними" суспільними групами, що відносно успішно пристосувалися до пострадянських умов існування, і "слабкими" спільнотами, що адаптувалися невдало. Це протистояння виявляється у всіх регіонах, однак у кожному з них по-своєму. В територіальному плані це розшарування найбільш помітне між центром (у першу чергу обласним) і периферією. Воно зазвичай стосується питання бажаної соціально-економічної політики: ліберальної чи соціально орієнтованої. "Слабкі" групи схильні підтримувати протекціоністські заходи і, як наслідок, – політичні сили, що їх пропонують. "Сильні" ж групи частіше зорієнтовані на політичні сили, які підтримують децентралізацію і не схвалюють "бюджет проїдання" державних коштів.

Соціально-економічна детермінанта складається з двох компонентів – "приналежності території до міста чи села" і "соціально-економічних особливостей адміністративно-територіальних одиниць (АТО)". Приналежність до міста чи села впливає на "вторинні електоральні показники". Так, порівняно із сільськими районами у містах: нижча явка, вищий відсоток "негативістів", ширша "електоральна палітра", тобто тут голосують за різні політичні сили, у тому числі і не традиційні для регіону; зазвичай нижчий показник кількості зіпсованих бюлетенів. Крім того, у містах менша різниця при голосуванні за мажоритарною і пропорційною системами, а переорієнтація електорату не має масового характеру. Також цей фактор впливає на вибір конкретних політичних сил у межах широких політико-ідеологічних напрямів. Зокрема міські виборці схильні підтримувати "лібералів", а сільські – представників "партій влади". Звичайно, чим більше місто, тим яскравіше в ньому виражені зазначені особливості. Відтак, для городян важливий індивідуальний вибір, а на поведінку сільських виборців значний вплив має "общинність".

Отож аналіз на кожному з рівнів докладності статистики підсумків голосувань (загальнодержавному, областей, виборчих округів, АТО, дільниць) має свою специфіку. Області й округи є неоднорідними в соціально-економічному плані об'єктами і, аналізуючи підсумки голосувань по них, часто не можна встановити особливості електоральної поведінки представників різних соціальних груп регіону. Таким чином дослідження соціально-психологічних особливостей політичного самовизначення мешканців сіл і міст набуває виняткової актуальності.

Вивчення проблем життя міст і сіл має давню історію. Наприклад в книзі «Місто» Макс Вебер доводить, що місто сприяє розвитку індивідуальних рис особи і є інструментом історичних змін. Також відомі роботи західного соціолога Р. Зіммеля, котрий розкрив соціально-психологічні аспекти міського життя та функціональний характер міських контактів. Лідери хвилі соціологів-«горожан» Р. Парк, Е. Берджесс, Д. Вірт досліджували вплив розмірів міст на злочинність. Зараз у західній соціології вивчається вплив нових технологій (науково-технічної революції) на міський і регіональний розвиток. Західна ж соціологія села вивчає проблеми соціальних і екологічних наслідків упровадження нових технологій у сільському господарстві (А. Андерсон, З. Бруннер та ін.). На пострадянському просторі цілі соціологічні школи займаються проблемами міста і села. Наприклад, відомі школи соціологів на чолі з професором М.О. Аїтовим (планування соціального розвитку міста) О.І. Шкаратаном (соціальна структура міського населення, соціальне відтворення міських територіальних спільностей), московська школа соціологів, очолювана професором В.І. Староверовим (соціологія села), школа П. І. Симуш (проблематика розвитку колгоспного ладу), школа професора Ю.В. Арутюняна (соціальна структура села), дослідження Т.І. Заславської, Р.В. Ривкіної (теорія неперспективних сіл, міграція населення, трудових ресурсів села) та ін. Однак попри численні теоретичні розвідки невисвітленими залишаються окремі аспекти піднятої проблематики на котрі й зорієнтоване наше дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження пов'язане з діяльністю регіонального відділення Всеукраїнської служби соціологічного моніторингу ГО «Інститут української служби моніторингу», що створений і функціонує на базі Тернопільського національного економічного університету (лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 21.05.2012 року № 1/11-7399).

Мета дослідження – виявлення особливостей політичного самовизначення мешканців сіл і міст та основних груп чинників, що їх зумовлюють.

Гіпотеза дослідження: низка соціально-демографічних параметрів (рівень освіти, середній вік, соціальний статус, характер зайнятості тощо) жителів міст і сіл детермінує значні відмінності у їхньому виборі власних політичних пріоритетів.

Задля досягнення поставленої мети вирішувалися наступні **завдання:**

1. З'ясувати особливості механізму політичного самовизначення мешканців сіл і міст.
2. Критеріально виокремити основні групи чинників, що впливають на політичне самовизначення жителів різних за чисельністю населених пунктів.
3. Виявити пріоритетні інформаційні джерела надходження політичної агітації для мешканців сіл і міст.
4. Окреслити найбільш актуальні соціальні проблеми міського і сільського населення, що найбільше турбують їх напередодні виборів.
5. Диференціювати електорат основних політичних сил України за критерієм реєстрації (сільської чи міської) їхнього місця проживання.

Об'єкт дослідження – політичні уподобання та електоральна поведінка виборців.

Предмет дослідження – соціально-психологічні особливості політичного самовизначення мешканців сіл і міст як специфічних соціально-демографічних груп населення.

З метою вирішення поставлених у магістерській роботі завдань застосовувались наступні **методи наукового пізнання:** 1) *теоретичні:*

критичний та порівняльний різновиди аналізів галузевої наукової літератури з піднятої проблематики, теоретико-методологічний аналіз різних підходів і парадигмальних засад дослідження окресленого предмету пізнання, теоретичний синтез основних груп чинників політичного самовизначення мешканців сіл і міст, методичне моделювання схем передвиборчих кампаній, наукового абстрагування у ході формування вибірки дослідження, класифікації найбільш типових соціальних проблем жителів міст і сіл, систематизації пріоритетних інформаційних джерел проведення політичної пропаганди, узагальнення досвіду проведення передвиборчої агітації, теоретичної рефлексії послідовності проведення конкретно-соціологічного дослідження; 2) *емпіричні*: метод конкретно-соціологічного дослідження, відкрите спостереження, опитування респондентів у формі анкетування, шкалювання, математичні та статистичні методи опрацювання одержаних емпіричних показників.

Практична значущість отриманих результатів проведеного наукового дискурсу: виявлені особливості політичного самовизначення мешканців сіл і міст можуть бути враховані штабами політичних партій і їхніми політтехнологами при розробці проектів PR-компаній та безпосередньому провадженні передвиборчої агітаційної роботи.

Апробація результатів. Результати наукового пошукування впроваджено у практику роботи професорсько-викладацького колективу кафедри соціальної роботи ТНЕУ. Зокрема окремі теоретичні аспекти дослідження використовуються під час викладання навчальної дисципліни «Соціологія», а саме теми «Соціологія політики». Водночас, за підсумками досліджень опубліковано однойменні тези (0,4 друк.арк.) у збірці наукових праць молодих учених (додаток до часопису «Психологія і суспільство»).

Структура роботи. Магістерська робота охоплює вступ, два розділи, висновки, список використаної літератури і 7 додатків. Загальний обсяг дослідження становить 120 сторінок. У роботі подано 12 таблиць та 6 рисунків. Список використаних джерел містить 74 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕРИТОРІАЛЬНІ СПІЛЬНОТИ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІОЛОГІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Різновиди та сутнісні особливості територіальних та етнічних спільнот

До територіальних спільнот належать ті особи, які мають відповідну приналежність до певної території, на котрій вони мешкають, і перебувають у взаєминах з іншими, що випливають із факту проживання на спільній території. До територіальних спільностей відносять: місто, містечко, село, хутір, окремий район міста, а в певних аспектах - і країна. Відначально, вони з'являлися під дією географічного доквілля. Основним у соціологічній концепції розселення постає прояв суспільної суті різнотипного поселення. Даний підхід потребує пояснення соціальної зумовленості утворення розселення (поселення), його формування та функціонування із врахуванням численних соціально-історичних типів (формацій) суспільства, головної його функції і ролі. Також актуальним питанням є визначення впливу мешканців на навколишнє доквілля, що відбувається завдяки соціально-виробничій діяльності [62].

Значно ґрунтовніший аналіз подають спеціальні соціологічні теорії: «регіональна соціологія», «соціологія міста» і «соціологія села» чи сукупна «соціологія розселення», що досліджує розвиток (процес становлення), сутність та загальні характеристики функціонування міста, села, конкретного регіону як цілісних систем [28, с. 75].

Тому проаналізувавши еволюцію розвитку суспільства, видно, що постійні пасовища, поселення первісних людей, які почали практикувати рибальство, скотарство, землеробство, організовували різні види спільностей. Внаслідок взаємодії природних сил, що притаманні для певного географічного доквілля, техніки, виробництва (послугувалися як засоби задоволення потреб), типу культури, представники протосоціуму формували та впроваджували

в діяльність різні види організацій територіальних спільностей. Початкові архаїчні поселення утворювалися зазвичай довкола майдану де відбувались громадські зібрання, місцезнаходження базових інститутів, загонів для худоби, базару і. т.д. Складнішою була структура сільського господарства, торговельного чи промислового поселення, в котрих з'являлись окремі райони, де розташовувалися адміністративні центри, торговельні, ремісничі, промислові, обслуговуючі компанії, комунікативна мережа. Для великих міст характерна розвинута мережева сітка, оскільки великі міста об'єднані за кількома схемами. Науковці, які вивчали міста розмежовують їх структуру за багатьма структурними типами, однак переважно це концентрична будова та розташування секторів. У рамках першої із них дослідники виокремлюють 5 поясів [69, с. 121]:

1-й – вершинний адміністративно-торгівельний пояс (залізнична станція, гостинниці, супермаркети, банківські установи, адміністративні корпуси, культурні центри, поліграфія). Зазвичай, тут збирається чимало людей, проте житлових помешкань тут дуже мало;

2-й – проміжний пояс (заселений бідними людьми, недороге житло, дешеві розважальні заклади, крамниці, кіоски, зосередження злочинності, проституції, азартних ігор, установ сумнівної якості) – тут перебувають зазвичай емігранти, тимчасово влаштовані, низькодохідні верстви населення;

3-й пояс – проживає робочий клас, найнижчі пласти представників середнього класу;

4-й – масив або ряд районів, де мешкають вищі пласти середнього класу, клас олігархів (присутність дуже дорогих апартаментів, вілл);

5-й пояс – розташований поза межами міста (приміський) – заселений людьми, які приїжджають до міста на роботу чи задоволення інших потреб.

В альтернативній секторній схемі застосовуються не концентричні кола, а елементами є районування [38, с. 24]:

- центральний бізнес сектор; сектор послуг, сервісу, малих підприємств;
- сектор малозабезпечених; сектор середнього класу; сектор буржуа.

Сучасна соціологія досліджує територіальну спільність (місто, село) як цілісний комплекс, як єдину відносно незалежну соціально-економічну та соціокультурну систему. Предметом дослідження постає відповідна розмежуваність компонентів міста (села), а саме: господарська сфера, соціально-побутова інфраструктура, природне довкілля, керівництво містом. Місто як специфічна територіальна спільність зреалізовує такі функції [12, с. 382]:

- економічні (досягнення продуктивного застосування трудових і природних ресурсів, індустріального та науково-технічного потенціалу);
- екологічна (оптимізація ефективного використання природних ресурсів та охорона природи і довкілля);
- демографічна (моделювання організаційної структури населення, трудових ресурсів, управління перебігом міграційних змін);
- соціально-побутова (встановлення побутових порядків та забезпечення побутових потреб жителів);
- суспільно-політична (створення та впорядкування політичної сфери життя);
- культурно-соціалізуюча (забезпечення освітньої, виховної та культурної системи).

Провідними чинниками, що трансформують просторову ієрархічну мережу міст, є: розвиток промисловості, застосування різних типів енергії, сировини, різновидів комунікації, засобів пересування, цін на землю. Новітня тенденція до збільшення передмість є результатом поширення автомашин.

Для населення сільської місцевості особливості є дещо іншими. Зокрема, сільський стиль життя детермінується основним чином [16, с. 178]: розподілом праці, що стосується землеробства; дещо меншою соціальною диференціацією; нижчою щільністю населення, вищою внутрішньо-індивідуальною згуртованістю, пріоритетом особистісних взаємовідносин, впливом неформального громадського контролю.

Оргструктура жителів с/г типу охоплює: сім'ю, сусідство, сукупність сімей, сільську спільність. Тут переважають товариські взаємини, взаємодовіра

та допомога. Велику роль має зв'язок із природою і землею, який позначається не лише на економічній сфері життя особистості, а й на її внутрішньому стані, її психології, системі цінностей, культурі, духовності, взаємовідносинах.

Внаслідок втручання у порівняно закриту сільську спільність сучасних «інститутів», до яких відносять: цільові об'єднання, нововведення, технології, виробництва, середні навчальні заклади, новітні засоби пересування, різноманітні види засобів комунікації, преса, радіо, кіно, медійні структури. Відтак саме з індустріалізації і політичних змін, починається урбанізація сільської спільноти. Під урбанізацією ми розуміємо соціально-економічний процес, що характеризується територіальним розширенням меж міста і прогресом міського стилю життя [2, с. 118].

Між жителями міста і села в процесі життєдіяльності будуються відповідні взаємовідносини, котрим притаманний відверто антагоністичний характер, який спостерігається у перерозподілі робочих місць, у соціально-психологічних процесах осіб, які переїхали із села до міста чи навпаки. Насамперед місто втягує сільських жителів, і в результаті село переважно постає як постачальник дешевої робочої сили де, тим самим, сприяє міському економічному піднесенню. Крім того, вироблення ринкових зв'язків і взаємин створюють сприятливі умови щодо виникнення нових видів діяльності. Тому концентрація у місті провідних функціональних осередків науки, культури, мистецтва, освіти тощо (соціальна інфраструктура) постає значним й визначальним, заманливим чинником для більшості сільських мешканців. Відтак, у сьогоденних реаліях місто є тим фактором, котрий «висмоктує» енергійну робочу силу із сільської місцевості і тим самим сприяє процесам відтоку молоді із села, а відтак зумовлює його старіння та вимирання.

Соціологічні теорії, що досліджують взаємини соціально-територіальних спільностей, означаються як «соціологія міста» та «соціологія сільських поселень». Предмет соціології міста вивчає постання, сутнісні особливості і закономірності генезису та функціонування міста як системи, а також [25, с. 76]:

значущість міста в системі розселення; провідні фактори утворення, розвитку та занепаду міста; основні підсистеми міста та соціальні структури населення; специфіка міського стилю життя і міської культури; соціальне довкілля; сутнісні особливості урбанізації; труднощі під час керівництва малими і великими спільнотами; процеси міграції людей; проектування інфраструктури і генезис міст.

Предметом вивчення соціології села виступають його проблеми в канві цілісності сільської громади, соціальна і професійна система населення, особливий сільський стиль життя, специфіка сільської культури і значення масової комунікації в становленні села, особливості розвитку сільської місцини в контексті постання ринкових взаємин тощо.

Як місто так і село є безпосереднім довкіллям життєдіяльності індивіда, та в широкому значенні, здійснює істотну об'єднувальну функцію - функцію соціального становлення індивіда, групи, населення в цілому [29, с. 105].

Крім територіальних спільнот особливе значення у соціологічному вчені посідають й **етнічні спільності**. Цього виду спільності йменують ще як кровнородинними чи спільноти, котрі виокремлюються на підґрунті особливої культури. Вони охоплюють: племена, народності, нації. У будь-якому випадку, у процесі дослідження етнічних суспільних структур, явищ, процесів, основним підґрунтям є поняття «етнос», котре має грецьке походження та означає – «зграя, група, рій, плем'я, народ» [1, с. 152].

Нині відомі численні підходи і теорії відносно інтерпретації та тлумачення провідної категорії «етнос». Певні дослідники (зокрема, соціолог із США Л. Уорнер) припускають використання етнічного терміна до кожного індивіда, який сам себе вважає (чи його вважають) елементом певної спільноти, котрій притаманна конкретна культура і приймає участь у роботі групи. На погляд інших дослідників (германський етнолог В. Мюльман), "етнос" тлумачиться як певна єдність та самоусвідомлення. Останній також розглядався французьким етнологом М. Маже як сукупність осіб, які колективно і несвідомо привласнюють собі окремі ціннісні ознаки.

Аналізуючи поняття «етнос» як ключову одиницю етнічної типології людства, в широкому сенсі слова її майже зрівнюють з поняттям «народ», «національність» - як специфічну форму колективного існування індивідів.

Провідною етнічною детермінантою можна вважати етнічну самосвідомість, що тлумачиться як усвідомлення представниками будь-якого етносу власної причетності до конкретної етнічної спільноти, яка базується на спільності традицій, мови, історичних подій, визнанні специфічних ознак. На відміну від раси, як результату біологічного становлення, соціальні спільноти поставали як наслідок соціальних взаємин (спілкування, вірування, традиції, ритуали), які зближували індивідів [8, с. 382].

Еволюціоністи розробили теорію становлення етнічних спільностей, де відправною точкою була сім'я. Значно ширшим утворенням був рід - генетично первинні соціальні спільноти окремих індивідів, натуральні кровнородинні об'єднання. Роди синтезувались у більш чисельніші племена, котрі визначалися не тільки кровною спорідненістю, а й вірою. Сукупність кланів утворювала плем'я. Племена – значно розвинутіша форма організації, яка у ході культурного становлення інтегрувались в народності, а ті – на вищих щаблях розвитку економічних, політичних й інших зв'язків – трансформувалися у нації. Проаналізуємо ключові спільності.

«Народ» - поняття полісмісловне. З погляду політології «народом» вважають трудящі прошарки, класи міста і села. З погляду соціальних вчень - це спільності, що в етнічній ієрархії перебувають між нацією і племенем. Вони жорстко прив'язані до певної території, володіють власною мовою, культурою, комплексом керування, політичним устроєм. Народ – це культурно-історичне об'єднання осіб. Це поняття являється синонімом корінного етносу держави чи синонімом поширеного у світі етносу. В наукових джерелах суспільствознавчого спрямування багато недоречностей стосовно цієї категорії, тому її часто невірно вживають (зادіюють) як у етнологічному, так й у політичному вимірі. Відтак народ - це все населення конкретної країни чи держави [63, с. 24].

«Нація» тлумачиться як етнічне й політичне поняття, як певний щабель рівня культури; це незмінна спільність індивідів, яка історично постала на основі єдиної мови, території проживання, економічного ладу, психічного складу, що виражається у єдності культури. Нації зароджувалися в епоху постання капіталізму, коли розвивалися політичні утворення, внутрішня економічна, культурна сфера, господарський устрій. Останні є кількісно більшими за народності. На засадах спільної території, мови, культури та економіки виник цілісний національний простір [74, с. 301].

Терміни нація і народність не охоплюють усіх людей однієї національної (етнічної) належності. Поряд із компактно розселеною в межах певного територіально-політичного утворення основною масою осіб однієї національної належності звичайно наявні особи цієї ж самої національності, які проживають за межами такого утворення. Ці представники складають національні групи, наприклад росіяни, євреї, німці, греки та інші в Україні, етнічні українці в інших державах. Оскільки національні групи менш численні, ніж корінна нація, їх називають ще національними меншинами.

Політична суб'єктність нації проявляється в тому, що вона виступає головним соціальним суб'єктом державотворення. Кожна нація прагне до політичного самовизначення й утворення власної державності. Формами такої державності можуть бути окрема держава, державне утворення у складі федеративної держави, національно-державна або національно-територіальна автономія. Право націй (народів) на політичне самовизначення є міжнародно визнаним правом [49, с. 118].

Держави можуть формуватись на базі однієї або декількох націй, відповідно вони вважаються мононаціональними або полінаціональними. Можливі й такі варіанти взаємодії нації і держави, коли спершу на базі різних національних груп виникає держава, а вже потім форму-

ється нація, як це відбулось, наприклад, у США. Нація, від назви якої походить назва держави, називається титульною [30, с. 233].

До політичного самовизначення прагнуть і народності. Оскільки вони існують у межах якоїсь держави, то за ними визнається право на державність лише у формі державного чи автономного утворення, але не окремої держави.

Національні меншини можуть претендувати тільки на національно-культурну автономію, оскільки їхня етнічна нація зазвичай уже має свою державність [4, с. 51].

Однією з форм національного (етнічного) представництва на державному рівні є надання представникам народностей і національних меншин певної кількості мандатів (квоти) в загальнонаціональному представницькому органі (парламенті).

1.2. Соціологія міста

Соціологія міста — галузь соціології, яка вивчає конкретні особливості розвитку і функціонування міста як елемента соціально-просторової організації суспільства, соціальні процеси, що відбуваються в ньому, його форми та інститути.

Предметом цієї галузі соціології є особливості міста як соціальної системи, а об'єктом — безпосередньо місто як соціально-територіальна спільнота і поселенська структура [35, с. 198].

Становленню соціології міста сприяли емпіричні дослідження у США в 20—30-ті роки ХХ ст. (Р. Парк, Е. Берджесс, Р. і Х. Лінд, Р. Маккензі). Її теоретичні засади закладені працями М. Вебера, К. Бюхера і Г. Зіммеля. М. Вебер вважав місто складним комплексом явищ, конкретним історичним утворенням, сформованим на перетині складних соціально-політичних і

військових процесів. Воно має складну соціальну структуру (у ньому живуть як виробники, так і споживачі), яскраво виражений торгово-промисловий характер. Населення міст особисто незнайоме між собою, не зайняте землеробською працею, а здебільшого різноманітними промислами; саме в містах сконцентровані управлінські функції.

Г. Зіммель вивчав особливість міських форм життя, приділяючи особливу увагу основним формам соціальної взаємодії — соціальному розшаруванню, конкуренції, безтурботному ставленню до навколишнього середовища, соціальній диференціації тощо. Якщо Вебер охарактеризував місто як соціальний інститут, то Зіммель розкрив соціальні аспекти міського життя, функціональність міських контактів. Обидва вони визнавали безособовість (анонімність) міського життя, існування бюрократії, наявність раціональних процесів ринку як його головних елементів [6, с. 18].

Як особлива галузь, соціологія міста оформилась у межах чиказької школи (20-30-ті роки ХХ ст.). Її лідери Р. Парк, Е. Берджесс, Л. Вірт головне завдання вбачали у віднайденні механізмів просторової організації міста, уявляючи його соціальною лабораторією, в якій можна вивчати людську природу і зміст суспільного життя. Міську спільноту розглядали вони як мозаїку різних соціальних груп, кожна з яких претендувала на певну територіальну зону. У 60-ті роки в західній соціології сформувалася критична школа, яка особливу увагу приділяла аналізу причин нерівності й структурних конфліктів у містах; а у 80-ті роки у західній соціології переважали дослідження впливу нових технологій на розвиток міст, різних аспектів урбанізації [10, с. 98].

Соціологія міста в колишньому СРСР залежала від комуністичної доктрини про подолання протилежності між містом і селом, з якою була пов'язана урбаністична політика у країні. Сформувавшись у 60-ті роки як самостійна дисципліна, вона потрапила під прес стереотипів, сформованих згідно з доктринами «соціалістичного розселення» та реальних потреб життя. З

ними пов'язані масове житлове будівництво, становлення міських форм життєвого устрою.

На рубежі ХХ—ХХІ ст. вітчизняна соціологія міста розвивалася переважно на рівні прикладних досліджень. Хронологічно можливо визначити кілька етапів розвитку соціології міста [22, с. 56]:

- перше десятиліття ХХ ст. пов'язане з розробкою моделі «ідеального міста»;
- дискусії 20—30-х років між «урбаністами» та «дезурбаністами», які точилися навколо проблем соціалістичного розселення;
- дослідження 60-х років охоплювали проблеми регулювання зростання великих і малих міст, активізації роботи міського транспорту та сфери обслуговування, вивчення ролі міграції в розвитку міст, розробки планів їх соціального розвитку, дослідження проблем адаптації до міського способу життя, відродження урбанфутурології, вивчення проблеми урбанізованих районів, специфіки міського середовища тощо;
- дослідження 70—80-х років зосереджувались на вивченні якості міського середовища, відмінностей між містом і селом, аналізі чинників еволюції міст, розвитку теорії соціального управління містом, визначенні специфіки радянської урбанізації тощо;
- 90-ті роки — поч. ХХІ ст. характеризуються вивченням соціальної структури міста, організації сучасного життєвого простору, процесів територіальної диференціації та соціальної сегрегації у місті.

Серед українських соціологів дослідженням міста займалися Г. Безсокирна, Н. Победа, І. Попова, І. Прокопа, Л. Шепотько та ін. Кризова динаміка та гострі конфлікти у містах, розвиток міського самоврядування найближчим часом, ймовірно, сприятимуть появі нової хвилі інтересу до соціології міста [19, с. 134].

Найчастіше соціологія міста зосереджується на таких проблемах:

- визначення ролі міста в суспільстві й системі розселення;
- дослідження процесу формування міст і чинників їх розвитку;

- з'ясування основних підсистем міста та особливість їх взаємозв'язку;
- внутрішня структура і соціальна стратифікація міста;
- закономірності розвитку і функціонування міста як цілісного феномену;
- проблеми управління та самоуправління;
- особливості міського способу життя;
- соціоекологія міста тощо.

До головних її категорій належать: «місто», «міський спосіб життя», «соціальна структура міста», «соціальна інфраструктура міста». Місто — історична конкретна соціально-просторова форма існування суспільства, яка виникла внаслідок відокремлення ремесла від сільського господарства, і є специфічною поселенською структурою.

Місту властиві такі специфічні риси [18, с. 124]:

- концентрація великої кількості людей, висока щільність населення на обмеженій території;
- зосередженість промисловості, науки, мистецтва, інформації;
- провідна роль у соціальному прогресі;
- високий ступінь інтеграції багатогранних видів людської діяльності внаслідок концентрації різноманітних галузей суспільного виробництва;
- зосередженість основних соціальних груп і верств населення.

Специфіка міста визначає його основні соціальні функції [43, с. 250]:

- господарсько-економічна — організація механізму виробництва на підставі функціонування різних галузей промисловості;
- соціальна — втілена у діяльності соціальної сфери, яка охоплює послуги торгівлі, побутового обслуговування, транспорту, зв'язку, житлового будівництва, соціального забезпечення, медичного обслуговування тощо;
- культурно-освітня — реалізується через надання людині вищої, середньої спеціальної освіти через створення дозвільної та рекреаційної інфраструктур;
- управлінсько-адміністративна — здійснюється шляхом продовження адміністративної влади різними державними та соціальними органами.

На основі містоутворюючих та містообслуговуючих функцій виділяють такі функціональні групи міст [56, с. 401]:

- багатофункціональні столичні міста;
- багатофункціональні міста обласних центрів;
- міста — індустріальні центри;
- місцеві організуючі та обслуговуючі центри навколишніх територій;
- транспортні міста;
- міста — оздоровчі центри;
- міста з переважаючим значенням науково-експериментальних функцій.

За кількістю їх мешканців виділяють такі типи міст: найбільші (понад 1 млн. жителів); дуже великі (від 500 тис. до 1 млн.); великі (250—500 тис.); середні (100—250 тис.); невеликі (50—100 тис.); малі (20— 50 тис.); найменші (до 20 тис. жителів); міські селища. У вітчизняній соціології міста прийнята інша градація: мале місто — від 5 до 50 тис. жителів, середнє — від 50 до 99,9 тис, велике — від 100 тис. до 249 тис, дуже велике — 250—499,9 тис, найбільше — 500 тис. мешканців та більше. В Україні найбільше міст з кількістю мешканців 10— 19,9 тис. (35,1%), а також 20—49,9 тис. (28%). Кожне дев'яте місто налічує від 5 до 9,9 тис. мешканців. Отже, практично кожне друге українське місто є малим. До групи середніх відносять 53 міста (11,8%), великих — 24 міста (5,4%), дуже великих — 16 (3,6%). До групи найбільших належить 10 міст (2,2%), з яких 5 мають населення більше 1 млн. осіб. У них мешкає 36% населення [71, с. 146].

Тільки наприкінці ХХ ст. дослідники стали брати до уваги відмінності між невеликими, середніми та найбільшими містами, зосереджуючи увагу на такому феномені, як мегаполіс. Його формування є своєрідним утіленням принципу природної раціональності, який полягає у раціональному плануванні й розташуванні житлових районів, промислових, паркових зон з метою доступності контактів з природою. Його реалізація потребує чіткого плану розвитку та сильної й освіченої влади для управління ним. Провідні мега-

поліси є своєрідними глобальними містами (Нью-Йорк, Лондон, Токіо). Вони є центрами вироблення стратегічних рішень щодо розвитку світової економіки, інноваційних галузей, фінансових і сервісних фірм, що впливають значно більше, ніж промисловість на економічний розвиток. Головна продукція мегаполісів — послуги та фінансові блага. Глобальні міста конкурують одне з одним, становлячи систему взаємозалежних елементів, певною мірою відокремлених від держав, на території яких вони знаходяться (Гонконг).

Загалом існує чотири основні теорії просторового зростання міст [9]:

1. Теорія централізації. Згідно з нею місто має великий торговий, промисловий і адміністративний центр, який повсякчас зростає.
2. Теорія секторів. Передбачає розширення міських територій вздовж транспортних магістралей та вже збудованих районів.
3. Теорія полінуклеарності. Згідно з нею місто повинно мати декілька великих центрів: промисловий, адміністративний, торговий, науковий тощо.
4. Теорія концентричних зон. Її прихильники вважають, що просторове зростання міста повинно нагадувати концентричні кола: від центрального «ділового» району, немов хвилі, відходять змішана зона, робітничий район, житлова зона середнього класу, привілейована зона, сільськогосподарські райони поблизу міста.

Беручи за критерій роль конкретних міст у міжнародній системі економічних відносин, виділяють п'ять їх типів [23, с. 179]:

1. Місто — штаб-квартира. До таких міст належать центри, де розгортається адміністративна діяльність транснаціональних корпорацій, відбуваються фінансові та виробничі операції. Вони є центрами міжнародних систем транспорту і зв'язку (Лондон).
2. Місто — інноваційний центр. Тут зосереджені дослідницькі й наукові заклади (Кембридж, Оксфорд).

3. Місто — центр модульного виробництва. У таких містах, здійснюються проміжні, виробничі процеси, розташовані на достатній відстані від місця завершення виробничого або технологічного циклу (Белфаст).
4. «Перевальний» пункт для третього світу. Це прикордонні центри, більшість населення яких становлять емігранти (Марсель, Маямі).
5. Місто пенсіонерів. Їх місцезрештування, клімат, уповільнений темп життя приваблюють багатьох людей, які завершили трудову діяльність.

Міста розрізняють і за місцем розташування. Наприклад, східноєвропейські міста відрізняються від західноєвропейських тим, що їх райони архітектурно однорідніші, ніж західні; темпи зростання їх нижчі, ніж західних; міське планування значно розвинутіше, оскільки на Заході структура міста сформувалася під впливом приватного землеволодіння, бізнесу та ринку приватного житла. Організація простору міст у Східній Європі визначалася суспільною корисністю, а не ринковою вартістю, як на Заході. Приватні будинки у східноєвропейських містах мали тривалий час громадяни з низьким статусом, а привілейовані верстви мешкали у державних будинках. Міграція у східноєвропейських містах нижча, ніж у західних; житло перенаселене (існують комунальні квартири). Промислові підприємства, культурні, торговельні центри у східноєвропейських містах розташовані рівномірно по районах, на Заході вони чіткіше розмежовані. Загалом устрій міст залежить і від особливостей суспільств, у яких вони існують [64, с. 322].

У своїх дослідженнях соціологія міста часто вдається до категорії «міський спосіб життя». Його характеризують такі ознаки [47, с. 23]:

- нестійкість соціального статусу, підвищена мобільність;
- інтенсивність та анонімність людських контактів;
- різноманітність можливостей щодо проведення вільного часу;
- відмирання сусідських стосунків;
- зниження соціального значення сім'ї, передача багатьох її функцій різним суспільним інститутам, послаблення зв'язків і залежності між родичами;

— послаблення традицій у регулюванні поведінки особистості внаслідок посилення формального соціального контролю.

Місто є своєрідним соціокультурним середовищем, що охоплює соціальний світ, матеріальні та духовні умови становлення, існування, розвитку та діяльності людей. Тобто міське середовище — це і ландшафт, і люди, і способи їх взаємодії, і виробничі процеси, екологія, якість життя, рівень інформаційного обміну, особлива соціальна структура. Це середовище формує відповідний соціально-психологічний тип особистості, наділений раціональністю, мобільністю, готовністю до змін, умінням поєднати власні інтереси з інтересами інших, здатністю долати труднощі середовища [34, с. 81].

Найвідчутніше впливають на міське середовище [70, с. 87]:

— фізичні параметри міста (щільність населення, міський простір, предметний світ, внутріміські зв'язки). Вони спричиняють як позитивні (комфорт, благоустрій), так і негативні (дискомфорт, труднощі з приєднанням до культурних цінностей, неврози і стреси, проблема самотності тощо) почуття, емоції тощо;

— екологічні характеристики міста: передусім — це стан води, повітря і довкілля, фізичний стан, здоров'я людини;

— інформаційний чинник — охоплює процес передачі сукупності знань, повідомлень, відомостей, що формуються в суспільстві. Відбувається за допомогою різних засобів масової комунікації (телебачення, радіо, відеопродукція, Інтернет, періодика тощо). Проте різкий ріст обсягу інформації створює відчуття перенасичення нею;

— специфіка соціальної структури міста: різноманітні соціальні страти, що взаємодіють між собою, мають свої цінності, норми; вони взаємодіють з інформаційними потоками, займаються різними видами діяльності, виконують різні ролі, їм властиві різні соціальні статуси. Перехід до ринкових відносин в останні роки зумовив радикальні зміни соціальної структури у містах: виникли

нові професійні групи, підвищилась майнова диференціація. Складність соціальної структури породжує проблему ідентифікації особистості.

Соціокультурна ситуація в сучасному місті має тенденцію до ускладнення, з одного боку, засвідчує соціальний прогрес, з іншого — породжує безліч проблем для людини (відчуття стурбованості, тривоги, невизначеності, неспокою). Особливу увагу соціології привертає столичне місто, адже столиця є суспільним феноменом, який охоплює політичні, адміністративні, фінансові, владні, культурні, історичні, мовні, етнічні, соціальні складові; центр у системі адміністративно-владних та політичних зв'язків. Столичне життя за моделями поведінки своїх мешканців випереджає на декілька років інші міста країни. Саме вивчення нових тенденцій, які виявляються у столиці, дає змогу певною мірою прогнозувати розвиток соціально-економічних та політичних процесів у суспільстві загалом. Нині особливо розповсюдженим соціальним процесом є урбанізація [41, с. 82].

Урбанізація (лат. urbanus — міський) — соціально-економічний процес зростання міст, міського населення, поширення міського способу життя на все суспільство [44, с. 502].

Згідно з поглядами представника чиказької соціологічної школи Л. Вірта урбанізм є головною рисою сучасного суспільства, яскравішою, ніж індустріалізм або капіталізм. Раніше термін «урбанізувати» означав «робити ввічливим», «перетворювати щось на витончене». Сучасний смисл його закладено у другій половині XIX ст., коли місто стало спеціальним об'єктом дослідження. Усі сучасні індустріальні суспільства урбанізовані. Найбільш населені міста розвинутих країн мають до 20 млн. жителів, а міські конурбації (скупчення міст, що створюють зони міської забудови) можуть мати їх ще більше. Найпопулярніша форма сучасного міського життя представлена мегаполісом або глобальним містом [15, с. 89].

Історично урбанізація пов'язана з розвитком капіталізму. Мабуть, тому Великобританія, де була започаткована промисловість, першою пережила

індустріалізацію і першою перетворилась на країну з переважно міським населенням. Більшість країн Європи почала урбанізуватися на початку XIX ст. Наприклад, за період з 1800 по 1900 рік населення Нью-Йорка збільшилося з 60 тис. до 4,8 млн. осіб. Найурбанізованішою сучасною країною Європи є Німеччина [14, с. 165].

Соціологія визначає урбанізацію за такими ознаками [39, с. 78]:

- частка міського населення в загальній чисельності населення регіону, всієї країни;
- щільність і ступінь рівномірності розташування по країні мережі міст;
- транспортна та інша доступність великих міст для населення країни;
- різноманітність галузей народного господарства;
- різноманітність видів трудової, дозвілєвої діяльності населення;
- поширення міських форм життя як на населення міст, так і на жителів села.

Побутує думка, що процес урбанізації пройшов три стадії [46, с. 301]:

1. Від виникнення міст до XVIII ст. (лише деякі міські зони мали понад 100 тис. мешканців).
2. Кінець XVIII — початок XX ст. (швидке зростання розмірів і чисельності міст).
3. Метрополізація (їй властиве зосередження людей, багатств, політичних, економічних, культурних установ у містах протягом XX ст.).

Інколи виділяють і четверту стадію — дезурбанізацію, тобто зростання передмість, міграцію у сільські райони, планування нових міст тощо.

Стадіальна концепція урбанізації (Дж. Джіббса) виділяє такі її стадії :

- зародження міст, темпи зростання яких нижчі, ніж у селах;
- випереджаюче зростання міського населення;
- скорочення сільського населення внаслідок міграції з села до міста та зростання міських агломерацій за рахунок міграції з малих міст до великих;
- досягнення найвищої концентрації населення з одночасним уповільненням збільшення його чисельності;

— початок деконцентрації переселення міських мешканців у передмістя та міста-супутники; занепад історичних міських «ядер» [66, с. 178].

Урбанізація є соціальним процесом, який характеризує сучасну дійсність. Вона має як позитивні, так і негативні наслідки. Загальні їх тенденції простежуються і в Україні. Водночас помітні й певні специфічні риси «української урбанізації». Головна з них — зростання міст і поширення міського способу життя на всі форми життєдіяльності. Якщо, наприклад, перед початком Другої світової війни питома вага міського населення України складала лише 34%, то у післявоєнний час вона почала помітно збільшуватися, досягнувши у 1992 р. 68%. Загалом кількість міського населення з 1960 по 1997 рік зросла у 1,7 раза. Але це відбувалося переважно за рахунок скорочення сільського населення, занепаду села. На сучасному етапі в Україні почали розвиватися і дезурбанізаційні процеси, найпомітнішими з яких є [51, с. 308]:

- зниження ролі міста як центру концентрації передових виробничих технологій, виробничих науково-дослідних установ, високопродуктивних підприємств;
- декваліфікація кадрового потенціалу, втрата досвіду висококваліфікованої праці;
- руйнування міських особливостей зайнятості населення, деформація міського способу життя;
- скорочення кількості міського населення (депопуляційні процеси), зворотна міграція у сільську місцевість, скорочення міських територій за рахунок адміністративно-територіальних реорганізацій.

Специфічні особливості розвитку міст, різноманітні процеси в міському середовищі покликали до життя відповідні урбаністичні теорії.

Урбаністична екологія. Її представники (Р. Парк, Е. Берджесс) вважають, що міста зростають не хаотично, а відповідно до особливостей зовнішнього середовища. Своєрідність розміщення, пересування у міському середовищі аналогічна тій, що відбувається у природі. А різні міські райони

розвиваються завдяки адаптації їх мешканців, що борються за власне існування. Загалом формування міста можна розглядати як відтворення послідовних концентричних кіл, що уособлюють міські сфери, поділені на сектори: у центрі розташовані райони «внутрішнього міста», поза ними — житлові квартали, далі — приміська зона. Процеси захоплення екологічної ніші, закріплення в ній відбуваються у секторах концентричних кіл [67, с. 102].

Певний час урбаністична екологія не мала визнання, та згодом вона зайняла достойне місце у працях соціологів. Але концепція урбаністичної екології недооцінює свідомого проектування, планування міста, розглядаючи його розвиток як природний процес.

Урбанізм як спосіб життя. Ця концепція була сформована у нарисі Л. Вірта «Урбанізм як спосіб життя» (1938), який тлумачить урбанізм на підставі трьох його особливостей: розміру території міст, щільності та гетерогенності (неоднорідності) населення. Серед чинників, що визначають світосприйняття мешканців міст, він виділив психологічні ефекти міського життя, їх вплив на соціальну структуру та індивіда. До негативних відносин взаємну байдужість, безцеремонність, підвищене емоційне навантаження, що призводить до відчуття тривоги, нервового напруження, відсутність підтримки через послаблені міжособистні зв'язки мешканців міст [58, с. 275].

Водночас у містах люди відчувають себе вільнішими і мають змогу жити на власний розсуд. Аналізуючи соціальну структуру міст, Л. Вірт дійшов виснову щодо диференціації, тобто фрагментації людської життєдіяльності. Таке розшарування спричиняє послаблення соціальних зв'язків, втрату згуртованості груп, посилення самотності людини [52, с. 67].

Л. Вірт визнавав урбанізацію не тільки як частину суспільства, але й як віддзеркалення природи ширшої соціальної системи, а також як чинник, що впливає на неї. Кожен з аспектів міського способу життя характеризує соціальне життя міського суспільства загалом, а не тільки життя мешканців великих міст. Його ідеям властиві як певні обмеження, так і надмірна

узагальненість: аналізуючи американські міста, Вірт переносить висновки на процес урбанізму загалом, перебільшує деіндивідуалізацію у сучасних містах; деякі характеристики, які він вважав міськими, властиві й селу.

Композиційна теорія. Її представники (Г. Ганс, 1962) піддали сумніву ідею Л. Вірта про диференціацію, що руйнує зв'язки між людьми і групами. Вони стверджують, що життя людей відбувається у невеликих групах (родині, колі друзів, сусідів), навколо яких виникають так звані соціальні світи, які ізолюють людей від навколишнього середовища (міста) та послаблюють руйнівні процеси. Тому аналіз таких чинників, як суспільний клас, етап життєвого циклу, етнічне походження набагато важливіший для розуміння соціального життя мешканців міст, ніж вивчення їх розмірів, щільності, складу населення [31, с. 122].

Теорія субкультур. Її авторство належить К. Фітеру. Згідно з нею, навколишнє середовище міста справді впливає на приватне життя людей. Однак у містах складаються також умови для створення та зміцнення соціальних груп. Міське середовище сприятливе для розвитку субкультур саме завдяки диференціації. Тут виникає багато груп, пов'язаних загальними інтересами, кожна з яких може стати центром субкультури. Великі міста приваблюють багатьох людей, сприяють їх диференціації; у них немало людей, об'єднаних спільними інтересами, діяльністю, що зміцнює згуртованість груп. Саме у великих містах людині легше знайти друзів або приєднатися до якоїсь групи. Прибічники цієї теорії вважають, що для міського середовища характерною є тенденція до соціального конфлікту, але джерелом його є не розпад груп, а суперечності між стабільними субкультурами [13, с. 160].

Сучасні теорії урбанізації. Вони зосереджуються на тому, що урбанізм не є ізольованим явищем, він пов'язаний з головними політичними та економічними чинниками. Один з їх авторів Д. Харві вважає, що [5, с. 236]:
— урбанізм є одним з аспектів штучного середовища, породженого розвитком і розквітом промислового капіталізму;

— у сучасному суспільстві відмінність між способами життя міського і сільського населення набагато розмитіша, ніж у традиційному суспільстві;

— у сучасному урбанізмі простір постійно реорганізується, що залежить від того, де великі фірми обирають місця для розміщення свого виробництва, науково-дослідницьких центрів, та від приватних інтересів, що впливають на купівлю та продаж будинків і землі.

М. Кастеллз, як і Д. Харві, вважає міста штучним утворенням, наголошуючи, що просторова форма суспільства тісно пов'язана з усіма механізмами його розвитку. А для розуміння міста необхідно усвідомлювати процеси, що керують створенням і зміною просторових форм. Кастеллз розглядає місто як окремий населений пункт і як складову процесу колективного споживання, що є рисою промислового капіталізму, вважає, що конфлікт у містах, проблеми міст стимулюють різні соціальні рухи [26, с. 364].

Урбанізація з погляду колишньої радянської соціології. У 80-ті роки ХХ століття радянськими соціологами були охарактеризовані етапи «соціалістичної урбанізації» (В. Пароль) та визначені її специфічні риси в СРСР (А. Ахієзер), а саме [57, с. 308]:

— формування міст не стільки на основі товарно-грошових відносин, скільки шляхом примусового перекачування державою ресурсів із села, що супроводжувалося перенесенням у місто елементів натурального господарства;

— інституціональна незабезпеченість подвійного механізму урбанізації, що призвела до банкрутства ідеї про «зближення міста та села» у радянські часи і як наслідок — до псевдоурбанізації.

Урбанізація в колишньому СРСР мала ту особливість, що відбувалася в країні з переважно сільським населенням. Тому збільшення кількості міст супроводжувалося освоєнням значних нових територій. Здійснювалася у багатонаціональній державі, регіони якої мали різний рівень соціально-економічного розвитку, тому була нерівномірною, часто — спотвореною. Внаслідок цього утворювалися урбанізовані та неурбанізовані території (Центр

— Середня Азія, Схід — Захід). Значною мірою це було пов'язано з різними природно-кліматичними умовами, національними особливостями, недостатньо розвинутою мережею шляхів сполучення тощо [42, с. 165].

Загалом радянська соціологія розглядала урбанізацію у таких аспектах:

- а) з'ясування її подвійного механізму як передумови і наслідку процесів соціальної взаємодії, в результаті яких відтворюється і посилюється різниця між містом і селом, центром і периферією, великими і малими містами з одночасним проникненням міських взаємин у село;
- б) відокремлення індустріальної (концентрація у містах сільського населення) та соціально-інформаційної (формування міста як специфічного соціального організму, що виробляє і поширює стереотипи міського життя в усьому суспільстві) фаз сучасної урбанізації;
- в) інтенсивне формування урбанізованих регіонів, які є конкретним своєрідним подоланням відмінностей між містом і селом [7, с. 145].

У 90-ті роки інтерес соціологів пострадянських країн переорієнтувався з проблем урбанізації на питання міської політики, міських рухів, агрегації міського простору тощо.

Нині серед соціологічних проблем міста, безпосередньо пов'язаних з селом, виділяється проблема *міграції*. Дві третини міського населення нашої країни - вчорашні жителі сіл. Мігранти з села і в місті тривалий час зберігають багато ознак сільського способу життя, відбувається роралізація (набуття містом окремих ознак села). Городянином за способом життя важко стати вихідцю з традиційного села. Саме тому нові міста, населення яких складається значною мірою з сільських мігрантів, виділяються іншим рівнем побутової культури, специфічним укладом повсякденному житті [48, с. 137].

З другого боку, з сільських поселень їде наймолодше, освічене населення, а відтак виникають серйозні перекося у розвитку сільських поселень і галузей економіки, пов'язаних з ними.

Великі міста немовби "обезлюджують" навколишню територію. Є таке поняття, як ареал міста, тобто навколишня територія, на яку воно здійснює всебічний вплив. І чим більше місто, тим більше такий ареал. Ось чому між найближчими за розташуванням пострадянськими мегаполісами зазвичай спостерігаємо найбільш розвалені і занедбані села.

Соціологи вивчають *мотиви* міграції населення з села в місто. За даними досліджень, на першому місці стоїть прагнення отримати професію; продовжити освіту (чверть опитаних); приблизно стільки ж опитаних вказують на бажання поліпшити соціально-побутові умови; приблизно по 12 відсотків - на сімейні обставини, прагнення бути там, де більше молоді. На самому останньому місці знаходиться небажання займатися сільськогосподарською працею [65, с. 244].

При всій привабливості міського *способу життя* він поки дуже далекий від ідеалу: скупченість, безликість міського середовища, особливо в нових містах, поширення масової культури, зростання неблагополучних сімей, відхилення поведінки молоді тощо. Все помітніше проявляються відчуженість людей та їхня самотність, що формовтілюється у тезі «не місто для людини, а трудові ресурси, для міста». Дедалі частіше сьогодні зреалізуються положення *теорії аномії* (Еміль Дюркгейм, Луїс Арт), згідно з котрою міста за своєю природою є ворожими для людських взаємин. Місто змушує людину віддалятися від інших, а відтак знеособлене спілкування поступово входить в звичку. Отож за минулі десятиліття в соціології накопичилося багато спостережень і висновків про несприятливий вплив на людину міського середовища. Однак сьогоднішня соціологія міста не тільки накопичує такі факти, але й, спираючись на них, активно шукає шляхи поліпшення середовища проживання людини, вдосконалення міських поселень [53, с. 160].

1.3. Соціологія села

Соціологія села — галузь соціологічної науки, що вивчає різні аспекти життєдіяльності села як соціально-територіальної спільноти.

Її об'єктом є село як специфічна, внутрішньо диференційована підсистема соціально-поселенської структури суспільства (в Україні налічується майже 29 тис. сільських поселень) та сільське населення (понад 17 млн. осіб) [21, с. 218].

Предмет соціології села — вивчення ролі села в суспільстві та системах розселення, головних чинників, що впливають на його розвиток; визначення його підсистем, специфіки сільського стилю життя, особливостей сільської культури; аналіз соціальної та професійної структури населення.

Вперше про соціологію села зайшла мова у 1915 р. з появою монографії американського соціолога Чарльза Гелпіна «Соціальна анатомія сільського суспільства». Протягом кількох найближчих десятиліть сформувалася відносно розвинута теоретична база для досліджень соціальних процесів у селі. Вітчизняна ж соціально-політична думка традиційно була зорієнтована на сільські проблеми, й вважала село джерелом національної ментальності, особливості якої різною мірою впливають на всі сфери життєдіяльності українського суспільства. Найцікавішими спостереженнями і роздумами збагатили українську соціологію наприкінці XIX — на початку XX ст. І. Франко, М. Грушевський, П. Христюк, О. Шумський, С. Подолинський. За радянських часів вона змушена була обслуговувати політичні інтереси влади, змінюючи напрям своїх пошуків залежно від політичних рішень, часто підганяючи під них результати досліджень. На сучасному етапі соціологія села зосереджує свій погляд на процесах, особливостях соціальної стратифікації в селі, соціальних наслідках впровадження нових технологій у сільськогосподарському виробництві [40, с. 138].

На цьому тлі значно відстає від реальних процесів на селі сучасна українська соціологія. Даються взнаки передусім проблематика, інституціональна

орієнтація, недостатня увага до процесів на мікро- та макрорівнях. Це значно знижує ефективність досліджень, а тим більше — ефективність управління соціальними процесами в селі, що є невиправданим з точки зору державних інтересів. Адже більшість аспектів життєдіяльності українського суспільства тісно пов'язана з селом, а значна кількість мешканців міст є вихідцями з села у першому чи другому поколіннях. Немало з них підтримує родинні зв'язки з селом, масовими є сезонні міграції міських жителів у село. Останнім часом селяни суттєво підтримують матеріальне становище міських родин. Перебої в роботі, зупинення підприємств, хронічні невиплати зарплат спрчинюють аграризацію мешканців міст, багато з яких мають земельні наділи та помешкання, господарюють у сільській місцевості. Непоодинокими є випадки повернення в село його вихідців, які, пробувши певний час у місті, не змогли влаштувати там своє життя [55, с. 61].

Українське село в координатах соціологічного погляду — це конкретна соціально-просторова форма існування суспільства, місце, де населення зайняте переважно аграрною працею.

Сільському життю властиві: підпорядкованість праці ритмам природи, нерівномірність трудової зайнятості; тісне поєднання праці та побуту; невисока виробнича мобільність; різноманітний демографічний склад територіальних груп; трудомісткість праці у домашньому та особистому підсобному господарстві; сильний неформальний соціальний контроль, велике значення місцевих авторитетів; менш напружений ритм життя, простіші форми спілкування, ніж у місті; зв'язок з природним середовищем; дисперсність розселення (розкиданість як самих сільських населених пунктів, так і індивідуальних осель у них) [45].

У селі, на відміну від міста, традиційно відсутні дуже багаті і дуже бідні. Сільське населення відрізняється від міського особливим укладом, родом і характером занять; рівнем кваліфікації праці (у робітників села він нижчий за рівень кваліфікації праці міських робітників); комфортністю життя, типом

мислення, стабільністю норм і цінностей. Відрізняється воно від міста мінімальним рівнем заробітної плати та пенсійного забезпечення, системою пільг за стаж роботи, нормами забезпечення продовольчими і промисловими товарами, розміром коштів, що виділяються з бюджету на розвиток інфраструктури, та іншими ознаками.

У соціології села існує декілька типологій сільських поселень: за чисельністю населення, соціально-економічними ознаками, зайнятістю у сільському господарстві, виробничо-адміністративною роллю. Українські соціологи Л. Шепотько, І. Прокопа та О. Максим'юк, взявши за основу такі ознаки, як чисельність, зайнятість та міграційний рух населення, виділили дванадцять типів сільських поселень [54, с. 360]:

1. Безлюдні поселення, де не залишилося жодного постійного мешканця.
2. Занепадаючі поселення, в яких 60% населення — це люди пенсійного віку.
3. Малі села (до 200 осіб), в яких середній вік мешканців становить понад 40 років.
4. Малі села, в яких середній вік мешканців становить менше 40 років.
5. Середні поселення (201—500 жителів), менше 50% з яких зайнято у сільському господарстві, а понад 30% постійно виїжджають на роботу в міста (маятникова міграція).
6. Середні поселення, в яких більше 50% населення зайнято у сільському господарстві, а 30% працює у містах.
7. Середні поселення, більше 50% мешканців яких зайнято у сільському господарстві; маятникова міграція менша 30%.
8. Середні поселення, менше половини мешканців яких працює в агросфері; маятникова міграція незначна, а решта працює в інших галузях.
9. Великі поселення (понад 500 жителів), менше половини з яких зайнято у сільському господарстві; маятникова міграція значна.
10. Великі поселення, більше половини мешканців яких працює у сільському господарстві; міграція значна.

11. Великі поселення, більше половини жителів яких зайнято в агросфері; міграція незначна.

12. Великі поселення, до половини мешканців яких працює у агросфері; маятникова міграція менша 30%. Серед сільських поселень України майже 35% становлять малі села (84% з них — так звані «вимираючі» села), 25% — середні, 40% — великі села (у них зосереджено 80% сільського населення).

Доля українського села тісно пов'язана із соціально-економічними, політичними процесами, які або сприяли розвитку традиційного для нього життєвого укладу з одночасною адаптацією до тенденцій соціально-економічного буття, або завдавали йому нищівних ударів. Тільки у ХХ ст. відбулися дві радикальні зміни фундаментальних засад сільського буття, які радикально вплинули на його розвиток [61, с. 421].

Деградація села пов'язана зі сталінським періодом аграрної політики держави, внаслідок якої у 20-ті — на початку 30-х років ХХ ст., а в Західній Україні — наприкінці 40-х — на початку 50-х років було проведено насильницьку колективізацію, запроваджено позаекономічний примус до праці, відновлено феодальні методи експлуатації [53, с. 120].

Особливо постраждало українське село від голодомору 1932—1933 рр., який забрав до 9 млн. людських життів. Дорого обійшлися йому політика індустріалізації, «експерименти» в аграрній політиці керівництва колишнього СРСР (ліквідація «неперспективних сіл», руйнування поселень у зоні створення штучних водосховищ тощо). Програма стирання суттєвих відмінностей між містом та селом обернулася новими невирішеними проблемами як для міста, так і для села. У 70-ті роки розширення господарств спричинило до об'єднання колгоспів, радгоспів, районів, об'єктів соціально-культурного призначення, внаслідок чого занепало багато сіл, позбавлених шкіл, медустанов, крамниць, клубів тощо. Скорочення будівництва доріг спричинило обмеження зв'язків між селами, приховане безробіття. Спроба поширити міський спосіб життя на село внесла розлад у традиційний уклад. Серйозною проблемою було і залишається

транспортне сполучення, телефонізація села, формування мережі комунально-побутових послуг тощо. На тлі зниження обсягів виробництва, нестійко функціонуючих господарських суб'єктів знизився рівень життя сільського населення. Сучасні реформи на селі теж не додають його мешканцям соціального оптимізму [17, с. 182].

Протягом кількох останніх десятиліть спостерігається стійка міграція сільського населення у місто. Мотиви її різноманітні: ширші можливості для працевлаштування, кращі побутові умови, задоволення культурних потреб. З другої половини 80-х років міграція сільського населення дещо стабілізувалася. У 90-х роках у зв'язку з погіршенням рівня життя міського населення намітився зворотний міграційний потік — з міста до села. Загалом українське село за останні 50 років внаслідок міграційних процесів втратило понад 10 млн. осіб, тобто щороку з села виїжджало 100 тис. осіб, внаслідок чого сільське населення не тільки зменшилось, а й значно постаріло. Особливо складна демографічна ситуація у Чернігівській, Хмельницькій, Житомирській, Київській, Вінницькій областях [60, с. 423].

В останні роки на селі намітилися і певні позитивні зміни:

- руйнування монополії колективних форм господарства;
- розширення економічної самостійності та свобода вибору форм господарювання відповідно до потреб, інтересів і можливостей індивідів;
- формування ринку землі, усвідомлення значущості землі як капіталу;
- зародження ринкової свідомості, розвиток підприємливості, підвищення соціальної активності;
- формування ефективного власника, менеджера;
- відновлення фермерських господарств, поява сільської буржуазії.

Водночас реформи загострили соціальні проблеми на селі, пов'язані з майновою диференціацією, недостатньою адаптованістю значної кількості сільського населення до нових економічних умов, з появою синдрому соціальної невпевненості. З комерціалізацією вищої освіти важчим став доступ

вихідців із села до вузівських аудиторій, що негативно позначається на їх соціально-психологічному самопочутті, а також на їхніхо перспективах.

У зв'язку з реформами аграрної сфери особливої актуальності набуває аграрна політика держави, яка, з одного боку, повинна враховувати особливості сільського укладу життя, а з іншого — сприяти інтегруванню села в оновлюваний соціально-економічний простір, забезпеченню його мешканцям стабільних умов і життєвих перспектив. Адже нові відносини, які формуються на селі, суттєво вплинуть на звуження сфери застосування праці сільських мешканців, спричинять нові хвилі масової міграції, зміну демографічних параметрів як сільського, так і міського соціумів.

Аналіз матеріалів опитувань центру “Соціо”, проведених у 2002–2011 рр. серед сільського населення Волинської, Запорізької, Дніпропетровської, Полтавської, Херсонської областей та АР Крим, а також аналіз даних статистики президентських виборів 1999, 2004 та 2010 рр. дало змогу О.А.Козуб та В.О. Чигирин здійснити низку узагальнень [53, с. 370]:

1. Демографічна ситуація, яка характерна для сучасного українського села і показовими рисами якої є пришвидшене старіння населення, призводить до того, що на характер політичної самоідентифікації молодших вікових когорт сільського населення все ще справляють вплив представники “воєнного покоління” і “покоління повоєнних років”. Причому в різних регіонах України ці своєрідні “генераційні агенти впливу” діють у діаметрально протилежному напрямі. На землях Західної України саме представники старших поколінь ідеалізують діяльність УПА і, навпаки, у Східній та Південній Україні героями Вітчизняної війни є виключно радянські воїни. Відповідно, вони орієнтують молодь на ті політичні сили та кандидатів, які відображають у своїх діях та програмах ті чи інші позиції (орієнтація на Європу або Росію, підтримка “Свободи” або комуністів).

Регіональні особливості України, що формують її соціокультурний простір, накладаючись на демографічні особливості сільського соціуму, за

винятком, хіба що сільських районів, які є сателітами міст, або мають у своєму складі індустріальні селища міського типу, часто призводять до того, що політична самоідентифікація сільського населення більшою мірою, ніж населення міст відчуває вплив двох основних типів самоідентифікації, розроблених ще наприкінці 1990-х рр. О.К. Толпиго та М.І. Белецьким на базі вибірки, котру застосовували у проведеному спільно із КМІС масштабному дослідженні (N = 10211).

2. Соціально-професійна база населення села є вужчою за аналогічну базу міського населення, внаслідок чого спектр політичних переконань сільських жителів більшою мірою зорієнтований вздовж векторів “біле – чорне” або “свій – чужий”, а отже, рівень персоніфікованості політичного вибору сільського населення значно вищий, ніж у міських виборчих округах.

Підтвердженням цієї тези є відповіді на запитання “Як би Ви воліли голосувати у зв’язку з особливостями змішаної системи виборів?”, яке ставили під час досліджень центру “Соціо” (2010 р.) респондентам сільських населених пунктів Запорізької області та АР Крим, де на одного прихильника партійних списків припадало п’ять прихильників голосування за конкретних кандидатів.

3. Соціально-економічна ситуація на селі, включно із матеріальним становищем більшості населення, близька до критичної, тому полярність думок під час голосування потенційно вища, ніж у місті. Так, ще в дослідженнях 1997 р. (N = 770), проведених на замовлення АПУ, 85,6% респондентів у сільській місцевості Південно-Східного регіону України зазначили, що й економіка, й соціальна сфера села перебувають у стані кризи. Звідси дві полярні думки – прагнення стабілізації ситуації (32,0% респондентів), а також прагнення радикальної її зміни (46,3%). Подібні дані науковці отримали, коли у складі творчого колективу Інституту соціології НАН України здійснювали в 2010–2011 рр. дослідження з питань соціального захисту сільського населення України (N = 1680).

4. Інформаційний простір села, як правило, менш розвинутий і більш замкнутий внаслідок незрівнянно більшої питомої ваги авторитету так званих лідерів громадської думки, до яких далеко не завжди належать люди із вищим соціальним статусом і рівнем освіти.

Отже, сумарно наведені вище аргументи доводять силу впливу поселенської належності на зміст і характер політичної самоідентифікації населення. Не менш складними є чинники особливого та поодинокого характеру, до яких можна віднести внутрішньогрупові й індивідуальні особливості цих процесів.

Руйнування наших особистісних уявлень про самих себе, про своє місце в соціально-економічних і соціально-політичних процесах, що відбувається сьогодні у свідомості людей, спроба позбутися ряду ідеологічних і політичних догм, що емпірично фіксується у багатьох соціологічних дослідженнях, підтверджує гіпотезу, що реальні процеси політичної самоідентифікації, які тривають в українському суспільстві в цілому й в українському селі, зокрема, досліджені недостатньо [12, с. 53].

На жаль, перетворення суспільства супроводжується потужним соціально-психологічним стресом, постійним збільшенням морального навантаження на суспільство загалом і на кожну людину зокрема. Цей стрес полягає в тому, що світоглядні норми і цінності, тривалий час культивовані псевдокомуністичною ідеологією, з одного боку, зазнають докорінного руйнування, а з іншого – відтворюються в новій оболонці, практично зберігаючи колишній зміст.

Отже, кожна суспільна система, будь-який новий порядок дотримуються норм, цінностей і напрямів формування політичної й, у тому числі, електоральної поведінки, таких, що зводяться у ранг ідеології, законів і приписів. Але тотального примусу, як це було за радянських часів, на початку XXI ст. уже не буде. Сьогодні всім, хто так чи інакше впливає на формування політичної свідомості та політичної культури, доводиться звертатися не лише

до теоретичних аспектів цієї проблеми, а й до тих чинників, котрі живлять політичну самосвідомість громадян [56, с. 369].

У зв'язку з цим слушним видається висновок, що на людину водночас впливає ряд різнопорядкових і різноспрямованих сил, які одночасно намагаються надати їй політичній свідомості й орієнтаціям певної векторності, її політичну поведінку втиснути в рамки певної моделі, тобто в підсумку домогтися необхідної політичної самоідентифікації й забезпечити формування необхідних електоральних преференцій.

Зіставлення цих узагальнень із наведеними вище висновками стосовно умов перебігу процесу політичної самоідентифікації сільського населення дає підстави припустити, що на рівні суспільства роль головного агента політичної самоідентифікації перебирає на себе сільський соціум, який виконує її радше на емоційному, ніж на раціональному рівні.

Оскільки виробнича сфера, соціальна інфраструктура, інформаційне поле переважної більшості сільських поселень виглядають куди біднішими за аналогічні параметри міст, у сільського жителя формується своєрідна ціннісна формула, котру він “приміряє” на себе, а потім – на політичні сили та персоналії, які пропонують себе на електоральному ринку. “Сім’я. Я. Економічні умови життя. Умови життя в моєму селі” – цією досить елементарною формулою іноді напрочуд вдало користуються політтехнологи, обізнані зі специфікою сільських округів.

Відтак, поняття “держава“, “влада“, “політика“, “законодавство“ й досі розглядаються людьми відсторонено, наче далекі явища, що містять загрозу “Мені, Сім’ї, Моєму Селу”, і водночас саме в селі живішим є мотив сподівання на сильну і справедливу владу [53, с. 278].

Через це більшості селян властиве спрощене кліше: “Влада – це насамперед порядок і дисципліна. Це сильна рука, що має підтримувати саме нас”. Перехід до нових відносин власності на землю, реформування суспільних відносин і, передусім, економічних взаємин на селі викликають певну

настороженість та навіть острах. Щоправда, тут вмикаються міжгенераційні суперечності, процес розвитку яких на селі тільки розпочинається.

Сільська молодь, наприклад, більшою мірою сприймає переваги приватної власності на засоби виробництва, а тому орієнтується на ті політичні сили, які у своїх програмах виборюють подальше реформування аграрного сектору економіки країни. Це особливо виражене в оцінюванні сільською молоддю політичних партій, у якому вона спирається на дуже просту формулу: “Вони за реформи” чи “Вони проти реформ”.

Натомість сільські пенсіонери, які втратили накопичувані роками заощадження, щосили бажатимуть повернення такого надійного соціалізму, який оцінюється ними як надійна система соціального захисту.

Отже, ми бачимо, що політична самоідентифікація значної частини сільського населення за умов суспільства, що трансформується, складається на рівні свого соціуму і має радше емоційний, психологічний характер. Натомість її соціальна складова проглядається нечітко.

Саме таким, на нашу думку, є характер установок мешканців села стосовно політики та конкретних виявів її у життєдіяльності соціуму.

Аналіз політичних установок сільського населення дає підстави стверджувати, що “перехідний” тип особистості, який характеризується амбівалентністю, про яку писали ще на початку 1990-х рр. Є. Головаха, С. Макеєв, І. Бекешкіна та інші українські дослідники, характерний і для об’єкта нашого дослідження. При цьому з усіх описаних типів амбівалентності йому найбільшою мірою підходить мозаїчно-амбівалентний тип особистості, що поєднує зародки демократичної свідомості, котра, як ми констатували вище, ще не сформувалася, та свідомості, характерної для панування тоталітарного суспільства, котра остаточно не зруйнувалася [69, с. 120].

Внутрішній конфлікт такого типу свідомості полягає в необхідності переоцінювання політичних цінностей, що іманентно мають моральний характер.

Отож у випадку із сільським електоратом ми маємо усвідомлювати, що процес його політичної самоідентифікації відбувається за умов, коли [38, с. 17]:

а) не подолані, а навпаки, посилюються суттєві розбіжності, а часто і суперечності між двома основними типами соціумів – містом і селом. Це не може не впливати на процес політичної самоідентифікації селянства;

б) суперечливість і різновекторність політичного й інформаційного простору України, відсутність ідеології, яка б об'єднувала суспільство, ускладнюють процес політичної самоідентифікації мешканців села, часто зводячи його до примітивної формули: “свій – чужий”;

в) відірваність політичних партій від основної маси населення, відсутність їхніх осередків на місцях, особливо в сільській місцевості, кальковий характер програмних заяв під час виборчих кампаній та ряд інших чинників унеможливають чи уповільнюють само ідентифікацію селян із конкретною політичною силою;

г) нерозвинутість соціальної інфраструктури села, значна частина об'єктів якої виконувала функції агентів вторинної соціалізації населення і передусім молоді, призводить до того, що процес політичної самоідентифікації селян, а особливо сільської молоді, часто набуває стихійного й апроєктивного характеру;

д) провідним агентом політичної самоідентифікації селянства стають формальні і особливо неформальні лідери громадської думки в сільських поселеннях, котрі формують громадську думку соціуму.

Висновки до 1 розділу

1. Соціально-територіальні спільноти виокремлюються за ознакою спільності місця проживання. Ними виступають жителі окремих адміністративно-територіальних одиниць держави, якими є села, селища, міста, райони, області (провінції, регіони тощо). Як соціально-територіальні спільноти розрізняють також сільське і міське населення в цілому.

2. Такі спільноти займають неоднакове становище в суспільстві. Так, щодо працевлаштування, умов праці, побуту міське населення має більше можливостей, ніж сільське. Унаслідок нерівномірності економічного розвитку окремих регіонів країни їх жителі відрізняються за умовами праці, побуту, рівнем життя тощо. Такі відмінності справляють відчутний вплив на їхнє політичне самовизначення.

3. Політична суб'єктність соціально-територіальних спільнот проявляється передусім у тому, що вони виступають суб'єктами місцевого самоврядування. На відміну від інших соціальних спільнот, політична суб'єктність яких не має формалізованого характеру, тобто не визначається офіційними актами, право соціально-територіальних спільнот (територіальних громад) на місцеве самоврядування закріплюється конституціями майже всіх держав. Публічну владу на місцях (місцеве самоврядування) соціально-територіальні спільноти здійснюють як безпосередньо — через місцеві референдуми, сільські сходи, збори громадян за місцем проживання тощо, так і через обрані ними органи місцевого самоврядування.

4. Існування різних соціальних спільнот означає наявність багатоманітних соціальних інтересів, у тому числі пов'язаних із політикою, функціонуванням державної влади. Безпосередньо в політичній сфері такі інтереси представляють політичні партії,

різноманітні громадські організації та рухи. Так, існують політичні партії і громадські організації, які відображають інтереси різних суспільних класів. Є політичні партії і громадські організації, що орієнтуються на інтереси конкретних етнічних, демографічних чи територіальних спільнот. Взаємодія різноманітних соціальних інтересів визначає основний зміст політичного життя суспільства, а їх зіткнення породжує соціально-політичні конфлікти.

5. Відмінності між містом і селом різних епох полягає у політичних, соціально-економічних, рекреаційних, естетичних та інших функціях. За просторовими перетвореннями в мережі розселення криються зміни в її структурі та функціональній організації, що визначається соціально-політичними змінами суспільства. Водночас соціології міста і села, попри свої специфічні особливості, мають багато спільного, оскільки вивчають соціально-територіальні спільноти, наділені такими системоутворюючими ознаками, як економічні, соціальні, політичні та духовні зв'язки.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ МЕШКАНЦІВ СІЛ І МІСТ НА ВИБОРАХ 2012 РОКУ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

2.1. Структура та сутнісні особливості програми соціологічного дослідження

Програма соціологічного дослідження — це науковий документ, що відображає логічно обґрунтовану схему переходу від теоретичного (концептуального) осмислення проблеми до інструментарію конкретного емпіричного дослідження. Сутність програми обумовлена двома основними взаємозв'язаними методологічними функціями. Першу методологічну функцію програма виконує на етапі підготовки анкети — методологічне обґрунтування інструментарію дослідження; другу — на етапі аналізу отриманих даних — обґрунтування логіки аналізу й інтерпретації даних, отриманих внаслідок збирання первинної соціологічної інформації за допомогою розробленого інструментарію [68, с. 24].

Своєчасно підготовлена програма виконує також низку методологічних функцій на різних етапах дослідження. Це насамперед визначення мети і завдань дослідження, тобто стратегії і тактики аналізу проблеми; визначення понятійного апарату; формування критеріїв складання й оцінки запитань інструментарію; вибір статистичних методів аналізу первинної інформації та оцінка матеріальних витрат на обробку; формування структури звіту.

На жаль, у багатьох випадках навіть професійні соціологи ставляться до програми не як до методологічного інструменту, а як до формального документа: програма з викладенням мети та завдань дослідження (більш або менш семантично пов'язаних з назвою теми) готується як офіційно необхідний

документ, а після затвердження теми або підписання угоди відкладається і до неї більше не звертаються. Розплатою за формальне ставлення до програми на початку дослідження є почуття розгубленості й невизначеності, як тільки соціолог переходить до аналізу одержаного емпіричного матеріалу. Тому дослідник (часто цього не усвідомлюючи) змушений повертатися до складання програми, щоб мати більш-менш прийнятну схему аналізу. Однак спроба підмінити програму такою схемою, як правило, неподуктивна: деяких ознак явно не вистачає, інші, хоч і здаються на перший погляд цікавими, систематично не аналізуються [72].

Дослідження без попередньої програми (або з програмою, підготовленою формально) звичайно виглядає так. Керівник дослідження збирає групу виконавців й оголошує, що вивчатиметься проблема "міжнаціональних відносин у певному регіоні", або "соціально-психологічних наслідків аварії на Чорнобильській АЕС", або "ставлення населення до ринкової економіки" (наводяться приклади найпоширеніших останнім часом замовлень на соціологічне дослідження). Одразу ж починається підготовка анкети. Можна скласти сотні запитань, які так чи інакше відображають соціально-психологічні аспекти того чи іншого явища чи процесу, і внести в анкету ще додаткові запитання, що визначають гіпотетичні фактори впливу на ці показники (процес складання запитань — досить захоплююча частина роботи, особливо якщо вона не регламентується попередньою програмою). Значущість тих чи інших запитань може зумовлюватися скоріше темпераментом і наполегливістю автора запитання, ніж цільовим інформаційним запитом. Якщо запитань "надто багато", частина з них відсівається зусиллями "колективного розуму" за тими самими критеріями — авторитетом і темпераментом окремих виконавців.

Внаслідок такого "мозкового штурму" складається інструментарій дослідження — анкета, що містить кілька десятків або сотень запитань. Чи якісна вийшла анкета? Кваліфікований соціолог ніколи не візьметься оцінювати анкету (мається на увазі її змістовна, а не технічна сторона), не зіставивши її з

програмою дослідження, оскільки якість анкети визначається адекватністю її конкретному інформаційному запиту і відповідністю індикаторів (запитань анкети) виділеним показникам досліджуваного явища. Потрібне чи ні конкретне запитання, вимірює чи не вимірює воно будь-яку характеристику, — можна оцінити, маючи критерії оцінювання. Ці критерії і має містити програма дослідження.

Перелічимо лише ті елементи програми, без визначення яких нерационально розпочинати соціологічне дослідження в цілому та підготовку інструментарію зокрема. Структура такої "програми-мінімуму" містить чотири основні взаємопов'язані елементи: 1) предмет дослідження; 2) показники; 3) мету дослідження; 4) гіпотези [3, с. 15].

1. Предмет дослідження визначається конкретним формулюванням відповіді на запитання "Що?" ("Що вивчатиметься?"; наприклад, "соціальна напруженість" або "політична культура" тощо).

Крім найменування предмета дослідження, слід навести визначення його в тому формулюванні, яке автор визнає за основне. Без визначення предмета дослідження навіть після проведення емпіричного етапу не можна сказати, що проблему, наприклад політичну культуру, було вивчено, оскільки незрозуміло, що автор мав на увазі, ведучи мову про "політичну культуру", якщо в програмі визначення цього поняття немає.

2. Показники зумовлюються відповіддю на запитання "Чим?" ("Чим вимірюватиметься предмет дослідження?").

Оскільки досліджувані соціальні явища чи процеси, як правило, досить складні й абстрактні, вони не піддаються емпіричній інтерпретації повністю. Проте, як зазначав Пол Лазарсфельд, "явище, яке не можна спостерігати безпосередньо, все ж залишає свої сліди, що за умов слушної інтерпретації дає можливість ідентифікувати й аналізувати його". Визначення змінних, які дають змогу вимірювати складні явища і піддаються емпіричній інтерпретації, — важливий етап складання програми [50, с. 287].

3. Мета емпіричного дослідження стає зрозумілою з відповіді на запитання "Навіщо?" ("Навіщо проводиться емпіричне дослідження?").

Точна і зрозуміла відповідь необхідна не стільки для прагматичного обґрунтування витрат на проведення емпіричного дослідження, скільки для методологічного обґрунтування критеріїв "цілеспрямованого" відбору або відсіву показників, індикаторів, гіпотетичних чинників. Можна запропонувати досить велику кількість показників досліджуваного явища, обґрунтованих з погляду розкриття сутності предмета. Звужити коло таких показників дає змогу мета дослідження.

4. Гіпотези — це обґрунтовані припущення про чинники, які визначають характер явища, що вивчається, та потребують емпіричного підтвердження або спростування.

Емпірична інтерпретація теоретичного показника може мати кілька ступенів (субпоказників), останній з них має бути доведений до такої міри конкретності, щоб кожний субпоказник останнього ступеня можна було виміряти за шкалою відповідей на конкретне запитання анкети (індикатор показника) [24, с. 32].

Фактично процес підготовки анкети має полягати в тому, щоб перевести показники в адекватні їм запитання. Навіть у тому разі, коли запитання формулюється спонтанно (а практично це відбувається дуже часто), потрібно, виходячи з цього формулювання, визначити відповідний до запитання показник. Це значно полегшить аналіз одержаної інформації. І замість того, щоб кожного разу згадувати, наприклад, про респондентів, які ствердно відповіли на запитання: "Чи вважаєте ви, що соціально-економічне становище країни у майбутньому році поліпшиться?" — у тексті аналізу достатньо буде сказати про думку "соціальних оптимістів", оскільки вже в програмі міститься обґрунтований зв'язок цього запитання з показником "соціального оптимізму".

Взаємозв'язок показника і формулювання запитання може бути очевидним (прямим), якщо формулювання логічно впливає з визначення

показника. Так, упевненість у поліпшенні соціально-економічної ситуації безпосередньо пов'язана з показником соціального оптимізму і не потребує додаткового обґрунтування. Однак зв'язок може бути не настільки очевидний, якщо, наприклад, відповіді на згадане вище запитання пропонується розглядати як показник "підтримки економічної політики уряду". Хоча логічно цілком припустима інтерпретація впевненості в поліпшенні економічного стану як показника підтримки економічної політики уряду, бажано емпірично обґрунтувати цю відповідність.

Технологічно схема підготовки програми містить такі дії [20, с. 38]:

1. Визначення мети дослідження. Навіть якщо у попередньому задумі немає реальної практичної мети, автору програми слід цілеспрямовано обмежити предмет дослідження і коло показників.

2. Визначення і формулювання предмета (предметів) дослідження.

3. Складання структурної схеми показників предмета (предметів) дослідження.

4. Оцінка можливості вимірювання кожного з показників конкретним індикатором (запитанням анкети). Пошук структурних субпоказників. Доведення конкретизації показників до такого ступеня, щоб кожному з них відповідало запитання анкети.

5. Внесення до схеми гіпотетичних чинників. Визначаючи чинник, слід одразу ж групувати відповіді за цією ознакою (наприклад, "вік": до 30 років; 30—55 років; більше 55 років; або "посада": керівник, виконавець тощо).

6. Групування гіпотетичних чинників за типами (наприклад, "демографічні", "соціально-економічні", "соціально-політичні" тощо).

7. Визначення гіпотез, які перевірятимуться в процесі статистичного аналізу.

Для проведення свого власного дослідження, розгляньмо більш детальноше *взаємодію структурних компонентів програми*. Концептуальна схема програми соціологічних досліджень складається з

чотирьох основних структурних блоків: 1) вихідна методологічна парадигма; 2) система цілеспрямування дослідження; 3) понятійно-категорійний апарат; 4) принципи реалізації. Згідно з формулою $1+2+3+4=10$, яка моделює процес розв'язання пізнавальних проблем на основі багатознакової логіки, поняття «програма» також складається з вищенаведених компонентів за цією ж формулою. Це не випадково, бо кожен з основних структурних блоків програми також має структуру, яка розкривається за формулою піфагорійців. Перший блок програми становить поняття «методологічна парадигма». Щоб розкрити його зміст, слід враховувати такі принципово важливі моменти:

- 1) індивідуальний рівень виконавців, особливості їх професійної компетентності;
- 2) соціально-економічні, соціально-етнографічні, наукові та культурні особливості держави щодо науки і соціуму;
- 3) предметна специфіка окремої наукової галузі, у даному разі соціології;
- 4) рівень розвитку людської цивілізації [27, с. 59].

Зміст вихідної методологічної парадигми соціологічного дослідження можна розкрити таким чином: парадигма (10) = рівень наукових кадрів (1) + особливості держави (2) + особливості галузі (3) + рівень розвитку цивілізації (4).

Другий блок — цілеспрямування дослідження — становлять категорії «мета» (1), «проблема» (2), «завдання» (3). Четвертим елементом цього блоку є поняття «координація» (4). Кожен елемент програми пов'язаний з іншими завдяки прямим та зворотним зв'язкам. Тобто у соціологічному дослідженні категорія «зв'язок» виконує багато функцій, у тому числі інформаційного забезпечення, координації зусиль дослідників, замовників у вирішенні теоретичних і практичних проблем; корекції засобів та напрямів пізнання, контролю за процесом дослідження на всіх його етапах. Таким чином, одна й та сама категорія зв'язку має різну форму на певному етапі робіт [32, с. 205].

Складовими частинами третього блоку є: понятійно-категорійний апарат, або «система понять» (1), процес моделювання (2), вироблення гіпотез (3), корекція засобів (4). Таким чином, згідно з цією ж формулою може бути розкритий зміст третього блоку компонентів програми соціологічних досліджень. А структура останнього блоку може бути розкрита так: реалізація (10) = план (1) + методики (2) + звіт (3) + контроль (4). Отже, згідно з формулою пізнання піфагорійців можна розкрити змістову структуру як програми соціологічного дослідження загалом, так і кожного з її основних блоків.

Наведені принципи логічного упорядкування вихідних понять значно полегшують процес інтелектуальної систематизації масиву інформації. Водночас кожен спеціаліст повинен розуміти, що запропонована схема є дуже спрощеним варіантом програми, бо залишає поза увагою напів- чи підсвідомі, ірраціональні механізми інтуїції та особливості стилів мислення дослідників, різні можливості груп виконавців тощо [73, с. 56].

Аби дещо компенсувати певну спрощеність моделі програми дослідження, звернемо увагу на закон роздвоєння цілого. Відомий він ще з часів Платона і конкретизувався у законах діалектики — переходу кількості в якість, єдності й боротьби протиріч та заперечення. Щодо програми дослідження цей закон має такий зміст: кожен з компонентів програми роздвоюється на протиріччя, які, об'єднуючись, розкривають зміст та сутність самого цього компонента [36, с. 185].

Щоб краще зрозуміти смисл цього важливого принципу діалектичної логіки, зауважимо, що кожен з уже перелічених компонентів подвоюється, розпадається на протиріччя. Мета, наприклад, носить характер стратегічних устремлінь і тактичних, близьких цілей; завдання теж розпадаються на основні та допоміжні; в основі процесів моделювання — суперечність між уявленнями про деякі ідеальні за своєю суттю процеси і явища та можливістю їх реалізації у поєднанні з існуючими нормами, традиціями; підготовка звіту за підсумками дослідження теж складається з урахування формальних вимог та бажання

дослідників детально розкрити змістові моменти одержаної інформації. Не важко перенести можливості цього логічного принципу на інші компоненти, що дасть змогу значно розширити пізнавальні можливості програми дослідження. Бо, оперуючи діалектичним ключем, значно легше врахувати безліч явищ, які залишались поза увагою.

Таким чином, взаємозв'язки між компонентами програми соціологічного дослідження формуються за такими принципами [11, с. 25; 37, с. 127]:

а) всі компоненти об'єднані в чотири основні блоки — методологічної парадигми; цілеспрямовання; понятійно-категорійний; реалізації;

б) структура кожного з них розкривається згідно з універсальним принципом пізнання за формулою $1+2+3+4=10$;

в) структуру блоків становлять:

I — методологічна парадигма (10) = рівень наукових кадрів (1) + особливості держави (2) + особливості галузі (3) + рівень розвитку цивілізації (4);

II — цілеспрямовання (10) = мета (1) + проблема (2) + завдання (3) + координація діяльності (4);

III — понятійно-категорійний (10) = система понять (1) + моделювання (2) + гіпотези (3) + корекція засобів (4);

IV — реалізації (10) = план (1) + методики (2) + звіт (3) + контроль (4);

г) кожен із складових елементів програми соціологічного дослідження підлягає роздвоєнню на протиріччя, що відповідає загальнодіалектичному закону роздвоєння цілого.

2.2. Концептуальна схема проведення дослідницьких процедур щодо пізнання специфіки політичного самовизначення жителів міст і сіл

Програма соціологічного дослідження

"Особливості політичного самовизначення мешканців сіл і міст України щодо політичних партій та кандидатів у депутати на виборах до Верховної Ради 28 жовтня 2012 р."
(8 вересня 2012 р.)

Обґрунтування проблеми дослідження

Місто і село є своєрідними соціокультурними середовищами, що охоплюють соціальний світ, матеріальні та духовні умови становлення, існування, розвитку та діяльності людей. До специфіки цих середовищ належить ландшафт, щільність населення, способи взаємодії, виробничі процеси, екологія, якість життя, рівень інформаційного обміну, особлива соціальна структура тощо. Це середовище формує відповідний *соціально-психологічний тип особистості*, котрий потенційно й зумовлює особливості політичного самовизначення виборців.

Отож у ході передвиборчого процесу кожен кандидат-мажоритарник має диференційовано підходити до розгортання піар-технологій у певній конкретній підсистемі соціально-поселенської структури суспільства, враховуючи її соціально-культурну специфіку та економічний потенціал. Завдання ж соціологів – дослідити виникнення певного політичного феномену всередині конкретного соціального контексту [33, с. 120].

Місту, за В.Г. Городяненко, властиві такі специфічні *рис*: концентрація великої кількості людей на обмеженій території; зосередженість промисловості, науки, мистецтва, інформації; високий рівень інтеграції багатогранних видів людської діяльності внаслідок концентрації різноманітних галузей суспільного виробництва; зосередженість основних соціальних груп і верств населення. Таким чином, специфіка міста визначає його основні соціальні *функції*: господарсько-економічна; соціальна (охоплює послуги торгівлі, побутового

обслуговування, транспорту, зв'язку, соціального забезпечення, медичного обслуговування тощо); культурно-освітня й управлінсько-адміністративна [53].

Крім того, міський спосіб життя характеризується такими *ознаками*: нестійкість соціального статусу, підвищена мобільність і готовність до змін; інтенсивність та анонімність (безособовість) людських контактів; різноманітність можливостей щодо проведення вільного часу; відмирання сусідських стосунків; зниження соціального значення сім'ї; послаблення традицій у регулюванні поведінки особистості внаслідок посилення бюрократичного, формального соціального контролю; розвиток субкультур та «розмивання» усталених норм і цінностей. Зазначені особливості спричинюють як позитивні (комфорт, благоустрій), так і негативні (дискомфорт, труднощі з приєднанням до культурних цінностей, неврози і стреси, проблема самотності та самоідентифікації тощо) аспекти життєдіяльності.

Сільському життю властиві наступні ознаки: підпорядкованість праці ритмам природи, нерівномірність трудової зайнятості; тісне поєднання праці та побуту; невисока виробнича мобільність; різноманітний демографічний склад територіальних груп; трудомісткість праці у домашньому та особистому підсобному господарстві; сильний неформальний соціальний контроль, велике значення місцевих авторитетів; менш напружений ритм життя, прості форми спілкування; зв'язок з природним середовищем; дисперсність розселення («розкиданість» як самих сільських населених пунктів, так й окремих осель). Також для села притаманне менше майнове розшарування, інший рівень кваліфікації праці (у робітників села він нижчий за рівень кваліфікації праці міських працівників); комфортність життя, тип мислення, стабільність норм і цінностей. Відрізняється воно від міста й мінімальним рівнем заробітної плати та пенсійного забезпечення, системою пільг за стажем роботи, нормами забезпечення продовольчими і промисловими товарами, розміром коштів, що виділяються з бюджету на розвиток інфраструктури та іншими ознаками.

Як відомо, внаслідок об'єднання колгоспів, радгоспів, районів, об'єктів соціально-культурного призначення занепало багато сіл, котрі позбавлені шкіл, медустанов, крамниць, клубів тощо. Скорочення будівництва доріг спричинило обмеження транспортного сполучення, зв'язків між селами, приховане безробіття. Спроба ж поширити міський стиль життя на село внесла розлад у його традиційний уклад. Водночас в останні роки на селі намітилися і певні позитивні зміни: руйнування монополії колективних форм господарства; розширення економічної самостійності та свобода вибору форм господарювання відповідно до потреб, інтересів і можливостей селян; формування ринку землі, усвідомлення значущості землі як капіталу; зародження ринкової свідомості, розвиток підприємливості, підвищення соціальної активності; формування ефективного власника, менеджера; відновлення фермерських господарств, поява сільської буржуазії тощо [59].

Відтак порівняльний аналіз показників одержаних у сільських і міських ТВО дає нам змогу комплексно виявити складну (полікомпонентну) специфіку політичного самовизначення респондентів залежно від: рівня заможності, релігійності, освіти, соціального статусу, зайнятості, роду зайнятості, вікового діапазону, оперативного доступу до джерел інформації, традиційності / схильності до інновацій, мовних особливостей, дотримання національних культурних традицій тощо.

Об'єкт дослідження – політичні уподобання та їх психологічні детермінанти у представників різних соціально-територіальних спільнот.

Предмет дослідження – соціально-психологічні особливості політичного самовизначення жителів сіл і міст України щодо політичних партій та кандидатів у депутати на виборах до Верховної Ради 28 жовтня 2012 р.

Мета дослідження: виявити особливості політичного самовизначення мешканців міст і сіл України як специфічних внутрішньо диференційованих соціально-територіальних спільнот.

Для досягнення поставленої мети були поставлені такі **завдання:**

1) розробити інструментарій для виявлення особливостей політичного самовизначення електорату міст і сіл України;

2) виявити політичні пріоритети сільських та міських виборців, а також з'ясувати рівень їхньої готовності взяти участь у чергових виборах;

3) визначити основні соціально значущі сфери сіл і міст, з котрими найбільш пов'язані інтереси та очікування виборців конкретного ТВО;

4) з'ясувати провідні інформаційні джерела (канали) донесення політичної інформації до виборців сіл і міст України, як визначального чинника, що детермінує розробку та ефективність певної піар-кампанії;

5) дослідити за кого із кандидатів-мажоритарників схильний проголосувати електорат у другу чергу (виявити політичний резерв), а відтак з'ясувати яким буде «зсув політичних пріоритетів» у випадку «викидання» на політичну арену компромату, зняття «технічним» кандидатом своєї кандидатури чи залучення іншого значущого чинника зміни політичних уподобань виборців;

6) виявити соціально-демографічні та соціально-статусні особливості у політичних пріоритетах міських і сільських виборців;

7) здійснити кількісний та якісний аналізи отриманих емпіричних даних відповідно до концепції дослідження та сформулювати основні рекомендації щодо задіяння основних факторів політичного самовизначення мешканців міст і сіл України.

Гіпотези дослідження.

1. Готовність взяти участь у виборах значно вища у мешканців сіл, аніж у виборців які проживають у містах (запитання № 1, 9).

2. Провідним джерелом одержання політичної інформації у жителів міст і сіл є телебачення, однак перші із них також активно використовують з цією метою Інтернет, тоді як другі – газети і радіо (запитання № 2, 9).

3. Мешканці сільської місцевості, яку вважають оплотом національної ментальності, здебільшого голосуватимуть за пронаціональні політичні сили

(об'єднану опозицію, «Нашу Україну») та їх представників (запитання № 3, 5, 6, 7).

4. Виборці, які проживають у містах України переважно підтримуватимуть новостворені політичні партії («УДАР» В. Кличка, «Україна – вперед!») та їх представників (запитання № 3, 5, 6, 7).

5. Сільські жителі більшим чином, аніж мешканці міст не визначилися з власними політичними пріоритетами, а відтак саме вони є основною цільовою аудиторією для подальших передвиборчих впливів з боку вітчизняних політичних сил (запитання № 3, 5, 6, 7).

6. У містах і селах наявні свої виняткові, а відтак найбільш актуальні соціально значущі сфери з котрими найбільш тісно пов'язані інтереси та очікування виборців конкретного ТВО. Отож кожен респондент вважає, що майбутній депутат візьме цю ситуацію під свій особистий контроль. Ймовірно виборців сіл будуть більше турбувати проблеми працевлаштування, медицини і сільського господарства, тоді як мешканців міст – питання підприємництва, освіти та культури і також працевлаштування (запитання № 4, 9). Відтак передвиборча риторика кандидатів у депутати потенційно має центруватися у селах і містах довкола різних соціально-економічних проблем.

Інтерпретація основних понять

Адміністративно-територіальна одиниця – це компактна частина території України, що є географічно-просторовою основою для організації і діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Виборець — громадянин, що володіє активним виборчим правом і місце проживання якого розташоване в межах виборчого округу, що забезпечує представницький характер органу публічної влади відповідного рівня.

Громадська думка (сукупність думок певної множини людей) розглядається як два суспільних феномени:

- соціальний (чи соціально-політичний) інститут, що бере участь у здійсненні влади, один із визнаних, узаконених механізмів процесу у прийнятті

рішень на всіх рівнях життєдіяльності суспільства. Іншими словами, громадська думка – це форма вияву політичної волі, свідомості мас, яка чинить тиск на державний управлінський апарат (у тому числі й на виборах, у процесі референдумів) і, поряд з іншими соціально-політичними інститутами, бере участь у політичному процесі країни;

•сукупність суджень, які поділяються різноманітними соціальними групами щодо тих чи інших подій, явищ суспільної дійсності.

Електорат — сукупність громадян, яким надано право брати участь у виборах певного органу, політичної партії чи конкретної особи. Прихильники політичної партії, які голосують за висунутих нею кандидатів на виборах.

Імідж («image» – у пер. з англ. «образ») – сформований у масовій свідомості стереотип, емоційно забарвлений образ кого-небудь або чого-небудь. Поняття «імідж» також означає оригінальну манеру спілкування людини, її стиль діяльності.

Мажоритарна система (фр. *majorite* — більшість) — система визначення результатів виборів, завдяки якій депутатські мандати (один або кілька) отримують тільки ті кандидати, які отримали встановлену законом більшість голосів, а усі інші кандидати вважаються не обраними.

Місто районного значення — адміністративно-територіальна одиниця нашої країни, яка не має статусу міст обласного значення й до котрої належать населені пункти з кількістю населення менше 50 тисяч осіб. Станом на 1 січня 2009 року в Україні налічується 280 міст районного значення в котрих проживає близько 8,1 % загальної чисельності населення України.

Округ — частина держави, що виокремлюється в осібну територіальну одиницю з адміністративно-політичною, господарською чи іншою метою. Район діяльності якого-небудь державного органу галузевого управління.

Плебіцит (лат. *plebiscitum*, буквально — рішення народу) — це всенародне голосування з питання державної приналежності певної території або політичної долі держави.

Політика – сфера діяльності, пов'язана із взаєминами між класами, націями та іншими соціальними спільнотами, ядром котрих є проблема завоювання, утримання і реалізації державної влади.

Політична інформація – це складова частина соціальної інформації, що охоплює всі явища і факти, події в політичній сфері життя суспільства – взаємини між різними соціальними верствами, етнічними утвореннями, інститутами управління і суспільством, державами, і навіть між різними релігіями. Сюди ж належать повідомлення про події та явища, що відбуваються в соціальному житті, – в економіці, культурі, науці і техніці, котрі мають певне політичне значення

Політична партія – інститут, що відображає інтереси певної соціальної групи (чи груп) і/чи ідеологію й прагне до державної влади для їх реалізації.

Предмет соціології політики – політична свідомість і поведінка людей, які втілюються у діяльності держав і громадських інститутів, організацій, а також механізм впливу на процеси функціонування політичної влади.

Рейтинг – числовий або порядковий показник, що відображає важливість або значущість певного об'єкта чи явища.

Селище міського типу (СМТ) — міське поселення, яке за функціональним призначенням у загальній системі адміністративно-територіального устрою України посідає проміжне місце між сільським населеним пунктом і містом, але в обліку населення належить до міського.

Обґрунтування вибірки дослідження.

Генеральну сукупність складають громадяни України, які досягнули виборчого віку і законодавчо мають право голосу.

Модель вибіркової сукупності формується з моделі генеральної сукупності виборців конкретного одномандатного округу. Всього, згідно з двоступеневою вибіркою, випадковою і квотною*, слід опитати 1800 респондентів. Важливо, щоб у найменших підгрупах за статтю чи віком було не менше 100-300 респондентів, що дає змогу отримати стійкі статистичні результати.

Кожен інтерв'юер має опитати не менше 50 респондентів. Опитування проводиться у межах вулиць, що належать до виборчих дільниць закріплених за конкретним інтерв'юером.

*Взірець добору кількості респондентів визначених за квотною вибіркою:

**КІЛЬКІСТЬ РЕСПОНДЕНТІВ,
які планують взяти участь у виборах до ВР – 28 жовтня 2012 р.
Міський округ № ..... м. Полтави**

Стать	Вік					Підсумок	
	18 – 30 років	31 – 39 років	40 – 49 років	50 - 59 років	за 60 років	Всього по округу за статтю	Всього респондентів по округу
Чоловіки	2	5	6	6	4	23	50
Жінки	2	6	7	7	5	27	
Підсумок:	4	11	13	13	9	РАЗОМ: 50	

З вищою освітою опитувати не більше 26 % (6 чоловіків і 7 жінок різного віку).

Логічна структура дослідження.

Операційні поняття		Індикатори	Запитання анкети
1. Виявлення побутуючих у різних регіонах держави політичних уподобань виборців міст і сіл			
1.1	Рейтинг політичних партій та їх представників	Визначення найбільш рейтингових персоналій майбутніх депутатів-мажоритарників і політичних партій, які вони презентують	Запитання № 3, 6, 7
1.2	Готовність виборця до плебісциту	Виявлення рівня готовності виборців міст і сіл взяти участь у голосуванні	Запитання № 1
1.3	Альтернативний політичний вибір	Визначення у кандидатів-мажоритарників, які входять до «політичного резерву» виборців, що сумніваються в остаточності свого вибору	Запитання № 5
2. Визначення ключових факторів, що впливають на політичне самовизначення виборців міст і сіл			

2.1	Соціально значуща сфера	Виявлення найбільш вагової для виборців міст і сіл соціально значущої сфери, котру політично найвигідніше (хоча б декларативно) відстоювати кандидату у депутати в конкретному ТВО	Запитання № 4
2.2	Провідне інформаційне джерело	З'ясування специфіки переважання певних видів інформаційних джерел серед жителів міст і сіл у процесі їхнього політичного самовизначення	Запитання № 2
3. Дослідження соціально-демографічних і соціально-статусних детермінант політичних уподобань виборців міст і сіл			
3.1	Аналіз особливостей політичного самовизначення виборців міст і сіл у контексті їх демографічних особливостей	Кореляції між показниками віку і статі респондентів та відповідями щодо факторів, котрі зумовлюють їхні політичні уподобання	Запитання № 8, 9, 10
3.2	Аналіз особливостей політичного самовизначення електорату міст і сіл у розрізі їх професійних характеристик	Співставлення відповідей респондентів на основний блок запитань анкети з особливостями їхньої освіти та характеру зайнятості	Запитання № 11, 12

Інструментарій.

Збір первинної соціологічної інформації планується проводити методом інтерв'ю респондентів, з використанням стандартизованого бланка опитування для інтерв'юєрів. Оперативність і достовірність отриманих даних забезпечується розробкою компактного опитувальника, в якому містяться спеціальним чином сформовані запитання та варіанти відповіді на них. Орієнтовна кількість 2 блоків запитань: основний – 7 і соціально-демографічний блок – 5. Всього 12 запитань, що вносяться у програму для статистичної обробки.

Над програмою працювали:

Гірняк Андрій Несторович, кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної роботи Тернопільського національного економічного університету.

Дригуш Ірина Григорівна, студентка спеціальності «Соціальна робота» групи СРзм-51.

З метою недопущення фальсифікації даних інтерв'юери особисто вносять через Інтернет дані опитування, використовуючи веб-програму ІСО (Інноваційна система опитування). Внесені дані в ІСО автоматично обробляються і подаються у формі таблиць прямого та подвійних розподілів даних. Результати соціологічного дослідження оформляються у вигляді аналітичного звіту.

ДОДАТОК

1. Взірець опитувальника – 4 стор.

Всеукраїнська Служба соціологічного моніторингу ГО «ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ СЛУЖБИ МОНІТОРИНГУ»

Офіс: Україна, 36017, м. Полтава, вул. Хрестовоздвиженська, 10,
Науковий керівник дослідження – Лебедик Микола Петрович, тел. Моб.: 099-041-08-52;

Область..... Номер округу ВР № ...	Місто..... Район в місті ..... Сільський район..... де проживає респондент:	Село ..... , Для міста - номер міського виборчого округу №.....	Номер в/дільниці №..... (інтерв'юєру видається список вулиць з номерами буд. у межах дільниці)
---------------------------------------	--	--	---

БЛАНК ІНТЕРВ'ЮЕРА №

"Особливості політичного самовизначення мешканців сіл і міст України щодо політичних партій та кандидатів у депутати на виборах до Верховної Ради 28 жовтня 2012 р."
(8 вересня 2012 р.)

Прізвище інтерв'юєра:	Номер моб. тел. інтерв'юєра:
-----------------------	------------------------------

ШАНОВНИЙ (А) ДОБРОДІЮ (КО) !

Ми вивчаємо ставлення жителів міст і сіл до партій та політиків.
Якщо Ви плануєте взяти участь у виборах депутатів Верховної Ради
28 жовтня 2012 року, то просимо дати відповіді на запитання даної анкети.

1. Чи готові Ви прийти й проголосувати на виборах до Верховної ради України 28 жовтня 2012 р.?

1 – ТАК	2 – Не впевнений	3 – Ні
---------	------------------	--------

2. З яких джерел інформації Ви дізнаєтесь про кандидатів у депутати?

1	Інтернет	4	радіо	7	безпосередні «живі» зустрічі з кандидатом
2	друзі чи родичі	5	газети	8	міське телебачення
3	буклети чи листівки	6	бігборди	9	Інше .....

3. ЯКБИ ВИБОРИ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ВІДБУЛИСЯ СЬОГОДНІ, за кого із списку зареєстрованих кандидатів **ВИ ПРОГОЛОСУЄТЕ?**

(Прізвища кандидатів інтерв'юєр показує респонденту окремим списком див. Додаток 1)

№ п/п	Прізвище кандидата, посада, належність до партії (уточнюються посади кандидатів у яких однакові прізвища)
1	БЕДРИКІВСЬКИЙ Володимир Володимирович, самовисуванець
2	БІЛАШ Михайло Федорович, Комуністична партія України
3	ВАВРИК Олег Володимирович, УДАР
4	ВЕЛИЧКО Володимир Омелянович, самовисуванець
5	ВІВАТ Іван Осипович, Конгрес Українських Націоналістів
6	КОЗАК Тарас Мирославович, самовисуванець
7	ПЕТРЕНКО Сергій Петрович, Партія Регіонів
8	ПОЛЯНЧИЧ Михайло Михайлович, самовисуванець
9	СКАКУН Людмила Петрівна, самовисуванець
10	СТОЙКО Іван Михайлович, ВО «Батьківщина»
11	ХОЛОДНЮК Павло Васильович, «Зелена Планета»
12	ЧИЖМАРЬ Юрій Васильович, самовисуванець
13	ЧУБАК Василь Володимирович, самовисуванець
14	Не визначився
15	Не буду голосувати за жодного кандидата

4. Яка із соціальних проблем для Вас є найбільш важливою?

(Допускається лише один варіант відповіді)

1	сільське господарство	4	підприємництво	7	житлово-комунальне господарство
2	працевлаштування	5	заклади освіти і культури	8	проблеми злочинності та алкоголізму
3	медицина	6	дороги і транспорт	9	Інше .....

ЗГІДНО ЗАКОНОДАВСТВА КАНДИДАТ У НАРОДНІ ДЕПУТАТИ УКРАЇНИ
МАЄ ПРАВО ЗНЯТИ СВОЮ КАНДИДАТУРУ З ГОЛОСУВАННЯ ДО ВИБОРІВ.

5. Якщо прізвище вказаного Вами кандидата не буде у бюлетені, то назвіть іншого (другого) кандидата за якого ви проголосували б?

(Список прізвищ усіх кандидатів (див. Додаток 1) показує інтерв'юер!)

№ ... (за списком кандидатів, див. питання № 2)	Напишіть прізвище другого кандидата .....
---	---

6. За яку політичну партію ВИ ПРОГОЛОСУЄТЕ ?

(Назви партій інтерв'юер показує респонденту окремим списком, див. Додаток 2)

№ п/п	Назва партії - суб'єкту виборчого процесу
1	Партія «Українська платформа "Собор"»
2	Соціалістична партія України
3	Комуністична партія України
4	Політичне об'єднання "Рідна Вітчизна"
5	Партія "Російський блок"
6	Партія Н.Королевської "Україна - Вперед!"
7	Всеукраїнське об'єднання "Громада"
8	Партія «Українська національна ассамблея»
9	Ліберальна партія України
10	Партія «Нова політика»
11	Всеукраїнське об'єднання "Свобода"
12	Партія «Зелена планета»
13	Партія пенсіонерів України
14	Партія "Наша Україна"
15	Політична партія "Зелені"
16	Партія зелених України
17	Партія "УДАР"
18	Партія "Україна майбутнього"
19	Всеукраїнське об'єднання "Батьківщина"
20	Партія регіонів
21	Партія "Народно-трудовий союз України"
22	Радикальна партія Олега Ляшка
23	Не визначився
24	Не буду голосувати за жодну партію

7. За яку партію Ви за жодних умов НЕ ПРОГОЛОСУЄТЕ?

(Вкажіть назву партії)

№ ... (за списком партій в питанні - 6)	Напишіть назву цієї партії тут: .....
--	--

ВКАЖІТЬ ОБ'ЄКТИВНІ ДАНІ ПРО РЕСПОНДЕНТА

8. Стать респондента :	1 – чоловіча	2 - жіноча
------------------------	--------------	------------

9. Місце проживання:	1 - обласний центр / місто-мільйонник	2 - СМТ / місто районного значення (до 50 тисяч жителів)	3 - село / хутір
----------------------	---------------------------------------	--	------------------

10. Вік:	1 – до 30 років (молодь)	2 – 30-49 років	3 – 50-59 років	4 – 60 р. і більше (пенсіонери)
----------	--------------------------	-----------------	-----------------	---------------------------------

11. Освіта :	1 – н/ середня, середня (закінчив школу, СПТУ)	2 – середня спеціальна (закінчив технікум)	3 – н/вища, вища
--------------	--	--	------------------

12. Характер зайнятості:

1	Робітник (має трудову книжку)	8	Приватний підприємець
2	Робітник (працює без трудової книжки: за договором, інше)	9	Студент
3	Спеціаліст приватного підприємства, фірми	10	Домогосподарка
4	Спеціаліст державного підприємства, організації, установи	11	Пенсіонер
5	Військовослужбовець, служба в СБУ, МВС	12	Пенсіонер і працюю
6	Керівник державного підприємства, підрозділу, установи	13	Безробітний
7	Керівник приватного підприємства, підрозділу	14	Інше .....

ДЯКУЄМО ЗА СПІВПРАЦЮ !

**СПИСОК КАНДИДАТІВ - МАЖОРИТАРНИКІВ,
які зареєстровані для участі у виборах до Верховної ради України
28 жовтня 2012 р.**

Тернопільська область ТВО №167

№ п/п	ПП кандидата	Суб'єкт висунання	Рід занять
1	БЕДРИКІВСЬКИЙ Володимир Володимирович	самовисуванець	
2	БЛАЗИ Михайло Федорович	Комуністична партія України	
3	ВАВРИК Олег Володимирович	УДАР	
4	ВЕЛИЧКО Володимир Омелянович	самовисуванець	
5	ВІВАТ Іван Осипович	Конгрес Українських Націоналістів	
6	КОЗАК Тарас Мирославович	самовисуванець	
7	ПЕТРЕНКО Сергій Петрович	Партія регіонів	
8	ПОЛЯНЧИЧ Михайло Михайлович	самовисуванець	
9	СКАКУН Людмила Петрівна	самовисуванець	
10	СТОЙКО Іван Михайлович	ВО «Батьківщина»	
11	ХОЛОДНЮК Павло Васильович	«Зелена Планета»	
12	ЧИЖМАРЬ Юрій Васильович	самовисуванець	
13	ЧУБАК Василь Володимирович	самовисуванець	
14	Не визначився		
15	Не буду голосувати за жодного кандидата		

Додаток 2
(Єдиний список, затверджений ЦВК)

**СПИСОК ПАРТІЙ,
які зареєстровані для участі у виборах до Верховної ради України
28 жовтня 2012 р.**

№ п/п	НАЗВА ПАРТІЇ - СУБ'ЄКТУ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ
1	Партія «Українська платформа "Собор"»
2	Соціалістична партія України
3	Комуністична партія України
4	Політичне об'єднання "Рідна Вітчизна"
5	Партія "Російський блок"
6	Партія Н.Королевської "Україна - Вперед!"
7	Всеукраїнське об'єднання "Громада"
8	Партія «Українська національна ассамблея»
9	Ліберальна партія України
10	Партія «Нова політика»
11	Всеукраїнське об'єднання "Свобода"
12	Партія «Зелена планета»
13	Партія пенсіонерів України
14	Партія "Наша Україна"
15	Політична партія "Зелені"
16	Партія зелених України
17	Партія "УДАР"
18	Партія "Україна майбутнього"
19	Всеукраїнське об'єднання "Батьківщина"
20	Партія регіонів
21	Партія "Народно-трудовий союз України"
22	Радикальна партія Олега Ляшка
23	Не визначився
24	Не буду голосувати за жодну партію

2.3. Кількісний та якісний аналізи й інтерпретація одержаних емпіричних показників

Подаємо повний **аналітичний звіт** про результати проведеного нами соціологічного дослідження "Особливості політичного самовизначення мешканців сіл і міст України щодо політичних партій та кандидатів у депутати на виборах до Верховної Ради 28 жовтня 2012р." (дослідження проведене 08.09.12р.)

ВСТУП

Соціологічне дослідження "Особливості політичного самовизначення мешканців сіл і міст України щодо політичних партій та кандидатів у депутати на виборах до Верховної Ради 28 жовтня 2012 р." проводилося з метою виявлення особливостей політичного самовизначення мешканців міст і сіл України як специфічних внутрішньо диференційованих соціально-територіальних спільнот.

Дослідження проводилось 8-9 вересня 2012 р. серед громадян України, які досягнули виборчого віку і законодавчо мають право голосу.

Форма дослідження – опитування здійснювалось за допомогою закритої анкети, а також додаткових списків політичних сил та зареєстрованих кандидатів-мажоритарників у певному виборчому окрузі. Вибірка розраховувалась з урахуванням територіальних та соціально-демографічних показників й формувалася на базі сукупності жителів, які мають право приймати участь у виборах. Всього за пропорційною вибіркою було опитано **48299** респондентів у 28 виборчих округах 21 області, АР Крим, м. Севастополя та чотирьох обласних центрів України. Похибка статистичних даних дослідження не перевищує 1,1%.

Опитування проводилося у суботу з 10 до 18 години дня. Кожний інтерв'юер мав бейдж з інформацією відповідальних за опитування - ГО «ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ СЛУЖБИ МОНІТОРИНГУ». Крім того, інтерв'юери виконували функції операторів і самостійно вносили (впродовж вечора суботи та у неділю) отримані напередодні оцінки респондентів у центральну базу даних ІСО (за допомогою системи Інтернет). Такий підхід в організації масових емпіричних соціологічних досліджень дав змогу підвищити оперативність опрацювання масиву зібраної інформації та суттєво зменшити ймовірність похибок. Також для унеможливлення фальсифікації емпіричних даних замовнику заздалегідь надано доступ до сайту, логін і пароль, з метою здійснення контролю (у прямому режимі через систему Інтернет) процесу введення та автоматичного формування усіх вихідних таблиць даного дослідження.

У звіті подається основна зведена таблиця статистичних даних по 28 виборчих округах (21 області, АР Крим, м. Севастополя та чотирьох обласних центрів України). Також додаються сформовані таблиці двоступеневого розподілу емпіричних результатів і розподіл даних дослідження у розрізі кожного територіального виборчого округу, які наводяться у Додатках.

У ході дослідження планувалося отримати відповіді на головні запитання:

1. Які політичні сили мають позитивну динаміку рейтингу та антирейтингу?

2. Наскільки диференційованими за критерієм місця проживання (село чи місто) є рівень готовності респондентів взяти участь у виборах, а також ступінь їх політичної самовизначеності щодо вибору політичної партії і кандидата-мажоритарника.

3. З яких основних інформаційних джерел сільські і міські жителі дізнаються про кандидатів у депутати?

4. Які соціальні проблеми є найбільш актуальними для мешканців сіл, СМТ та великих міст України?

Об'єктом дослідження є політичні уподобання та їх психологічні детермінанти у представників різних соціально-територіальних спільнот.

Предметом дослідження – соціально-психологічні особливості політичного самовизначення жителів сіл і міст України щодо політичних партій та кандидатів у депутати на виборах до Верховної Ради 28 жовтня 2012 р.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі **завдання**:

1) розробити інструментарій для виявлення особливостей політичного самовизначення електорату міст і сіл України;

2) виявити політичні пріоритети сільських та міських виборців, а також з'ясувати рівень їхньої готовності взяти участь у чергових виборах;

3) визначити основні соціально значущі сфери сіл і міст, з котрими найбільш пов'язані інтереси та очікування виборців конкретного ТВО;

4) з'ясувати провідні інформаційні джерела (канали) донесення політичної інформації до виборців сіл і міст України, як визначального чинника, що детер-

мінує розробку та ефективність певної піар-кампанії;

5) дослідити за кого із кандидатів-мажоритарників схильний проголосувати електорат у другу чергу (виявити політичний резерв), а відтак з'ясувати яким буде «зсув політичних пріоритетів» у випадку «викидання» на політичну арену компромату, зняття «технічним» кандидатом своєї кандидатури чи залучення іншого значущого чинника зміни політичних уподобань виборців;

б) виявити соціально-демографічні та соціально-статусні особливості у політичних пріоритетах міських і сільських виборців;

7) здійснити кількісний та якісний аналізи отриманих емпіричних даних відповідно до концепції дослідження та сформулювати основні рекомендації щодо задіяння основних факторів політичного самовизначення мешканців міст і сіл України.

Для з'ясування поставлених завдань проводився аналіз письмових відповідей респондентів та усних звітів, які надавали науковому керівнику спеціально підготовані інтерв'юери.

У процесі дослідження здійснювалася перевірка наступних **гіпотез**:

1. Готовність взяти участь у виборах значно вища у мешканців сіл, аніж у виборців, які проживають у містах (запитання № 1, 9).

2. Провідним джерелом одержання політичної інформації у жителів міст і сіл є телебачення, однак перші із них також активно використовують з цією метою Інтернет, тоді як другі – газети і радіо (запитання № 2, 9).

3. Мешканці сільської місцевості, яку вважають оплотом національної ментальності, здебільшого голосуватимуть за пронаціональні політичні сили (об'єднану опозицію, «Нашу Україну») та їх представників (запитання № 3, 5, 6, 7).

4. Виборці, які проживають у містах України переважно підтримуватимуть новостворені політичні партії («УДАР» В. Кличка, «Україна – вперед!») та їх представників (запитання № 3, 5, 6, 7).

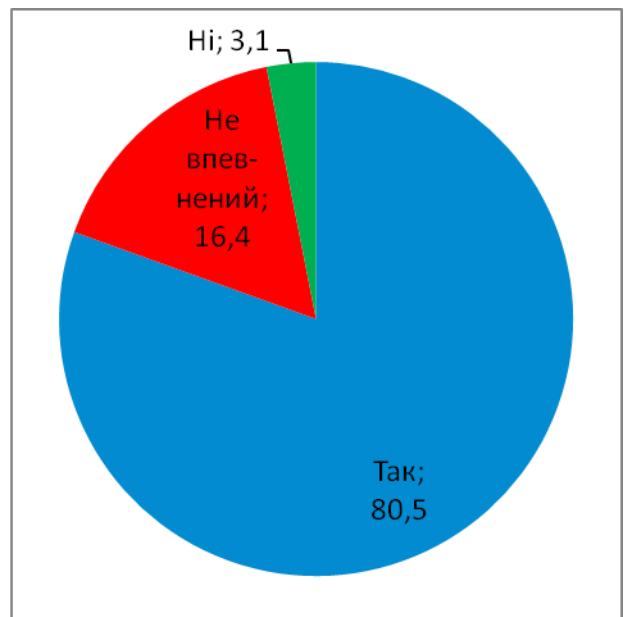
5. Сільські жителі більшим чином, аніж мешканці міст не визначилися з власними політичними пріоритетами, а відтак саме вони є основною цільовою

аудиторією для подальших передвиборчих впливів з боку вітчизняних політичних сил (запитання № 3, 5, 6, 7).

6. У містах і селах наявні свої виняткові, а відтак найбільш актуальні соціально значущі сфери з котрими найбільш тісно пов'язані інтереси та очікування виборців конкретного ТВО. Отож кожен респондент вважає, що майбутній депутат візьме цю ситуацію під свій особистий контроль. Ймовірно виборців сіл будуть більше турбувати проблеми працевлаштування, медицини і сільського господарства, тоді як мешканців міст – питання підприємництва, освіти та культури і також працевлаштування (запитання № 4, 9). Відтак передвиборча риторика кандидатів у депутати потенційно має центруватися у селах і містах довкола різних соціально-економічних проблем.

Отримані результати

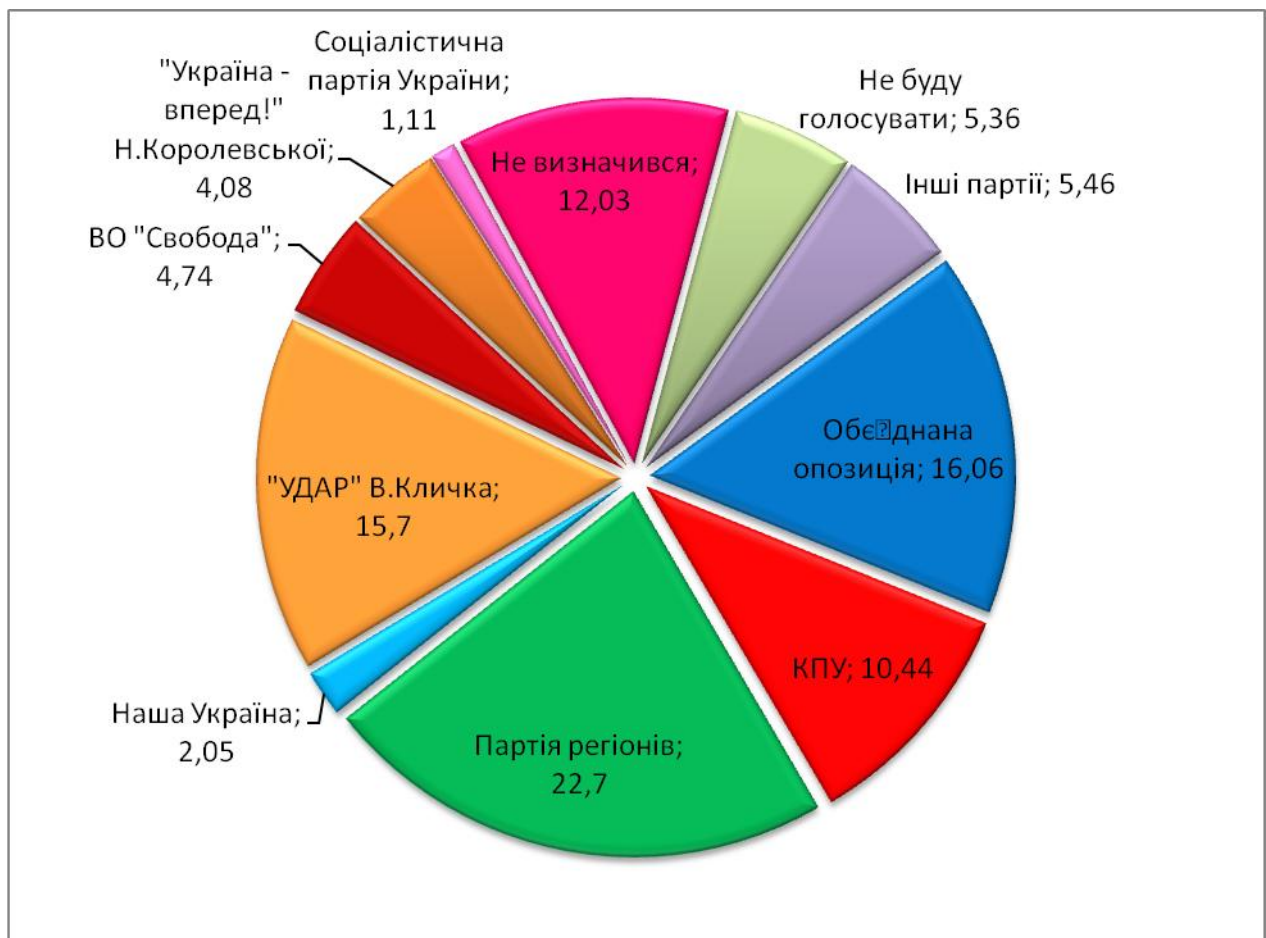
Зафіксовано достатньо високі узагальнені показники (80,5 %) готовності виборців взяти участь у голосуванні на виборах до Верховної ради 28 жовтня 2012 року. Лише 3,1 % респондентів декларативно заявляють, що не мають наміру брати участь у голосуванні, а 16,4 % електорату ще остаточно невпевнені у бажанні зреалізувати своє конституційне право (рис. 1).

Рис. 1. Рівень готовності виборців прийняти участь у голосуванні (усереднені показники у %)

У ході перевірки гіпотези, що мешканці сіл виявляють більш вищу готовність взяти участь у виборах, аніж виборці, які проживають у містах ми відслідкували зворотну тенденцію. Зокрема, виявлено, що найбільше налаштовані прийти на виборчу дільницю жителі СМТ і невеличких міст районного значення, дещо менший ентузіазм в опитаних респондентів великих міст і обласних центрів, а найменш схильні затратити час на голосування 28 жовтня 2012 року мешканці сіл і хуторів (див. Додаток А).

Політичні пріоритети респондентів у 28 виборчих округах (21 області, АР Крим, місті Севастополі та чотирьох обласних центрах України) відображено на рисунку 2. Станом на 8 вересня 2012 р. долають п'ятивідсотковий бар'єр лише 4 політичних партії. Лідерами передвиборчих перегонів залишається «Партія регіонів» (22,7 %), котра за останній тиждень дещо збільшила відрив від об'єднаної опозиції (16,1 %). Також укріпила свої електоральні позиції політична сила В. Кличка «УДАР» (15,7 %). Натомість «КПУ» незначно, однак опустилась до позначки 10,44 %. Наближається до встановленої законодавчо межі проходження політичної партії до ВР України Всеукраїнське об'єднання «Свобода» (4,74 %), а політична партія Н. Королевської «Україна – вперед» навпаки зазнала ситуативного зниження рейтингу (4,08 %). Не визначилися із власним волевиявленням 12,03 % виборців.

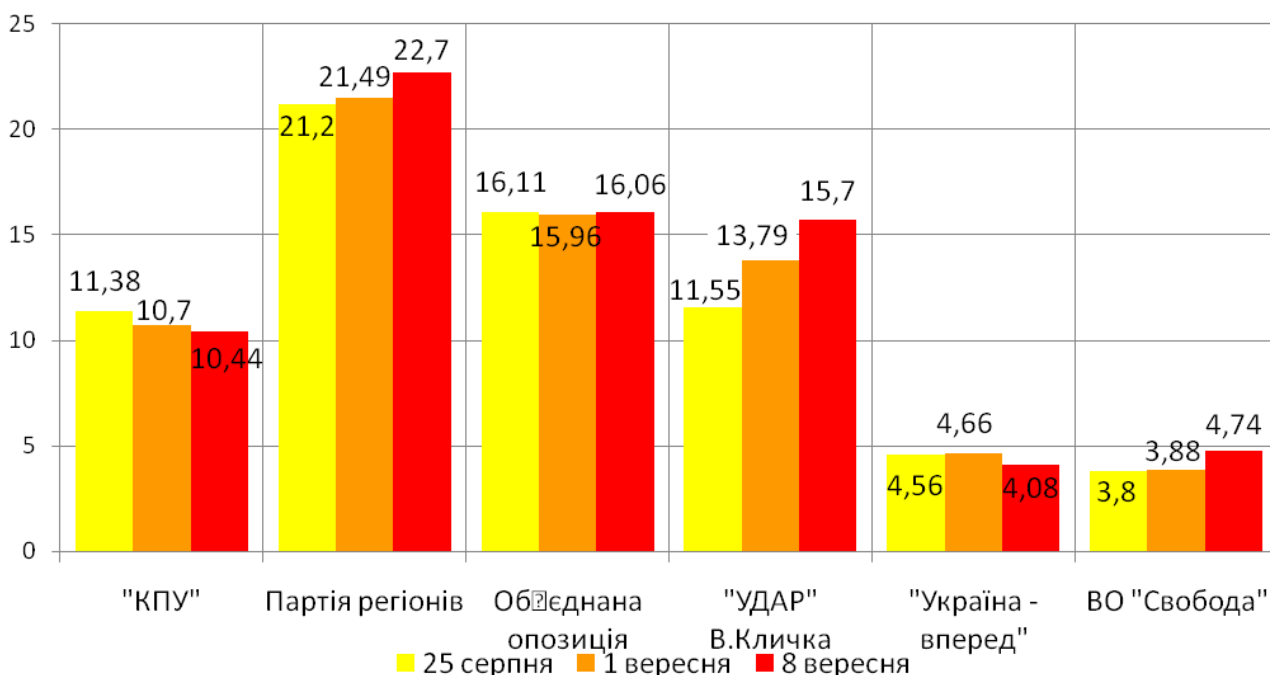

Рис. 2. Рейтинг політичних партій станом на 8 вересня 2012 року (усереднені показники у %)

Показовою є динаміка зміни рейтингу основних політичних сил за останні три тижні (рис. 3). Яскраву висхідну динаміку демонструють «Партія регіонів», ВО «Свобода» і «УДАР» В. Кличка. Згідно попередніх досліджень саме в зазначених політичних партій основним «ядром» електорату є чоловіки. Натомість основними симпатиками політичної партії Н. Королевської «Україна – Вперед!» є жінки, а виборці «КПУ» та об'єднаної опозиції абсолютно збалансовані за критерієм статі. Саме в трьох останніх політичних силах спостерігається незначний спад рейтингу.

Найбільший у відсотковому виразі тижневий приріст рейтингу простежується в «УДАРі» В. Кличка (1,91 %) та «Партії регіонів» (1,21 %). На наш погляд це зумовлено низкою наступних причин:

- Віталій Кличко під час видовищної та високоемоційної спортивної події відстояв на міжнародному рівні титул чемпіона світу з боксу;
- відбулось успішне для провладного політика С. Тигіпка проходження дебатів з лідером опозиції А. Яценюком в ефірі популярного теле-шоу Є.Кисельова;
- «повернення» у медійний простір Нестора Шуфрича як одного з найбільш емоційних і харизматичних ораторів «Партії регіонів»;

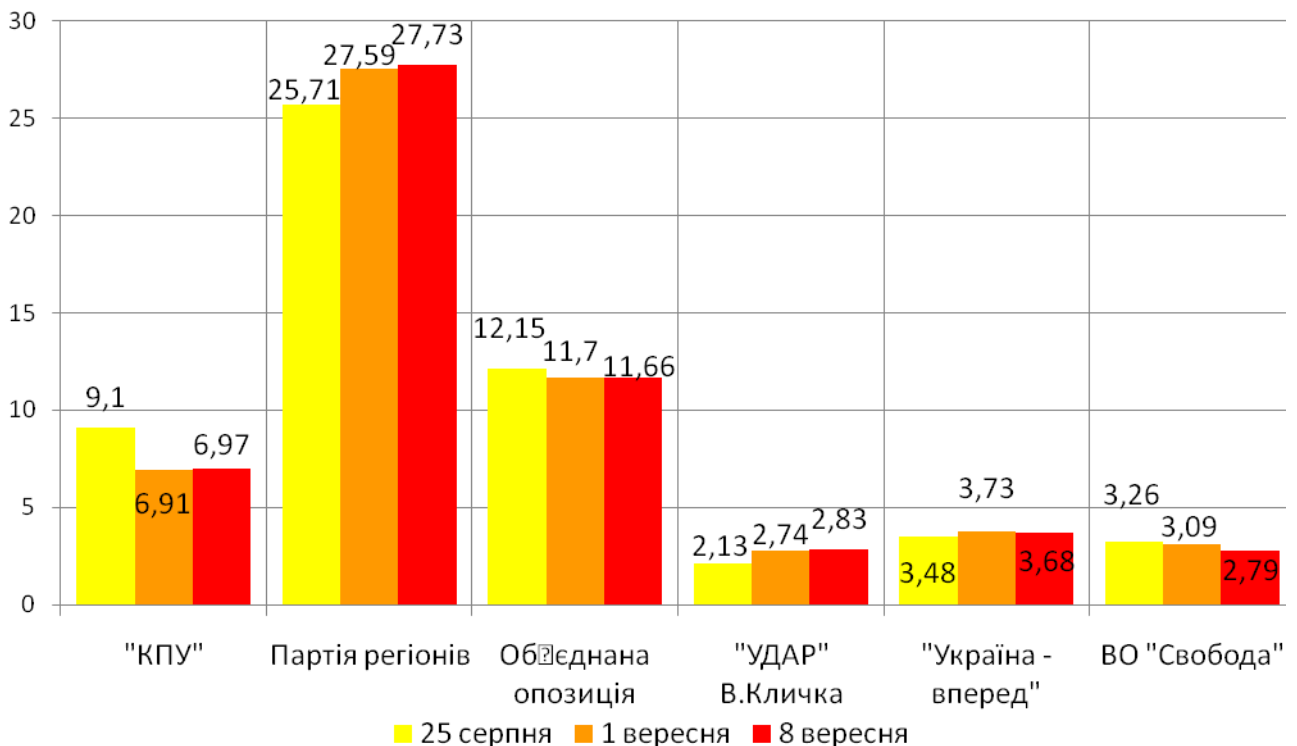
Рис. 3. Динаміка зміни рейтингу основних політичних сил (усереднені показники у %)

- вдале утримання владою курсу національної валюти;
- зменшення сегменту респондентів, які не визначились із власними політичними пріоритетами.

Водночас лише ВО «Свобода» та об'єднана опозиція демонструє динаміку пониження власного антирейтингу, тоді як у «Партії регіонів» він вищий аніж основний рейтинг і має стійку тенденцію до зростання (рис. 4). Вказаний факт може суттєво позначитись на подальшому розподілі 12,03 % виборців, які поки що не визначились із власними політичними пріоритетами.

Позитивна динаміка росту рейтингу ВО «Свобода» і низхідний напрямок її антирейтингу вказує на непогані шанси для цієї політичної сили щодо подолання 5% прохідного бар'єру до ВР України. Крім того, різниця між презентованим рейтингом цієї партії (4,74%) та 5% рубежем становить всього 0,26 %, а відтак знаходиться у межах статистично допустимої похибки.

Рис. 4. Динаміка розгортання антирейтингу провідних політичних партій (усереднені показники у %)

Цікавим є той факт, що проявляється помірна закономірність щодо підтримки мешканцями міст і сіл дещо різних за політичним спрямуванням партій (див. додаток Б). Саме у цій частині висунута нами гіпотеза знаходить

часткове підтвердження. Водночас було хибним припущення, що «мешканці сільської місцевості, яку вважають оплотом національної ментальності, здебільшого голосуватимуть за пронаціональні політичні сили (об'єднану опозицію, «Нашу Україну»)), або, що «виборці, які проживають у містах України переважно підтримуватимуть новостворені політичні партії («УДАР» В. Кличка, «Україна – вперед!») та їх представників».

На основі узагальнення емпіричних даних можна стверджувати, що основним електоратом «КПУ» і «Партії регіонів» зазвичай є мешканці сіл, а найбільшими прихильниками об'єднаної опозиції та «УДАРу» В. Кличка – жителі СМТ і провінційних містечок. Прикметно, що у селах «політична палітра» є менш різнобарвною і більш контрастною, аніж в містах. Електорат міст натомість не характеризується жодною політичною одновекторністю і пропорційно відображує представництва партій всього політичного спектру. Саме в містах до когорти «політичних важковаговиків» найінтенсивніше долучаються партії-сателіти (ВО «Свобода», «Наша Україна та ін.). Винятком у цьому контексті є партія Н. Королевської «Україна – Вперед!», основний електорат котрої базується не у великих містах, а зазвичай пропорційно розподілений між селами і СМТ.

Кандидати-мажоритарники, які є висуванцями від провладної «Партії регіонів» і самовисуванці значно випереджають за рейтингом кандидатів від опозиційних політичних сил в абсолютній більшості округів (табл. 1). При цьому простежується чітка регіональність політичних уподобань виборців. Водночас дещо несподіваним є непропорційно низький відсоток присутності на лідируючих позиціях (серед досліджуваних 28 ТВО) представників від «КПУ» у той час, коли загальнодержавний рейтинг цієї партії займає четверту позицію.

Зазначений у таблиці відрив (max 36,2%, min 0,1%) кожного кандидата-мажоритарника, який є лідером у певному ТВО від його найближчого конкурента дає змогу визначити рівень надійності прогнозу щодо підсумкових результатів виборів. Виходячи із цих міркувань, найважче прогнозувати результати політичних перегонів у Західній Україні, оскільки максимальний відрив

кожного лідера від його політичного опонента тут становить не більше 6 %. Відтак при формулюванні прогнозів потрібно орієнтуватись ще й на показники, котрі вказують на вибір респондентів який би вони зробили у другу чергу (за відсутності їхнього претендента). У більшості випадків (15 із 28 ТВО) за результатами вторинного вибору основний претендент сумарно зміщується на другу позицію і цей факт слід враховувати досліднику при формуванні остаточних прогнозів по конкретному ТВО.

Таблиця 1

**Лідери серед кандидатів у депутати (за мажоритарними списками)
до Верховної Ради України станом на 8 вересня 2012 р.**

№ п/п	ПІБ (!!! – кандидат, який за результатами вторинного вибору респондентів зміщується на другу позицію)	Назва партії	Область, місто, округ	Підтримка виборців (*відрив від найближчого за рейтингом конкурента)	
				Абсол. велич.	%
1	Гузенко Костянтин Олександрович !!!	«Партія регіонів»	Дніпропетровська обл. ТВО № 30	423	23.5 (8,6)*
2	Нога Микола Петрович !!!		Сумська область ТВО №160	282	15.6 (2,7)*
3	Кацуба Володимир Михайлович		Харківська область ТВО №175	475	28.7 (17,6)*
4	Пшонка Артем Вікторович		Запорізька область ТВО №81	872	47.2 (36,2)*
5	Журавко Олексій Валерійович !!!		Херсонська область ТВО №186	545	30.3 (10,6)*
6	Яценко Антон Володимирович !!!		Черкаська область ТВО №200	319	17.7 (0,7)*
7	Грушевський Віталій Анатолійович		Кіровоградська область ТВО №101	385	21.4 (0,1)*
8	Нечаєв Олександр		АР Крим ТВО № 9	549	30.4 (18,3)*
9	Бахтеєва Тетяна Дмитрівна !!!		м. Донецьк ТВО №42	668	36.1 (23,0)*
10	Федоряк Геннадій Дмитрович !!!		м. Чернівці ТВО №203	42	37.5 (5,4)*
11	Крупський Анатолій Федорович !!!		м. Дніпропетровськ ТВО № 24	357	19.8 (8,0)*
12	Богуслаєв В'ячеслав Олександрович !!!		м. Запоріжжя ТВО №77	753	41.8 (30,0)*
13	Труханов Геннадій Леонідович		м. Одеса ТВО №136	551	30.4 (22,8)*
14	Колесніченко Вадим Васильович		м. Севастополь ТВО № 225	594	32.7 (15,2)*

15	Тимошенко Микола Михайлович	«КПУ»	Житомирська область ТВО №64	295	16.3 (1,7)*
16	Кулініч Олег Іванович	Самовисуванці	Полтавська область ТВО №147	690	38.4 (26,1)*
17	Жванія Давид Важаєвич !!!		Одеська область ТВО №140	484	26.9 (17,0)*
18	Рудьковський Микола Миколайович !!!		Чернігівська область ТВО №210	270	15.1 (3,2)*
19	Заболотний Григорій Михайлович !!!		Вінницька область ТВО №17	342	19.0 (1,7)*
20	Ваврик Олег Володимирович	«УДАР» Віталія Кличка	Тернопільська область ТВО №167	391	19.4 (1,4)*
21	Юраков Олександр Дмитрович		Київська область ТВО №95	179	9.9 (0,8)*
22	Морозюк Сергій Миколайович !!!		Київська область ТВО ТВО №94	331	18.3 (1,8)*
23	Кеменяш Олександр Михайлович	Об'єднана опозиція (партії «Батьківщина» і «Фронт змін»)	Закарпатська область ТВО №70	399	22.2 (4,8)*
24	Сидор Василь Богданович !!!		Хмельницька область ТВО №190	405	22.9 (4,7)*
25	Корнацький Аркадій Олексійович !!!		Миколаївська область ТВО №132	378	21.0 (2,3)*
26	Гладій Василь Іванович		Івано-Франківська область ТВО №89	518	28.8 (6,1)*
27	Королюк Валентин Анатолійович		Рівненська область ТВО № 154	270	16.4 (0,6)*
28	Каршук Роман Петрович !!!		Волинська область ТВО № 20	369	20.5 (3,3)*

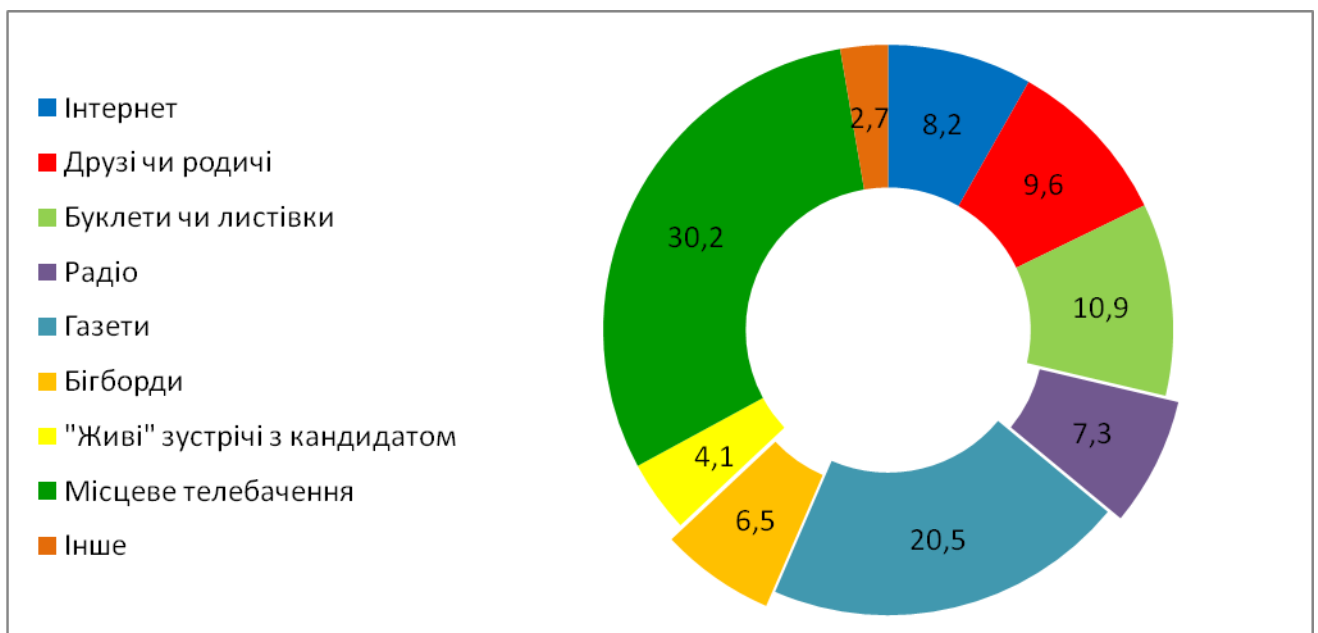
Вочевидь подальша політична боротьба буде відбуватися за голоси 12,03% респондентів, які не визначилися із вибором політичної партії чи кандидата-мажоритарника. Результати проведеного нами дослідження дають змогу однозначно стверджувати, що рівень політичного самовизначення суттєво різниться у жителів сіл, СМТ і великих міст (див. Додаток В). Зокрема, нами достеменно встановлено, що найбільша кількість виборців, які визначилися із своїм політичним вибором мешкає у містах, майже вдвічі менше таких виборців у СМТ і майже втричі менше у селах чи хуторах. Відтак нами повністю підтверджена гіпотеза, що «сільські жителі більшим чином, аніж мешканці міст не визначилися з власними політичними пріоритетами, а відтак саме вони мають стати основною цільовою аудиторією для подальших передвиборчих впливів з боку вітчизняних політичних сил».

Прикметно, що сільські мешканці більшим чином не визначилися із вибо-

ром політичної партії, аніж депутата-мажоритарника. Жителям СМТ і міст районного значення, навпаки, легше обрати партію, аніж конкретного кандидата. Респонденти ж, які проживають у великих містах не відчують значної різниці між цими двома випадками здійснення вибору.

Серед виборців 28 досліджуваних ТВО України найменші показники політичної невизначеності зафіксовано серед міських мешканців Житомирської області (1,5 % не визначились щодо політичної партії, 4,4% не визначились щодо кандидата-мажоритарника). Найбільше ж відчують затруднення у прийдешньому політичному самовизначенні виборці Черкаської області (33,3 % не визначились щодо політичної партії, 34,7% не визначились щодо кандидата-мажоритарника).

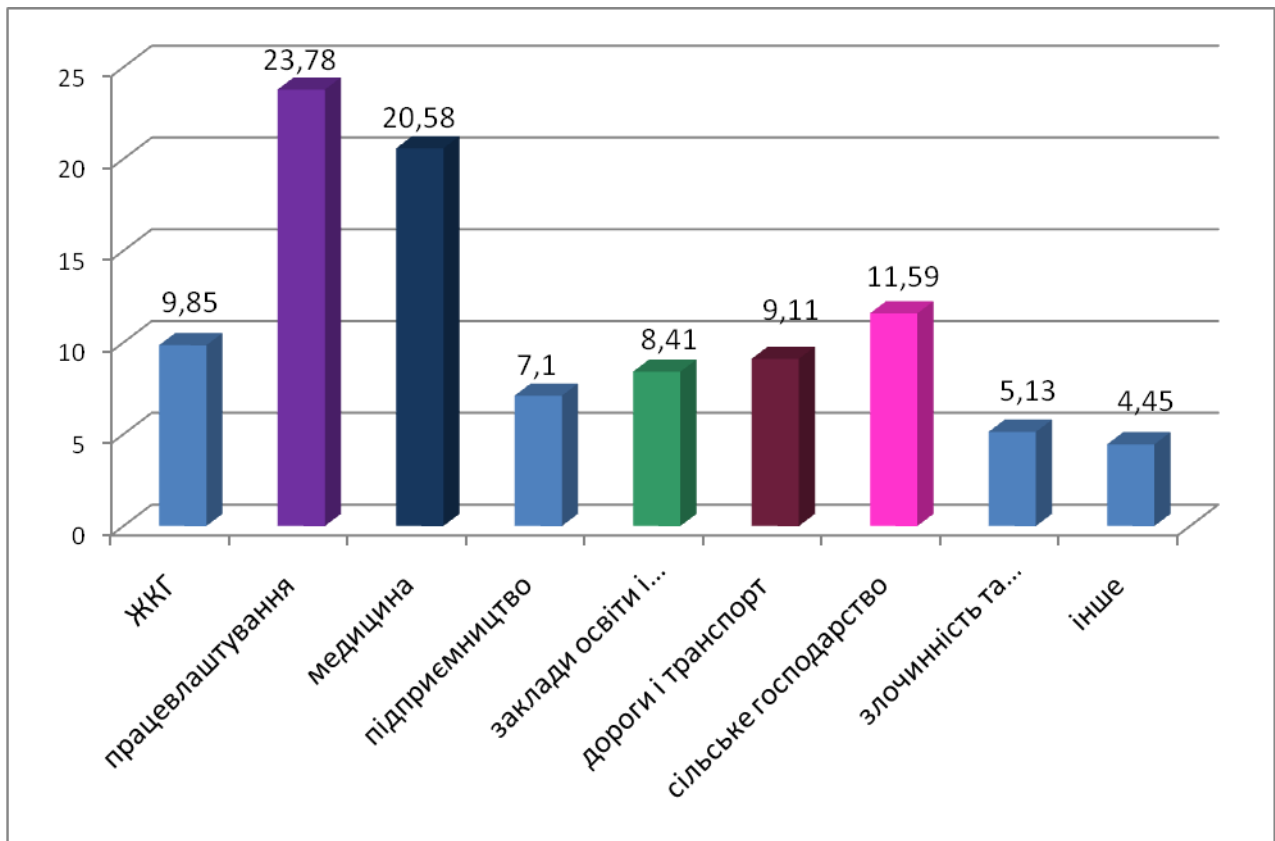
З метою політичного самовизначення виборці найчастіше звертаються за інформацією про кандидатів у депутати до місцевого телебачення (30,2 %), газет (20,5 %), друзів чи родичів (9,6 %), а також Інтернету (8,2 %) (рис. 5). Водночас у виборців міст і сіл є незначна специфіка у переважаючому наборі інформаційних джерел (див. Додаток Д). У цьому контексті нами підтверджена гіпотеза, що «провідним джерелом одержання політичної інформації у жителів міст і сіл є телебачення, однак перші із них також активно використовують з цією метою Інтернет, тоді як другі одержують додаткові відомості із газет».

Рис. 5. Основні джерела інформації з котрих виборці дізнаються про кандидатів у депутати (усереднені показники у %)

Також одним із завдань нашого дослідження було визначити основні соціально значущі сфери виборців сіл, СМТ і міст, з котрими найбільш пов'язані їхні інтереси та очікування. Зазначене завдання пов'язане із перевіркою висунутої гіпотези, котра сформульована наступним чином: «у містах і селах наявні свої виняткові, а відтак найбільш актуальні соціально значущі сфери з котрими найбільш тісно пов'язані інтереси виборців конкретного ТВО. Ймовірно виборців сіл будуть більше турбувати проблеми працевлаштування, медицини і сільського господарства, тоді як мешканців міст – питання підприємництва, освіти та культури, а також працевлаштування».

Певні відмінності у цьому аспекті між жителями міст і сіл дійсно зафіксовані (див. Додаток Е), а відтак висунута нами гіпотеза частково підтверджена. Отож попри спільні для мешканців сіл і міст соціальні проблеми, до котрих належать працевлаштування та медицина, простежується й певна специфіка, а саме: а) міських виборців також турбують проблеми ЖКГ, доріг і транспорту; б) сільських виборців – проблеми пов'язані з сільським господарством.

Рис. 6. Соціальні проблеми, котрі є найбільш важливими для виборців (усереднені показники у %)

Оскільки кожен респондент вважає, що майбутній депутат має взяти саме цю проблемну сферу під свій особистий контроль, то передвиборча риторика кандидатів у депутати, які балотуються по-міському чи сільському ТВО, потенційно має центруватися довкола сутнісно різних соціально-економічних проблем.

Загалом найбільш актуальними в Україні нині є проблеми працевлаштування (23,78 %), медицини (20,58 %), сільського господарства (11,59 %), житлово-комунального господарства (9,85 %), а також доріг і транспорту (9,11 %) (рис. 6).

У відповідях на зазначене запитання анкети простежується певний принцип регіональності (додаток Е). Зокрема, мешканці міста Одеси і Сумської області в першу чергу переймаються проблемами медицини; жителі Рівенської області і АР Крим першочергово турбуються про можливість працевлаштування; виборці Миколаївської та Волинської областей найбільше цікавляться проблемами сільського господарства; респонденти опитані в м. Дніпропетровську акцентують увагу на проблемах ЖКГ, а Тернопільчани на проблемах пов'язаних із дорогами і транспортом.

Висновки до 2 розділу

1. Станом на 8 вересня 2012 року п'ятивідсотковий бар'єр до ВР України долають чотири політичні партії. У статусі лідера передвиборчих перегонів дещо укріпила свої позиції «Партія регіонів» (22,7 %), а об'єднана опозиція продовжує займати друге місце (16,06 %). Також впевнено проходить до парламенту партія «УДАР» В. Кличка (15,7 %), котра демонструє найбільш позитивну динаміку зростання прихильності електорату. Замикає чільну четвірку прохідної частини політичних партій із результатом 10,44 % «КПУ».

2. Непогані шанси досягнення п'ятивідсоткового бар'єру залишаються у ВО «Свобода» (4,74 %) основним електоратом якої є чоловіки. Водночас у партії Н. Королевської «Україна – вперед!», котрій переважно симпатизують виборці жіночої статі простежується тенденція повільного зниження рейтингу (4,08 %).

3. Прикметно, що лише ВО «Свобода» та об'єднана опозиція демонструють динаміку пониження власного антирейтингу, тоді як у «Партії регіонів» він вищий аніж основний рейтинг і має стійку тенденцію до зростання. Вказаний факт може суттєво позначитись на подальшому розподілі 12,03 % голосів виборців, які поки що не визначились із власними політичними пріоритетами.

4. Найбільше налаштовані прийти на виборчу дільницю і здійснити власне волевиявлення жителі СМТ і невеличких міст районного значення, дещо менший ентузіазм в опитаних респондентів великих міст і обласних центрів, а найменш схильні взяти участь у голосуванні 28 жовтня 2012 року мешканці сіл і хуторів.

5. У ході дослідження виявлено помірну закономірність щодо підтримки мешканцями міст і сіл дещо різних за політичним спрямуванням партій. Зокрема, основним електоратом «КПУ» і «Партії регіонів» зазвичай є мешканці сіл, а найбільшими прихильниками об'єднаної опозиції та «УДАРу» В. Кличка – жителі СМТ і провінційних містечок. Електорат великих міст не характеризується жодною політичною одновекторністю і пропорційно відображає представництва партій всього політичного спектру. Саме в містах до когорти «політичних важковаговиків» найінтенсивніше долучаються партії-сателіти (ВО «Свобода», «Наша Україна та ін.). Винятком у цьому контексті є партія Н. Королевської «Україна – Вперед!», основний електорат котрої базується не у великих містах, а зазвичай пропорційно розподілений між селами і СМТ.

6. Кандидати-мажоритарники, які є висуванцями від провладної «Партії регіонів» значно випереджають за рейтингом кандидатів від опозиційних політичних сил в абсолютній більшості округів. При цьому простежується чітка регіональність політичних уподобань виборців.

7. Найважче спрогнозувати результати політичних перегонів серед кандидатів-мажоритарників у Західній Україні, оскільки максимальний відрив кожного лідера від його політичного опонента тут становить не більше 6 %, тоді як в інших регіонах України цей показник може сягати понад 36%. Зазначений факт пояснюється роздрібненістю опозиційних сил, котрі створюють між собою надмірне конкурентне середовище.

8. Лише 13 із 28 кандидатів-мажоритарників зберігають за собою лідируючі позиції у випадку вторинного вибору (за кого схильні проголосувати виборці у другу чергу). Для багатьох респондентів дилема у виборі між кількома кандидатами-мажоритарниками залишається достатньо актуальною. Впевнені позиції за цим критерієм мають лідери політичного рейтингу лише у наступних ТВО: 9, 64, 70, 81, 89, 95, 101, 136, 147, 154, 167, 175, 225.

9. Рівні політичного самовизначення жителів сіл, СМТ і великих міст значно відрізняються між собою. Зокрема, нами достеменно встановлено, що найбільша кількість виборців, які визначились із своїм політичним вибором мешкає у містах, майже вдвічі менше таких виборців у СМТ і майже втричі менше у селах та хуторах. Відтак констатуємо, що сільські жителі більшим чином, аніж мешканці міст не визначилися з власними політичними пріоритетами, а відтак саме вони мають стати основною цільовою аудиторією для подальших передвиборчих впливів з боку вітчизняних політичних сил.

10. З метою політичного самовизначення виборці найчастіше звертаються за інформацією про кандидатів у депутати до місцевого телебачення (30,2%), газет (20,5 %), друзів чи родичів (9,6 %), а також Інтернету (8,2 %). Водночас у виборців міст і сіл є незначна специфіка у переважаючому наборі інформаційних джерел. Зокрема, провідним каналом одержання політичної інформації у жителів міст і сіл є телебачення, однак перші із них також активно використовують з цією метою Інтернет, тоді як другі одержують додаткові відомості із газет.

11. Найбільш актуальними серед виборців 28 ТВО України нині є проблеми працевлаштування (23,78 %), медицини (20,58 %), сільського

господарства (11,59 %), житлово-комунального господарства (9,85 %), а також доріг і транспорту (9,11 %).

Попри спільні для мешканців сіл і міст соціальні проблеми, до котрих належать працевлаштування та медицина, простежується й певна специфіка, а саме: а) міських виборців також найбільше турбують проблеми ЖКГ, доріг і транспорту; б) сільських виборців – проблеми пов'язані з сільським господарством. Оскільки кожен респондент вважає, що майбутній депутат має взяти саме цю проблемну сферу під свій особистий контроль, то передвиборча риторика кандидатів у депутати, які балотуються по-міському чи сільському ТВО, потенційно має центруватися довкола сутнісно різних соціально-економічних проблем.

У цьому питанні також простежується певний регіональний аспект. Зокрема, мешканці міста Одеси і Сумської області в першу чергу переймаються проблемами медицини; жителі Рівенської області і АР Крим першочергово турбуються про можливість працевлаштування; виборці Миколаївської та Волинської областей більше цікавляться проблемами сільського господарства; респонденти опитані в м. Дніпропетровську акцентують увагу на проблемах ЖКГ, а Тернопільчани на проблемах пов'язаних із дорогами і транспортом.

ВИСНОВКИ

1. Соціально-територіальна структура є однією із складових загальної соціальної структури суспільства нарівні з такими її підструктурами як соціально-етнічна, соціально-демографічна, соціально-професійна тощо. Разом з тим територіальний поділ населення є найбільш умовним, оскільки грані, що зближують представників однієї територіальної спільності відзначаються меншою чіткістю, ніж скажімо поділ людей за віком, статтю, національністю чи професією. Отже, соціально-територіальним поділом прийнято вважати поділ суспільства на соціально-територіальні спільності.

2. Соціально-територіальна спільність — це група людей, що проживають на певній території, між якими виникають соціально-культурні зв'язки завдяки однорідності об'єктивних умов їх життєдіяльності. До таких об'єктивних умов можна віднести географічні, кліматичні, соціокультурні особливості проживання людей. Соціально-територіальні спільності розрізняються між собою за розмірами території, густотою населення, особливостями соціального, економічного та культурного розвитку, соціальним та національним складом, географічним положенням та кліматичними умовами. Водночас вони поділяються на декілька видів: а) адміністративно-територіальні спільності; б) регіональні спільності; в) типи поселень (поселенські спільності).

3. Особливою формою соціально-територіальних спільностей виступають *типи поселень*, тобто історично утворені, зумовлені поділом праці форми соціальної і просторової організації суспільного виробництва та проживання населення. На відміну від регіональних спільностей, які формувались насамперед під впливом природних, історичних, національних та релігійних факторів, типи поселень детермінуються насамперед соціокультурними та соціально-економічними чинниками. Порівняно ж із регіональними спільнотами, які, зазвичай, займають значні території, типи поселень є територіально-сконцентрованими формами розселення людей, що

охоплюють невелику територію і часто характеризуються високою густотою населення. Відтак до типів поселень, у першу чергу, відносяться сільські і міські поселення, які є об'єктом вивчення спеціальних соціологічних теорій - соціології села і соціології міста.

4. Домінантного значення при розробці виборчих технологій у політичному процесі набувають методи соціологічного і прогностичного дослідження, які між собою тісно пов'язані. Головна мета будь-якого соціологічного дослідження у виборчій кампанії – аналіз соціально-політичної ситуації в окрузі (це, в першу чергу, вивчення електорального простору) та *прогноз* її розвитку, а саме результатів голосування. Дослідження виконує функцію „очей” виборчої кампанії. В процесі його проводиться грамотна стратифікація населення на групи за віковою, статевою, професійною і релігійною ознаками, місцем проживання тощо. Дослідження передбачають не лише „фотографію” подій, але й прогноз вірогідної реакції виборців на „больові” теми чи ідеї кампанії, що стосуються політики, партій та особистостей. У ході дослідження важливо не лише зібрати адекватний матеріал, але й уміло його інтерпретувати.

5. Характер голосування залежить від низки макро- та мікроумов. До них належать: тип політичного режиму і політичної системи суспільства, ступінь розвитку виборчого права і виборчої системи, рівень соціально-економічного розвитку, ступінь стабільності соціальної структури, наявність численного середнього класу. Крім того, важливе значення мають соціально-демографічні параметри, тобто характеристика віку і статі, соціально-професійна приналежність електорату, рівень його освіти і політичної культури, місце проживання визначають характер політичної участі населення і його політичних орієнтацій.

6. Узагальнений досвід проведення соціологічних опитувань дає змогу виявити певні тенденції у поведінці українського електорату:

а) активність виборців України перебуває на рівні більшості європейських країн. Водночас найбільш «політично свідомими» є мешканці СМТ, менш налаштовані скристанися своїм конституційним правом вибору жителі міст, а люди які проживають у селах чи хуторах найбільше схильні ігнорувати загальнодержавні вибори;

б) при порівнянні поведінки міського і сільського електорату помітною є значно більша підтримка кандидатів від лівих партій сільським, ніж міським населенням;

в) як не парадоксально жителі сіл і СМТ проявляють більшу гнучкість і готовність підтримувати нові політичні сили («УДАР», «Україна – Вперед»), тоді як мешканці міст у цьому аспекті є більш консервативними і голосують за усталені, перевірені часом політичні бренди;

г) водночас сільське населення схильне підтримувати провладні партії («КПУ», «Партію регіонів») з котрими вони пов'язують стабільність і державну міць; водночас сільський електорат країни є більш контрастним і поляризованим, порівняно з міськими виборцями у котрих політична палітра пріоритетів є значно ширшою;

д) найважче і найдовше визначаються із своїм політичним вибором жителі сіл, вдвічі швидше самовизначаються з цього приводу мешканці СМТ і найшвидше зпоміж них роблять вибір люди які проживають у великих містах;

е) прикметно, що сільські мешканці більшим чином не визначилися із вибором політичної партії, аніж депутата-мажоритарника. Жителям СМТ і міст районного значення, навпаки, легше обрати партію, аніж конкретного кандидата. Респонденти ж, які проживають у великих містах не відчують значної різниці між цими двома випадками здійснення вибору;

є) у виборців міст і сіл є незначна специфіка у переважаючому наборі інформаційних джерел. У цьому контексті нами підтверджена гіпотеза, що «провідним джерелом одержання політичної інформації у жителів міст і сіл є

телебачення, однак перші із них також активно використовують з цією метою Інтернет, тоді як другі одержують додаткові відомості із газет»;

ж) попри спільні для мешканців сіл і міст соціальні проблеми, до котрих належать працевлаштування та медицина, простежується й певна специфіка, а саме: 1) міських виборців також турбують проблеми ЖКГ, доріг і транспорту; 2) сільських виборців – проблеми пов'язані з сільським господарством.

Отож цінним є те, що соціологічні дослідження не лише аналізують або фіксують ситуацію, що склалася, а й слугують підґрунтям для побудови прогнозів розвитку виборчої кампанії, проектування виборчих технологій. Слід зазначити, що завдяки соціологічним дослідженням є можливість з'ясувати особливості сприйняття пересічними громадянами виборчих заходів, образів кандидатів або політичних партій, рівень реального впливу ЗМІ на суспільство й, зрештою, спрогнозувати попередні підсумки результатів виборів. Окрім того проведення екзит-полів слугує певним превентивним засобом, своєрідним «запобіжником» нелегітимних дій у виборчому процесі як з боку влади так і опозиції. Відтак побудова демократичного суспільства, несфальсифіковані вибори можливі лише у громадянському суспільстві, котре має бути вчасно і належним чином поінформоване.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арутюнян Ю. В., Дробижева Л. М., Соколов А. А. Этносоциология: Учеб. пособие для вузов. - М.: Аспект Пресс, 1999. – 218 с.
2. Барвінський А. О. Соціологія. Курс лекцій для студентів вузів. - К.: ЦНЛ, 2005. - 328 с.
3. Батыгин Г.С. Лекции по методологии социологических исследований. - М.: Аспект-Пресс, - 1995. - 286 с.
4. Бурдые П. Социология политики. - М.: Логос, 1993. – 183 с.
5. Волков Ю. Г., Мостовая И. В. Социология: Учеб. для вузов. - М.: Гордарика, 1998. – 320 с.
6. Волков Ю. П, Нечипуренко В. Н., Самыгин С. И. Социология: история и современность: Учеб. пособие. — Ростов-на-Дону: Феникс, 1999. – 218 с.
7. Гавриленко І. М., Скідін О. Л. Соціологія освіти. Навч. посібник. - Запоріжжя: ЕТТА-ПРЕСС, 1998. – 165 с.
8. Гидденс З. Социология: Учебник. — М.: Эдиториал УРСС, 1999. – 402 с.
9. Головченко І.Б. Громадська думка як фактор прийняття соціальних рішень // Проблеми соціології. Вип.1. - К.: Либідь, 1992. – С. 69-75.
10. Городяненко В. Г. Историография социологии: Учеб. пособие. - Днепропетровск, ДГУ, 2000. – 174 с.
11. Городяненко В. Г. Социологический практикум: Учеб.-метод. пособие. - К.: ИЦ «Академия», 1999. – 87 с.
12. Дворецька Г. В. Соціологія: Навч. посіб. - Вид. 2-ге, перероб. і доп., К.: КНЕУ, 2002. - 472 с.
13. Дворецкая Г. В., Махнарылов В. П. Социология труда. - К.: Высш. шк., 1990. – 209 с.
14. Донченко Т. И., Рывкина Р. В. Социология экономической жизни: Очерки теории. - Новосибирск: Сиб. отд.: Наука, 1991. – 302 с.
15. Захарченко М. В., Погорілий О. І. Історія соціології: Від античності до початку ХХ ст. — К.: Либідь, 1993. – 216 с.

16. Зборовский Г. Е. Общая социология: Курс лекций: 2-е изд., доп. — Екатеринбург, 1999. — 250 с.
17. Здравомыслов А. Г. Социология конфликта. Учеб. пособ. — М.: Аспект Пресс, 1995. — 224 с.
18. Економічна соціологія: Навч. посібник / В. М. Ворона, В. Є. Пилипенко та ін. — К.: Ін-т соціології НАН України, 1997. — 186 с.
19. Иванов В. Ф. Соціологія масової комунікації: Навч. посібник. — К.: Перевесло, 1999. — 155 с.
20. Илларионова С.П. Как провести социологическое исследование. — М.: Политиздат, 1990. — 242 с.
21. Ионин Л. Г. Социология культуры: Учеб. пособ.: Изд. 3-е, доп. — М.: Логос, 2000. — 313 с.
22. Капитонов З. А. Социология XX века: История и технологии. — Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. — 282 с.
23. Конецкая В. П. Социология коммуникаций. — М.: Межд. ун-т бизнеса и управления, 1997. — 197 с.
24. Косолапов В. В. Методология социального прогнозирования. — М.: Высш. шк., 1991. — 352 с.
25. Кравченко А. И. Социология: Учеб. для вузов. — М.: Логос, Екатеринбург: Деловая книга, 2000. — 250 с.
26. Кравченко С. А., Мнацаканян М. О., Покровский Н. С. Социология: парадигмы и темы: Курс лекций для высш. учеб. заведений. — М.: МГИМО — Университет, 1997. — 404 с.
27. Крымский С. В., Пилипенко В. Е., Салюк Ю. В. Верификация социальных прогнозов: Методол. аспект. — К.: Наук, думка, 1992. — 364.
28. Лукашевич М. П. Соціологія: Загальний курс: Підручник: 2-ге вид. — К.: Каравела, 2006. — 408 с.
29. Мендра А. Основы социологии: Учеб. пособие для вузов. — М.: Изд. дом, 1998. — 270 с.

30. Михайлова Л. И. Социология культуры: Учеб. пособие. — М.: ФАИР-ПРЕСС, 1999. — 361 с.
31. Монсон П. Современная западная социология: Теории, тенденции, перспективы. — СПб: Нотабене, 1992. — 233 с.
32. Ноэль З. Массовые опросы: Введение в методику домоскопии. — М.: Аваэстрада, 1993. — 300 с.
33. Общественное мнение и власть: механизмы взаимодействия / А. А. Ручка, В. Л. Оссовский, В. А. Матусевич и др. — К.: Наукова думка, 1993. — 436.
34. Осадчая Г. И. Социология социальной сферы: Учеб. пособие. — М.: Изд-во МГСУ Союз, 1999. — 345 с.
35. Павличенко П. П., Литвиненко Д. А. Соціологія: Навч. посібник. — К.: Лібра, 2000. — 223 с.
36. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження. Курс лекцій. — К.: Наук, думка, 1996. — 382 с.
37. Паниотто В. И., Максименко В. С. Количественные методы в социологических исследованиях. — К.: Наук, думка, 1992. — 187 с.
38. Погорілий О. І. Соціологічна думка ХХ століття: Навч. посібник. — К.: Либідь, 1996. — 344 с.
39. Политическая социология / Отв. ред. В. Н. Иванов, Г. Ю. Семгин. — М.: Мысль, 2000. — 280 с.
40. Попова І. М. Соціологія: Пропедевт. курс: Підручник для студ. вищих навч. закладів. — К.: Тандем, 1996. — 177 с.
41. Примуш М. В. Загальна соціологія: Навч. посіб. - К.: Професіонал, 2004. - 592 с.
42. Радаев В. В. Экономическая социология: Курс лекций: Учеб. пособ. — М.: Аспект Пресс, 1997. — 254 с.
43. Ромашов О. В. Социология труда: Учеб. пособие для вузов. — М.: Гордарика, 1999. — 307 с.
44. Российская социологическая энциклопедия / Под общ. ред. Г. В. Осипова. — М.: Норма-ИНФРА-М, 1999. — 569 с.

45. Рукавишников В. Общественное мнение на пути институализации // Соц.исследования. - 1992. - № 2. – С. 57-63.
46. Ручка А. О., Танчер В. В. Курс історії теоретичної соціології. — К.: Наук, думка, 1995. – 368 с.
47. Рущенко І. П. Соціологія: Курс лекцій: Навч. посібник для вузів. — Харків, 1996. – 287 с.
48. Сероштан Н. А., Ялдохин И. П., Кулиш С. А. Социология труда. — Харьков: Основа, 1990. – 259 с.
49. Сірий Є. В. Соціологія: Заг. теорія, історія розвитку, соціальні та галузеві теорії. / Навч. посіб. — К.: Атіка, 2004. — 480 с.
50. Смелзер Н. Социология. — М.: Феникс, 1994. – 344 с.
51. Соціологічна думка України: Навч. посібник. — К.: Заповіт, 1996. – 502 с.
52. Социологи XX века: (биографический словарь): Учеб. пособие / Под ред. проф. В. Г. Городяненко. — Днепропетровск: ДГУ, 1999. – 356 с.
53. Соціологія: Підручник для студ. вузів. / За ред. В. Г. Городяненка. — К.: ВЦ "Академія", 2003. — 560 с.
54. Соціологія: Навч. посібник / За редакцією С. О. Макеєва. — К.: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1999. – 508 с.
55. Соціологія: Підручник / За ред. В. М. Пічі. — 4-те вид., випр. Львів: "Магнолія 2006", 2008. — 278 с.
56. Соціологія: Підручник / За загальною ред. проф. В. П. Андрющенка, проф. М. І. Горлача. — Харків-Київ, 1998. – 422 с.
57. Социология в России / Под ред. В. А Ядова: 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Изд-во ИС РАН, 1998. – 403 с.
58. Социология: Классические и современные парадигмы: Хрестоматия. — М.: АНКИЛ, 1998. – 527 с.
59. Социология: Учебник для высш. учеб. завед. / Г. В. Осипов, А. В. Кабыща и др. — М.: Наука, 1995. – 275 с.

60. Соціологія: короткий енциклопедичний словник / Уклад. В. І. Волович та ін. — К.: Укр. центр духовн. культури, 1998. — 604 с.
61. Социология труда: Учеб. / Под ред. Н. И. Дрыхлова, А. И. Кириченко, В. В. Щербины. — М.: Изд-во МГУ, 1993. — 451 с.
62. Судас Л.Г. Социология общественного мнения //Социально-политический журнал. — 1995. - № 1. — С. 89-95.
63. Тадевосян З. В. Социология: Учеб. пособие. 2-е изд., испр. и доп. — М.: Знание, 1999. — 466 с.
64. Тощенко Ж. Т. Социология: Общий курс: Учебное пособие. — М.: Прометей, 1998. — 372 с.
65. Филиппов Ф. Р. Социология образования. — М.: Наука, 1991. — 280 с.
66. Фролов С. С. Социология: Учеб. для высш. учеб. завед: 2-е изд. - М.: Логос, 1996. — 309 с.
67. Харчева В. Основы социологии: Учеб. для средних спец. учеб. завед. — М.: Логос, КНО РУС, 2000. — 354 с.
68. Шаленко В. Н. Программа социологического исследования. — М.: Изд-во МГУ, 1997. — 398 с.
69. Шаповал М. Загальна соціологія: Вид III. — К.: Либідь, 1996. — 433 с.
70. Щепанський Я. Элементарные понятия социологии. — М.: Прогресс, 1999. — С. 79-192.
71. Юрій М. Ф. Соціологія: Підручник. — К.: Кондор, 2007. — 288 с.
72. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности. — М.: «Добросвет», «Книжный дом «Университет». — 1998. — С. 69-112.
73. Яковенко Ю. И., Паниотто В. И. Почтовый опрос в социологическом исследовании. — К.: Наук, думка, 1998. — 384 с.
74. Якуба О. О. Соціологія. Навч. посібник для студ. — Харків: Константа, 1996. — 422 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Показники готовності жителів міст і сіл прийняти участь у виборах

№ п/п	Область, місто, округ	Показники готовності респондентів прийняти участь у виборах, %								
		обласний центр / місто-мільйонник			СМТ / місто районного значення (до 50 тис. жителів)			село / хутір		
		так	невпев-нений	ні	так	невпев-нений	ні	так	невпев-нений	ні
1	Київська обл. ТВО № 95	86,2	16,2	0	75,5	24,5	0,3	96,1	5,8	0
2	Київська обл. ТВО ТВО № 94	83,9	14,3	1,8	88,2	12,0	0,1	80,8	20,2	0
3	Житомирська обл. ТВО № 64	67,6	30,9	1,5	77,9	21,1	1,1	68,9	26,5	5,1
4	Полтавська обл. ТВО № 147	74,7	25,3	0	81,2	18,4	0,6	83,8	13,7	3,0
5	Черкаська обл. ТВО № 200	81,9	12,5	5,6	80,8	12,7	6,6	60,7	20,1	19,2
6	Чернігівська обл. ТВО № 210	89,3	9,9	0,7	83,0	9,2	7,8	87,3	9,5	3,2
7	Сумська обл. ТВО № 160	62,9	25,7	11,4	80,8	13,7	5,5	87,5	8,6	3,9
8	Дніпропетровська обл. ТВО №30	82,6	16,9	0,7	91,1	9,0	0,0	81,6	13,2	7,9
9	Харківська обл. ТВО № 175	79,8	15,1	5,0	73,9	17,9	8,2	79,1	11,4	9,5
10	Запорізька обл. ТВО № 81	-	-	-	86,2	13,8	0	76,3	23,7	0
11	Кіровоградська обл. ТВО №101	-	-	-	83,3	15,5	1,3	71,0	26,6	2,6
12	Миколаївська обл. ТВО №132	83,6	10,2	6,2	76,6	20,3	3,2	75,4	19,5	5,3
13	Херсонська обл. ТВО №186	-	-	-	67,3	27,1	5,6	83,4	14,3	2,3
14	Одеська обл. ТВО № 140	-	-	-	86,7	12,6	0,7	85,9	13,9	0,2
15	Вінницька обл. ТВО № 17	100	0	0	92,5	6,4	1,2	96,7	3,5	0
16	Хмельницька обл. ТВО №190	62,7	33,3	3,9	73,0	22,3	4,7	68,0	28,8	3,2
17	Рівненська обл. ТВО № 154	82,7	6,7	10,6	74,3	25,7	0	87,7	12,3	0
18	Волинська обл. ТВО № 20	89,5	10,5	0,0	92,2	6,3	1,4	83,3	13,5	3,2
19	Тернопільська обл. ТВО №167	100	0	0	88,9	9,1	2,1	87,9	8,2	3,9

20	Івано-Франківська обл. ТВО №89	-	-	-	79,1	19,8	1,1	78,2	16,7	5,0
21	Закарпатська обл. ТВО № 70	-	-	-	77,0	14,8	8,6	76,1	12,0	12,2
22	АР Крим ТВО № 9	71,3	25,6	3,1	77,8	21,9	0,3	59,1	38,9	2,0
23	м. Севастополь ТВО № 225	87,3	12,7	0	66,1	33,9	0	61,9	38,1	0
24	м. Чернівці ТВО №203	87,2	12,8	0	80,7	17,7	1,6	77,0	19,8	3,2
25	м. Одеса ТВО №136	80,2	15,3	4,5	73,1	17,8	9,1	70,4	16,9	12,7
26	м. Дніпропетровськ ТВО №24	89,1	7,5	3,4	73,0	13,5	13,5	-	-	-
27	м. Донецьк ТВО №42	71,7	19,4	9,0	-	-	-	-	-	-
28	м. Запоріжжя ТВО №77	76,5	21,4	2,1	-	-	-	-	-	-

Додаток Б
Політичні пріоритети мешканців сіл і міст України

№ п/п	Область, місто, округ	Політичні партії, котрі мають найвищий рейтинг, %					
		обласний центр / місто-мільйонник		СМТ / місто районного значення		село / хутір	
		у 1-шу чергу	у 2-гу чергу	у 1-шу чергу	у 2-гу чергу	у 1-шу чергу	у 2-гу чергу
1	Київська обл. ТВО ТВО №94	УДАР 28,9	Батьківщина 25,5	УДАР 21,5	Батьківщина 17,9	УДАР 18,2	Батьківщина 12,7
2	Київська обл. ТВО №95	УДАР 12,3	Наша Україна 8,5	УДАР 13,6	Батьківщина 11,6	УДАР 28,6	ПР 16,2
3	Черкаська обл. ТВО №200	ПР 26,4	Батьківщина 12,5	ПР 24,2	Батьківщина 21,9	Батьківщина 20,6	ПР 19,5
4	Житомирська обл. ТВО №64	Батьківщина 14,7	ПР 13,2	ПР 22,2	Батьківщина 15,5	ПР 16,7	КПУ 13,2
5	Полтавська обл. ТВО №147	УДАР 33,3	Батьківщина 20,0	УДАР 20,2	Батьківщина 16,7	Батьківщина 22,1	КПУ 17,5
6	Чернігівська обл. ТВО №210	УДАР 23,9	Батьківщина 17,6	УДАР 17,8	Батьківщина 15,9	УДАР 22,2	«Україна-Вперед!», КПУ 15,9
7	Сумська обл. ТВО №160	КПУ 17,1	УДАР, Батьківщина 15,7	ПР 22,4	КПУ 15,1	ПР 20,9	КПУ 16,0
8	Харківська обл. ТВО №175	ПР 24,4	УДАР, Батьківщина 14,3	ПР 29,7	УДАР 11,7	ПР 32,8	КПУ 16,9
9	Запорізька обл. ТВО №81	-	-	ПР 52,8	КПУ 19,6	ПР 38,1	КПУ 17,9
10	Кіровоградська обл. ТВО №101	-	-	ПР 23,7	Батьківщина 21,8	Батьківщина 25,5	ПР 19,5
11	Миколаївська обл. ТВО №132	ПР 36,2	Батьківщина 17,5	ПР 28,9	Батьківщина 18,7	ПР 28,8	КПУ 15,3
12	Херсонська обл. ТВО №186	-	-	ПР 32,4	КПУ 25,3	ПР 30,4	КПУ 19,6
13	Одеська обл. ТВО №140	-	-	ПР 32,8	КПУ 14,4	ПР 47,4	КПУ 13,0
14	Дніпропетровська обл. ТВО №30	ПР 23,2	УДАР 18,0	ПР 34,2	УДАР 17,6	ПР 28,9	КПУ, УДАР 18,4
15	Вінницька обл. ТВО №17	Батьківщина 19,6	Свобода, УДАР 10,9	УДАР 18,6	Батьківщина 18,0	Батьківщина 19,6	УДАР 15,3
16	Хмельницька обл. ТВО №190	УДАР 37,3	Батьківщина 23,5	Батьківщина 30,5	УДАР 18,2	Батьківщина 28,8	УДАР 14,8
17	Рівенська обл. ТВО № 154	УДАР 33,7	Батьківщина 26,9	Батьківщина 25,8	УДАР 17,7	Батьківщина 30,1	УДАР 25,6
18	Волинська обл. ТВО № 20	Батьківщина 43,9	УДАР 19,3	Батьківщина 36,4	УДАР 19,6	Батьківщина 30,4	УДАР 17,0
19	Тернопільська обл. ТВО №167	Батьківщина 31,0	Свобода 28,7	УДАР 32,1	Батьківщина 26,1	Свобода 26,7	УДАР 25,6

20	Івано-Франківська обл. ТВО №89	-	-	Батьківщина 40,3	УДАР 23,2	Батьківщина 41,4	УДАР 21,1
21	Закарпатська обл. ТВО №70	-	-	Батьківщина 25,7	УДАР 25,6	Батьківщина 27,2	ПР 15,9
22	м. Чернівці ТВО №203	ПР 40,4	УДАР 29,8	ПР 38,0	УДАР 21,2	ПР 36,2	УДАР 21,4
23	м. Одеса ТВО №136	ПР 33,0	УДАР 12,0	ПР 30,8	УДАР 10,1	ПР 26,8	УДАР, КПУ, 5,6
24	АР Крим ТВО № 9	ПР 44,2	КПУ 8,5	ПР 34,0	КПУ 16,3	ПР 36,4	КПУ 15,6
25	м. Севастополь ТВО № 225	ПР 38,6	КПУ 16,2	ПР 35,5	«Україна-Вперед!» 11,3	ПР 36,9	КПУ 20,4
26	м. Донецьк ТВО №42	ПР 40,4	КПУ 15,2	-	-	-	-
27	м. Запоріжжя ТВО №77	ПР 34,2	КПУ 13,2	-	-	-	-
28	м. Дніпропетровськ ТВО №24	ПР 24,1	КПУ, УДАР 11,9	ПР 16,7	КПУ 13,5	-	-

Додаток В
Розподіл виборців сіл, СМТ і міст, які не визначилися із власним політичним вибором

№ п/п	Область, місто, округ	Респонденти, які не визначилися із власним політичним вибором, %					
		обласний центр / місто-мільйонник		СМТ / місто районного значення (до 50 тис. жителів)		село / хутір	
		партія	кандидат	партія	кандидат	партія	кандидат
1	Київська обл. ТВО №95	3,8	7,7	8,7	16,1	11,7	12,3
2	Київська обл. ТВО ТВО №94	7,3	24,9	13,1	21,0	19,9	36,5
3	Житомирська обл. ТВО №64	1,5	4,4	13,7	22,6	16,3	40,5
4	Полтавська обл. ТВО №147	12,0	12,0	13,3	20,4	20,4	20,4
5	Черкаська обл. ТВО №200	33,3	34,7	13,6	16,9	14,6	12,5
6	Чернігівська обл. ТВО №210	6,3	9,2	20,0	30,4	6,3	34,9
7	Сумська обл. ТВО №160	8,6	32,9	16,3	24,3	18,6	21,8
8	Дніпропетровська обл. ТВО №30	15,1	26,6	12,2	25,7	7,9	21,1
9	Харківська обл. ТВО №175	18,5	22,7	18,1	24,3	12,4	17,4
10	Запорізька обл. ТВО №81	-	-	11,5	27,2	17,9	29,7
11	Кіровоградська обл. ТВО №101	-	-	9,6	14,3	13,2	15,5
12	Херсонська обл. ТВО №186	-	-	8,4	10,1	8,5	15,1
13	Миколаївська обл. ТВО №132	5,6	9,0	8,5	21,3	13,0	19,5
14	Одеська обл. ТВО №140	-	-	17,1	32,3	7,7	24,0
15	Вінницька обл. ТВО №17	2,2	4,3	9,1	9,2	7,6	6,7
16	Хмельницька обл. ТВО №190	11,8	13,7	8,6	15,8	4,7	7,0
17	Рівненська обл. ТВО № 154	17,3	32,7	12,4	20,1	4,5	10,3
18	Волинська обл. ТВО № 20	3,5	19,3	8,8	14,8	20,0	21,0
19	Тернопільська обл. ТВО №167	9,3	5,6	10,0	10,2	9,4	13,5
20	Івано-Франківсь-	-	-	3,2	7,0	4,4	7,0

	ка обл. ТВО №89						
21	Закарпатська обл. ТВО №70	-	-	14,2	22,8	17,3	24,4
22	АР Крим ТВО № 9	11,6	17,8	15,8	22,3	17,0	19,3
23	м. Севастополь ТВО № 225	9,4	9,1	21,0	14,5	22,6	22,4
24	м. Донецьк ТВО №42	9,7	18,2	-	-	-	-
25	м. Чернівці ТВО №203	5,3	10,6	8,4	18,2	8,2	18,8
26	м. Дніпропетровськ ТВО №24	16,4	17,9	19,0	13,5	-	-
27	м. Запоріжжя ТВО №77	8,8	11,8	-	-	-	-
28	м. Одеса ТВО №136	9,1	10,5	15,4	14,4	16,9	14,1

Додаток Д
Розподіл основних джерел інформації з котрих виборці міст, СМТ і сіл
дізнаються про кандидатів у депутати

№ п/п	Область, місто, округ	Джерела надходження інформації про кандидатів, %					
		обласний центр / місто-мільйонник		СМТ / місто районного значення (до 50 тис. жителів)		село / хутір	
		у 1-шу чергу	у 2-гу чергу	у 1-шу чергу	у 2-гу чергу	у 1-шу чергу	у 2-гу чергу
1	Київська обл. ТВО №95	Газети 28,5	Місцеве телебач. 20,8	Газети 21,9	Місцеве телебач. 17,0	Місцеве телебач. 26,6	Газети 19,5
2	Київська обл. ТВО ТВО №94	Місцеве телебач. 42,9	Інтернет 17,0	Місцеве телебач. 45,3	Газети 13,3	Місцеве телебач. 48,9	Газети 20,2
3	Житомирська обл. ТВО №64	Бігборди 26,5	Буклети чи листівки 22,1	Газети 19,8	Місцеве телеб. 18,1	Газети 33,1	Місцеве телебач. 24,9
4	Полтавська обл. ТВО №147	Газети 36,0	Місцеве телебач. 18,7	Місцеве телебач. 34,2	Газети 26,1	Місцеве телебач. 34,5	Газети 24,4
5	Черкаська обл. ТВО №200	Місцеве телебач. 56,9	Газети 18,1	Місцеве телебач. 24,6	Газети 21,1	Газети 14,1	Друзі чи родичі 11,9
6	Чернігівська обл. ТВО №210	Місцеве телебач. 29,4	Газети 26,8	Місцеве телебач. 38,0	Газети 28,6	Газети 38,1	Місцеве телебач. 33,3
7	Сумська обл. ТВО №160	Місцеве телебач. 51,4	Газети, радіо 11,4	Місцеве телебач. 36,3	Газети 23,5	Газети 37,9	Місцеве телебач. 25,4
8	Дніпропетровська обл. ТВО №30	Місцеве телебач. 37,3	Газети 18,3	Місцеве телебач. 44,6	Газети 12,6	Місцеве телебач. 42,1	Буклети чи листівки 21,1
9	Харківська обл. ТВО №175	Місцеве телебач. 31,1	Друзі чи родичі 15,1	Місцеве телебач. 40,3	Газети 17,9	Місцеве телебач. 46,3	буклети чи листівки, газети, 12,9
10	Запорізька обл. ТВО №81	-	-	Місцеве телеб. 39,9	Газети 29,8	Місцеве телеб. 38,9	Газети 26,5
11	Кіровоградська обл. ТВО №101	-	-	Газети 27,1	Місцеве телебач. 17,7	Місцеве телебач. 34,1	Газети 18,0
12	Миколаївська обл. ТВО №132	Місцеве телебач. 26,0	Інтернет 14,7	Місцеве телебач. 31,3	Газети 16,2	Місцеве телебач. 33,9	Газети 17,8
13	Херсонська обл. ТВО №186	-	-	Друзі чи родичі 23,1	«живі» зустрічі з кандидатом 20,0	Буклети / листівки, друзі чи родичі 21,0	Газети 19,9

14	Одеська обл. ТВО №140	-	-	Місцеве телебач. 38,0	Газети 15,5	Місцеве телебач. 43,8	Газети 19,6
15	Вінницька обл. ТВО №17	Інтернет, газети 19,6	Місцеве телебач. 17,4	Місцеве телебач., газети 20,3	Буклети чи лістівки 13,5	Газети 38,2	Друзі чи родичі 13,7
16	Хмельницька обл. ТВО №190	Газети 45,1	Буклети чи лістівки 19,6	Місцеве телебач. 26,8	Газети 24,2	Місцеве телебач. 29,9	Газети 26,5
17	Рівенська обл. ТВО № 154	Газети 30,8	Місцеве телебач. 27,9	Газети 22,5	Місцеве телебач. 20,1	Місцеве телебач. 29,3	Газети 26,1
18	Волинська обл. ТВО № 20	Місцеве телебач. 24,6	Буклети чи лістівки 15,8	Місцеве телебач. 27,9	Газети 27,0	Газети 30,6	Місцеве телебач. 18,8
19	Тернопільська обл. ТВО №167	Місцеве телебач. 52,3	Газети 10,6	Газети 31,8	Місцеве телебач. 22,8	Місцеве телебач. 36,2	Газети 20,5
20	Івано-Франківсь- ка обл. ТВО №89	-	-	Місцеве телебач. 18,9	Бігборди, друзі чи родичі 16,4	Місцеве телебач. 26,0	Бігборди 13,3
21	Закарпатська обл. ТВО №70	-	-	Місцеве телебач. 47,6	Газети 23,3	Місцеве телебач. 35,1	Газети 32,5
22	АР Крим ТВО № 9	Місцеве телебач. 24,0	Радіо 18,6; Інтернет 17,8	Місцеве телебач. 28,7	Газети 22,4	Місцеве телебач. 34,4	Газети 19,3
23	м. Севастополь ТВО № 225	Місцеве телебач. 34,4	Газети 18,5; Інтернет 13,1	Інтернет 25,8	Буклети чи лістівки 22,6	Місцеве телебач. 39,9	Газети 15,9
24	м. Донецьк ТВО №42	Місцеве телебач. 39,7	Газети 17,1	-	-	-	-
25	м. Чернівці ТВО №203	Бігборди 39,4	Інтернет, місцеве телебач. 14,9	Місцеве телебач. 36,6	Газети 24,7	Місцеве телебач. 33,3	Газети 19,0
26	м. Дніпропет- ровськ ТВО №24	Місцеве телебач. 44,7	Газети 12,3	Місцеве телебач. 28,6	Інтернет, газети 17,5	-	-
27	м. Запоріжжя ТВО №77	Місцеве телебач. 30,5	Газети 16,8; Інтернет 16,2	-	-	-	-
28	м. Одеса ТВО №136	Місцеве телебач. 26,1	Газети 15,3; Інтернет 14,2	Місцеве телебач. 33,7	Газети 12,0	Місцеве телебач. 28,2	Друзі чи родичі 12,7

Додаток Е

Розподіл основних соціальних проблем, які найбільше турбують жителів міст, СМТ і сіл

№ п/п	Область, місто, округ	Найбільш важливіші соціальні проблеми виборців, %					
		обласних центрів / міст-мільйонників		СМТ / міст районного значення (до 50 тис. жителів)		сіл / хуторів	
		у 1-шу чергу	у 2-гу чергу	у 1-шу чергу	у 2-гу чергу	у 1-шу чергу	у 2-гу чергу
1	Київська обл. ТВО №95	Працевлаштув. 20,8	Медицина, заклади освіти і к-ри, дороги і транспорт 16,9	Працевлаштув. 20,4	Медицина 19,7	С/г 18,2	Працевлаштув. 17,5
2	Київська обл. ТВО ТВО №94	Працевлаштув. 35,6	Медицина 29,5	Медицина 24,2	Працевлаштув. 21,8	Медицина 30,6	Працевлаштув. 22,5
3	Житомирська обл. ТВО №64	Заклади освіти і к-ри 22,1	Медицина 14,7	Медицина 24,1	Працевлаштув. 18,1	Працевлаштув. 24,5	С/г 21,4
4	Полтавська обл. ТВО №147	Працевлаштув. 48,0	Дороги і транспорт 17,3	Медицина 25,4	Працевлаштув. 21,5	Працевлаштув. 26,7	Медицина 22,9
5	Черкаська обл. ТВО №200	Медицина 27,8	Працевлаштув. 19,4	Працевлаштув. 25,4	Медицина 18,2	Медицина, с/г 14,1	Працевлаштув. 13,8
6	Чернігівська обл. ТВО №210	Працевлаштув. 32,4	Медицина 27,9	Медицина 28,6	Працевлаштув. 27,4	Медицина 33,3	Працевлаштув. 20,6
7	Сумська обл. ТВО №160	Медицина 45,7	Дороги і транспорт 24,3	Медицина 25,9	Працевлаштув. 23,8	Працевлаштув. 32,0	Медицина 25,8
8	Дніпропетровська обл. ТВО №30	Медицина 25,6	Працевлаштув. 18,0	Медицина 27,0	Працевлаштув. 21,3	Працевлаштув. 31,6	Медицина 28,9
9	Харківська обл. ТВО №175	Працевлаштув. 26,9	ЖКГ 19,3	Працевлаштув. 24,0	Медицина 22,0	Медицина 24,9	Працевлаштув. 22,9
10	Запорізька обл. ТВО №81	-	-	ЖКГ 23,2	Медицина 21,8	С/г 35,3	Працевлаштув. 20,9
11	Кіровоградська обл. ТВО №101	-	-	Працевлаштув. 25,8	С/г 17,3	Медицина 27,8	Працевлаштув. 23,4
12	Миколаївська обл. ТВО №132	С/г 23,7	Медицина 15,8	С/г 20,2	Медицина 19,8	Працевлаштув. 20,1	С/г 19,3
13	Херсонська	-	-	Працевлаштув.	Медицина	Працевлаштув.	Медицина

	обл. ТВО №186			тув. 32,6	20,0	тув. 36,7	23,7
14	Одеська обл. ТВО №140	-	-	Працевлаш тув. 20,2	Медицина 19,6	Працевлаш тув. 24,0	Медицина 15,5
15	Вінницька обл. ТВО №17	Працевлаш тув. 21,7	Медицина, підприємн ицтво, с/г, дороги і трансп., ЖКГ 13,0	Медицина 23,6	Працевлаш тув. 21,0	Працевлаш тув. 29,2	Медицина 22,5; с/г 21,3
16	Хмельницька обл. ТВО №190	Дороги і транспорт, працевлаш тув. 31,4	Медицина 9,8	Працевлаш тув. 23,1	Медицина 20,1	С/г 26,4	Працевлаш тув. 20,9
17	Рівенська обл. ТВО № 154	Працевлаш тув. 26,2	Медицина 17,6	Працевлаш тув. 25,7	Медицина 15,9	Працевлаш тув. 26,1	С/г 21,7
18	Волинська обл. ТВО № 20	Медицина 22,8	Працевлаш тув. 21,1	Працевлаш тув. 27,8	С/г 16,2	С/г 27,4	Працевлаш тув. 21,6
19	Тернопільська обл. ТВО №167	Працевлаш тув. 31,0	Дороги і транспорт 12,5	Працевлаш тув. 27,0	Дороги і транспорт 16,3	Працевлаш тув. 28,2	Медицина 20,0; С/г 18,6
20	Івано-Франківсь- ка обл. ТВО №89	-	-	Працевла штув. 35,7	Дороги і транспорт 16,4	Працевла штув. 30,5	Медицин а 18,1
21	Закарпатська обл. ТВО №70	-	-	Працевлаш тув. 33,5	Медицина 20,3	Працевлаш тув. 28,8	Дороги і транспорт 18,8
22	АР Крим ТВО № 9	Працевлаш тув. 27,9	ЖКГ 20,9	Працевлаш т. 26,0	Медицина 19,8	Працевлаш тув. 23,6	С/г 20,2
23	м. Севастополь ТВО № 225	Працевлаш тув., ЖКГ 19,2	Медицина 17,3	Працевлаш т. 25,8	С/г 17,7	ЖКГ 20,4	Медицина 19,6
24	м. Чернівці ТВО №203	Працевлаш тув. 47,9	ЖКГ 31,9	Працевлаш т. 30,7	С/г 17,4	Працевлаш т. 31,0	Медицина 23,5
25	м. Донецьк ТВО №42	Медицина 25,0	ЖКГ 17,3	-	-	-	-
26	м. Дніпропет- ровськ ТВО №24	Медицина 30,8	ЖКГ 21,3	Медицина 29,4	ЖКГ 19,0	-	-
27	м. Запоріжжя ТВО №77	Медицина 22,0	ЖКГ 18,7	-	-	-	-
28	м. Одеса ТВО №136	Медицина 20,2	Працевлаш т. 17,7	Медицина 15,9	С/г 14,9	Медицина 16,9	С/г, праце- влашт., дороги і транспорт, ЖКГ 12,7

Додаток Ж

Особливості політичного самовизначення мешканців сіл і міст України щодо політичних партій та кандидатів у депутати на виборах до Верховної Ради 28 жовтня 2012 р.

Станом на 10.09.2012р. 12:00год.

Питання : Чи готові Ви прийти й проголосувати на виборах до Верховної ради України 28

	Закарпатська обл.		м. Дніпропетровськ		Житомирська обл.		Тернопільська обл.		Полтавська обл.		АР Крим ТВО №9		Сумська обл.	
	Σ = 1800		Σ = 1801		Σ = 1805		Σ = 2018		Σ = 1749		Σ = 1806		Σ = 1804	
1 - ТАК	1373	76,3	1582	87,8	1374	76,1	1810	89,6	1424	81,4	1331	73,7	1497	83
2 - Не впевнений	234	13	146	8,1	401	22,2	157	7,8	302	17,3	460	25,5	216	12
3 - НІ	193	10,7	73	4,1	30	1,7	52	2,6	23	1,3	15	0,8	91	5
	Харківська обл.		м. Одеса		м. Запоріжжя		Херсонська обл.		Київська обл. ТВО № 95		Хмельницька обл.		Чернігівська обл.	
	Σ = 1305		Σ = 1812		Σ = 1800		Σ = 1799		Σ = 1815		Σ = 1771		Σ = 1791	
1 - ТАК	1015	77,8	1431	79	1378	76,6	1316	73,2	1407	77,5	1263	71,3	1506	84,1
2 - Не впевнений	202	15,5	284	15,7	384	21,3	404	22,5	404	22,3	438	24,7	167	9,3
3 - НІ	88	6,7	97	5,4	38	2,1	79	4,4	4	0,2	70	4	118	6,6
	Миколаївська обл.		Київська обл. ТВО № 94		Вінницька обл.		Черкаська обл.		Дніпропетровська обл. ТВО №30		м. Севастополь		Запорізька обл.	
	Σ = 1797		Σ = 1805		Σ = 1796		Σ = 1799		Σ = 1800		Σ = 1816		Σ = 1847	
1 - ТАК	1379	76,7	1549	85,8	1684	93,8	1380	76,7	1571	87,3	1447	79,7	1495	80,9
2 - Не впевнений	342	19	249	13,8	97	5,4	255	14,2	221	12,3	369	20,3	352	19,1
3 - НІ	76	4,2	7	0,4	15	0,8	164	9,1	8	0,4	0	0	0	0
	Одеська обл. ТВО №140		Івано-Франківська обл.		Кіровоградська обл.		Рівненська обл.		Чернівецька обл.		Волинська обл.		Донецьк	
	Σ = 1800		Σ = 1801		Σ = 1802		Σ = 1650		Σ = 62		Σ = 1799		Σ = 1849	
1 - ТАК	1556	86,4	1416	78,6	1422	78,9	1333	80,8	50	80,6	1577	87,7	1325	71,7
2 - Не впевнений	234	13	329	18,3	349	19,4	306	18,5	12	19,4	181	10,1	358	19,4
3 - НІ	10	0,6	56	3,1	31	1,7	11	0,7	0	0	41	2,3	166	9

Питання : З яких джерел інформації Ви дізнаєтесь про кандидатів у депутати?(виберіть основне джерело інформації, а інші допишіть в коментпрях)

	Закарпатська обл.		м. Дніпропетровськ		Житомирська обл.		Тернопільська обл.		Полтавська обл.		АР Крим ТВО №9		Сумська обл.	
1 - інтернет	152	8,4	136	7,6	181	10	135	6,7	137	7,8	160	8,9	98	5,4
2 - друзі чи родичі	111	6,2	181	10	255	14,1	174	8,6	148	8,5	251	13,9	138	7,6
3 - буклети чи листівки	68	3,8	118	6,6	240	13,3	213	10,5	97	5,5	189	10,5	189	10,5
4 - радіо	88	4,9	50	2,8	113	6,3	165	8,2	202	11,5	110	6,1	126	7
5 - газети	516	28,7	231	12,8	391	21,7	508	25,2	429	24,5	384	21,3	527	29,2
6 - бігборди	57	3,2	102	5,7	227	12,6	127	6,3	80	4,6	113	6,3	70	3,9
7 - безпосередні «живі» зустрічі з кандидатом	22	1,2	84	4,7	50	2,8	34	1,7	20	1,1	40	2,2	50	2,8
8 - місцеве телебачення	720	40	779	43,3	337	18,7	628	31,1	596	34,1	532	29,5	581	32,2
9 - Інше	66	3,7	120	6,7	11	0,6	35	1,7	40	2,3	27	1,5	25	1,4
	Харківська обл.		м. Одеса		м. Запоріжжя		Херсонська обл.		Київська обл. ТВО № 95		Хмельницька обл.		Чернігівська обл.	
1 - інтернет	117	9	244	13,5	292	16,2	60	3,3	226	12,5	106	6	94	5,2
2 - друзі чи родичі	112	8,6	165	9,1	181	10,1	401	22,3	177	9,8	103	5,8	116	6,5
3 - буклети чи листівки	121	9,3	184	10,2	185	10,3	310	17,2	213	11,7	276	15,6	131	7,3
4 - радіо	121	9,3	159	8,8	131	7,3	196	10,9	273	15	191	10,8	174	9,7
5 - газети	231	17,7	267	14,7	302	16,8	284	15,8	402	22,1	456	25,7	513	28,6
6 - бігборди	29	2,2	189	10,4	88	4,9	52	2,9	149	8,2	134	7,6	63	3,5
7 - безпосередні «живі» зустрічі з кандидатом	28	2,1	80	4,4	49	2,7	349	19,4	23	1,3	25	1,4	16	0,9
8 - місцеве телебачення	519	39,8	490	27	550	30,6	140	7,8	327	18	475	26,8	655	36,6
9 - Інше	27	2,1	34	1,9	22	1,2	7	0,4	25	1,4	5	0,3	29	1,6

	Миколаївська обл.		Київська обл. ТВО № 94		Вінницька обл.		Черкаська обл.		Дніпропетровська обл ТВО №30		м. Севастополь		Запорізька обл.	
1 - інтернет	171	9,5	188	10,4	129	7,2	144	8	111	6,2	229	12,6	56	3
2 - друзі чи родичі	227	12,6	95	5,3	239	13,3	192	10,7	138	7,7	109	6	140	7,6
3 - буклети чи листівки	182	10,1	120	6,6	192	10,7	165	9,2	217	12,1	203	11,2	244	13,2
4 - радіо	136	7,6	170	9,4	214	11,9	119	6,6	84	4,7	96	5,3	61	3,3
5 - газети	288	16	260	14,4	454	25,3	351	19,5	268	14,9	322	17,7	517	28
6 - бігборди	147	8,2	73	4	96	5,3	96	5,3	96	5,3	144	7,9	26	1,4
7 - безпосередні «живі» зустрічі з кандидатом	67	3,7	34	1,9	111	6,2	99	5,5	30	1,7	48	2,6	54	2,9
8 - місцеве телебачення	569	31,7	819	45,4	321	17,9	407	22,6	747	41,5	636	35	727	39,4
9 - Інше	10	0,6	46	2,5	40	2,2	226	12,6	109	6,1	29	1,6	22	1,2
	Одеська обл. ТВО №140		Івано-Франківська обл.		Кіровоградська обл.		Рівненська обл.		Чернівецька обл.		Волинська обл.		Донецьк	
1 - інтернет	135	7,5	230	12,8	86	4,8	146	8,8	0	0	85	4,7	231	12,5
2 - друзі чи родичі	173	9,6	266	14,8	183	10,2	218	13,2	0	0	192	10,7	114	6,2
3 - буклети чи листівки	112	6,2	135	7,5	202	11,2	143	8,7	22	35,5	259	14,4	136	7,4
4 - радіо	97	5,4	147	8,2	155	8,6	122	7,4	0	0	80	4,4	68	3,7
5 - газети	301	16,7	261	14,5	430	23,9	406	24,6	5	8,1	510	28,3	319	17,3
6 - бігборди	125	6,9	265	14,7	154	8,5	79	4,8	9	14,5	81	4,5	164	8,9
7 - безпосередні «живі» зустрічі з кандидатом	67	3,7	76	4,2	109	6	58	3,5	11	17,7	91	5,1	32	1,7
8 - місцеве телебачення	716	39,8	405	22,5	420	23,3	408	24,7	15	24,2	418	23,2	732	39,6
9 - Інше	74	4,1	16	0,9	63	3,5	70	4,2	0	0	83	4,6	53	2,9

Питання : Яка із соціальних проблем для Вас є найбільш важливішою?(виберіть основне джерело інформації, а інші допишіть в коментпях)

	Закарпатська обл.		м. Дніпропетровськ		Житомирська обл.		Тернопільська обл.		Полтавська обл.		АР Крим ТВО №9		Сумська обл.	
1 - сільське господарство	118	6,6	94	5,2	248	13,7	285	14,1	169	9,7	242	13,4	152	8,4
2 - працевлаштування	551	30,6	298	16,5	340	18,8	563	27,9	426	24,4	463	25,6	489	27,1
3 - медицина	314	17,4	554	30,8	420	23,3	328	16,2	419	24	327	18,1	480	26,6
4 - підприємництво	106	5,9	64	3,6	165	9,1	150	7,4	82	4,7	99	5,5	98	5,4
5 - заклади освіти і культури	136	7,6	125	6,9	156	8,6	144	7,1	155	8,9	146	8,1	115	6,4
6 - дороги і транспорт	258	14,3	61	3,4	135	7,5	301	14,9	138	7,9	139	7,7	252	14
7 - житлово-комунальне господарство	88	4,9	379	21	194	10,7	115	5,7	125	7,1	240	13,3	126	7
8 - проблеми злочинності та алкоголізму	50	2,8	153	8,5	99	5,5	45	2,2	90	5,1	98	5,4	42	2,3
9 - Інше	179	9,9	73	4,1	48	2,7	88	4,4	145	8,3	52	2,9	50	2,8
	Харківська обл.		м. Одеса		м. Запоріжжя		Херсонська обл.		Київська обл. ТВО № 95		Хмельницька обл.		Чернігівська обл.	
1 - сільське господарство	145	11,1	117	6,5	77	4,3	215	12	164	9	307	17,3	157	8,8
2 - працевлаштування	345	26,4	306	16,9	324	18	612	34	366	20,2	404	22,8	500	27,9
3 - медицина	286	21,9	355	19,6	395	21,9	384	21,3	342	18,8	304	17,2	513	28,6
4 - підприємництво	92	7	181	10	121	6,7	167	9,3	175	9,6	153	8,6	93	5,2
5 - заклади освіти і культури	91	7	204	11,3	182	10,1	120	6,7	221	12,2	269	15,2	122	6,8
6 - дороги і транспорт	70	5,4	242	13,4	173	9,6	97	5,4	186	10,2	175	9,9	199	11,1
7 - житлово-комунальне господарство	126	9,7	243	13,4	336	18,7	61	3,4	206	11,3	66	3,7	104	5,8
8 - проблеми злочинності та алкоголізму	69	5,3	116	6,4	155	8,6	128	7,1	126	6,9	85	4,8	49	2,7
9 - Інше	81	6,2	48	2,6	37	2,1	15	0,8	29	1,6	8	0,5	54	3

	Миколаївська обл.		Київська обл. ТВО № 94		Вінницька обл.		Черкаська обл.		Дніпропетровська обл ТВО №30		м. Севастополь		Запорізька обл.	
1 - сільське господарство	364	20,3	107	5,9	259	14,4	173	9,6	102	5,7	89	4,9	450	24,4
2 - працевлаштування	283	15,7	440	24,4	419	23,3	410	22,8	363	20,2	339	18,7	379	20,5
3 - медицина	326	18,1	471	26,1	414	23,1	319	17,7	475	26,4	324	17,8	392	21,2
4 - підприємництво	148	8,2	90	5	163	9,1	154	8,6	140	7,8	156	8,6	39	2,1
5 - заклади освіти і культури	151	8,4	172	9,5	164	9,1	182	10,1	102	5,7	211	11,6	64	3,5
6 - дороги і транспорт	150	8,3	150	8,3	150	8,4	130	7,2	152	8,4	137	7,5	115	6,2
7 - житлово-комунальне господарство	188	10,5	135	7,5	134	7,5	139	7,7	261	14,5	347	19,1	275	14,9
8 - проблеми злочинності та алкоголізму	172	9,6	58	3,2	61	3,4	97	5,4	70	3,9	162	8,9	33	1,8
9 - Інше	15	0,8	182	10,1	32	1,8	195	10,8	135	7,5	51	2,8	100	5,4
	Одеська обл. ТВО №140		Івано-Франківська обл.		Кіровоградська обл.		Рівенська обл.		Чернівецька обл		Волинська обл.		Донецьк	
1 - сільське господарство	176	9,8	179	9,9	294	16,3	255	15,5	13	21	388	21,6	92	5
2 - працевлаштування	385	21,4	595	33	448	24,9	433	26,2	24	38,7	440	24,5	269	14,5
3 - медицина	330	18,3	307	17	319	17,7	291	17,6	6	9,7	266	14,8	462	25
4 - підприємництво	87	4,8	120	6,7	183	10,2	120	7,3	5	8,1	108	6	151	8,2
5 - заклади освіти і культури	181	10,1	142	7,9	124	6,9	156	9,5	2	3,2	138	7,7	172	9,3
6 - дороги і транспорт	194	10,8	255	14,2	179	9,9	133	8,1	4	6,5	152	8,4	149	8,1
7 - житлово-комунальне господарство	199	11,1	71	3,9	80	4,4	118	7,2	6	9,7	87	4,8	318	17,2
8 - проблеми злочинності та алкоголізму	80	4,4	96	5,3	74	4,1	90	5,5	2	3,2	77	4,3	130	7
9 - Інше	168	9,3	36	2	101	5,6	54	3,3	0	0	143	7,9	106	5,7

Питання : За яку політичну партію ВИ ПРОГОЛОСУЄТЕ?

	Закарпатська обл.		м. Дніпропетровськ		Житомирська обл.		Тернопільська обл.		Полтавська обл.		АР Крим ТВО №9		Сумська обл.	
1 - Партія «Українська платформа 'Собор'»	4	0,2	5	0,3	5	0,3	10	0,5	9	0,5	1	0,1	0	0
2 - Соціалістична партія України	8	0,4	23	1,3	22	1,2	3	0,1	20	1,1	17	0,9	25	1,4
3 - Комуністична партія України	81	4,5	218	12,1	261	14,5	20	1	255	14,6	282	15,6	281	15,6
4 - Політичне об'єднання 'Рідна Вітчизна'	2	0,1	1	0,1	6	0,3	1	0	2	0,1	3	0,2	15	0,8
5 - Партія 'Російський блок'	0	0	3	0,2	7	0,4	1	0	1	0,1	14	0,8	3	0,2
6 - Партія Н.Королевської 'Україна - Вперед!'	46	2,6	71	3,9	117	6,5	21	1	57	3,3	48	2,7	92	5,1
7 - Всеукраїнське об'єднання 'Громада'	2	0,1	6	0,3	8	0,4	2	0,1	5	0,3	3	0,2	4	0,2
8 - Партія «Українська національна ассамблея»	0	0	2	0,1	5	0,3	4	0,2	2	0,1	0	0	0	0
9 - Ліберальна партія України	1	0,1	5	0,3	13	0,7	1	0	7	0,4	2	0,1	5	0,3
10 - Партія «Нова політика»	2	0,1	17	0,9	8	0,4	1	0	0	0	12	0,7	3	0,2
11 - Всеукраїнське об'єднання 'Свобода'	19	1,1	27	1,5	78	4,3	466	23,1	70	4	3	0,2	45	2,5
12 - Партія «Зелена планета»	2	0,1	4	0,2	4	0,2	10	0,5	1	0,1	12	0,7	4	0,2
13 - Партія пенсіонерів України	2	0,1	11	0,6	11	0,6	2	0,1	9	0,5	16	0,9	6	0,3
14 - Партія 'Наша Україна'	51	2,8	13	0,7	21	1,2	54	2,7	41	2,3	25	1,4	29	1,6
15 - Політична партія 'Зелені'	3	0,2	4	0,2	4	0,2	2	0,1	3	0,2	28	1,6	4	0,2
16 - Партія зелених України	5	0,3	3	0,2	2	0,1	2	0,1	0	0	15	0,8	5	0,3
17 - Партія 'УДАР'	326	18,1	213	11,8	230	12,7	576	28,5	335	19,2	193	10,7	242	13,4
18 - Партія 'Україна майбутнього'	2	0,1	61	3,4	2	0,1	7	0,3	6	0,3	7	0,4	7	0,4
19 - Всеукраїнське об'єднання 'Батьківщина'	480	26,7	220	12,2	271	15	527	26,1	320	18,3	124	6,9	241	13,4
20 - Партія регіонів	246	13,7	425	23,6	379	21	36	1,8	243	13,9	635	35,2	386	21,4
21 - Партія 'Народно-трудовий союз України'	0	0	4	0,2	1	0,1	3	0,1	0	0	8	0,4	4	0,2
22 - Радикальна партія Олега Ляшка	1	0,1	9	0,5	25	1,4	7	0,3	34	1,9	0	0	8	0,4
23 - Не визначився	287	15,9	300	16,7	245	13,6	195	9,7	264	15,1	285	15,8	306	17
24 - Не буду голосувати за жодну партію	230	12,8	156	8,7	80	4,4	67	3,3	65	3,7	73	4	89	4,9

	Харківська обл.		м. Одеса		м. Запоріжжя		Херсонська обл.		Київська обл. ТВО № 95		Хмельницька обл.		Чернігівська обл.	
1 - Партія «Українська платформа 'Собор'»	4	0,3	15	0,8	3	0,2	0	0	45	2,5	7	0,4	1	0,1
2 - Соціалістична партія України	8	0,6	23	1,3	13	0,7	11	0,6	40	2,2	57	3,2	96	5,4
3 - Комуністична партія України	133	10,2	162	8,9	237	13,2	418	23,2	119	6,6	96	5,4	170	9,5
4 - Політичне об'єднання 'Рідна Вітчизна'	1	0,1	13	0,7	2	0,1	0	0	33	1,8	1	0,1	5	0,3
5 - Партія 'Російський блок'	2	0,2	20	1,1	2	0,1	0	0	28	1,5	2	0,1	1	0,1
6 - Партія Н.Королевської 'Україна - Вперед!'	38	2,9	87	4,8	164	9,1	69	3,8	118	6,5	105	5,9	81	4,5
7 - Всеукраїнське об'єднання 'Громада'	0	0	16	0,9	6	0,3	0	0	42	2,3	8	0,5	6	0,3
8 - Партія «Українська національна ассамблея»	1	0,1	10	0,6	1	0,1	1	0,1	35	1,9	3	0,2	3	0,2
9 - Ліберальна партія України	2	0,2	15	0,8	2	0,1	0	0	45	2,5	10	0,6	6	0,3
10 - Партія «Нова політика»	3	0,2	27	1,5	5	0,3	2	0,1	49	2,7	2	0,1	5	0,3
11 - Всеукраїнське об'єднання 'Свобода'	10	0,8	29	1,6	89	4,9	8	0,4	79	4,4	156	8,8	58	3,2
12 - Партія «Зелена планета»	5	0,4	8	0,4	0	0	0	0	58	3,2	1	0,1	5	0,3
13 - Партія пенсіонерів України	9	0,7	51	2,8	2	0,1	1	0,1	41	2,3	22	1,2	10	0,6
14 - Партія 'Наша Україна'	6	0,5	45	2,5	46	2,6	9	0,5	104	5,7	33	1,9	29	1,6
15 - Політична партія 'Зелені'	9	0,7	10	0,6	0	0	13	0,7	39	2,1	3	0,2	2	0,1
16 - Партія зелених України	5	0,4	9	0,5	3	0,2	22	1,2	23	1,3	5	0,3	1	0,1
17 - Партія 'УДАР'	166	12,7	209	11,5	223	12,4	213	11,8	267	14,7	317	17,9	338	18,9
18 - Партія 'Україна майбутнього'	8	0,6	19	1	16	0,9	0	0	26	1,4	5	0,3	2	0,1
19 - Всеукраїнське об'єднання 'Батьківщина'	139	10,7	142	7,8	148	8,2	197	11	195	10,7	529	29,9	285	15,9
20 - Партія регіонів	383	29,3	589	32,5	615	34,2	571	31,7	194	10,7	176	9,9	150	8,4
21 - Партія 'Народно-трудовий союз України'	0	0	11	0,6	0	0	0	0	23	1,3	2	0,1	3	0,2
22 - Радикальна партія Олега Ляшка	0	0	18	1	2	0,1	0	0	23	1,3	4	0,2	64	3,6
23 - Не визначився	210	16,1	184	10,2	157	8,7	152	8,4	154	8,5	132	7,5	312	17,4
24 - Не буду голосувати за жодну партію	163	12,5	100	5,5	64	3,6	112	6,2	35	1,9	95	5,4	158	8,8

	Миколаївська обл.		Київська обл. ТВО № 94		Вінницька обл.		Черкаська обл.		Дніпропетровська обл ТВО №30		м. Севастополь		Запорізька обл.	
1 - Партія «Українська платформа 'Собор'»	5	0,3	5	0,3	47	2,6	5	0,3	2	0,1	2	0,1	0	0
2 - Соціалістична партія України	7	0,4	38	2,1	11	0,6	4	0,2	5	0,3	39	2,1	10	0,5
3 - Комуністична партія України	257	14,3	110	6,1	161	9	110	6,1	270	15	310	17,1	345	18,7
4 - Політичне об'єднання 'Рідна Вітчизна'	5	0,3	8	0,4	5	0,3	2	0,1	0	0	20	1,1	1	0,1
5 - Партія 'Російський блок'	3	0,2	10	0,6	10	0,6	0	0	1	0,1	127	7	0	0
6 - Партія Н.Королевської 'Україна - Вперед!'	83	4,6	108	6	102	5,7	30	1,7	106	5,9	93	5,1	26	1,4
7 - Всеукраїнське об'єднання 'Громада'	8	0,4	14	0,8	20	1,1	2	0,1	3	0,2	11	0,6	2	0,1
8 - Партія «Українська національна ассамблея»	1	0,1	7	0,4	37	2,1	0	0	1	0,1	3	0,2	0	0
9 - Ліберальна партія України	4	0,2	18	1	14	0,8	2	0,1	1	0,1	10	0,6	0	0
10 - Партія «Нова політика»	3	0,2	19	1,1	15	0,8	4	0,2	5	0,3	9	0,5	0	0
11 - Всеукраїнське об'єднання 'Свобода'	17	0,9	48	2,7	119	6,6	55	3,1	31	1,7	5	0,3	7	0,4
12 - Партія «Зелена планета»	4	0,2	21	1,2	14	0,8	6	0,3	3	0,2	9	0,5	0	0
13 - Партія пенсіонерів України	19	1,1	22	1,2	21	1,2	4	0,2	5	0,3	16	0,9	1	0,1
14 - Партія 'Наша Україна'	19	1,1	37	2	52	2,9	28	1,6	4	0,2	8	0,4	2	0,1
15 - Політична партія 'Зелені'	4	0,2	20	1,1	6	0,3	1	0,1	1	0,1	6	0,3	1	0,1
16 - Партія зелених України	8	0,4	7	0,4	8	0,4	2	0,1	2	0,1	6	0,3	1	0,1
17 - Партія 'УДАР'	231	12,9	401	22,2	314	17,5	254	14,1	320	17,8	78	4,3	114	6,2
18 - Партія 'Україна майбутнього'	9	0,5	10	0,6	26	1,4	7	0,4	7	0,4	11	0,6	2	0,1
19 - Всеукраїнське об'єднання 'Батьківщина'	300	16,7	332	18,4	332	18,5	382	21,2	167	9,3	44	2,4	203	11
20 - Партія регіонів	531	29,5	250	13,9	207	11,5	420	23,3	532	29,6	690	38	831	45
21 - Партія 'Народно-трудовий союз України'	4	0,2	6	0,3	9	0,5	2	0,1	2	0,1	16	0,9	1	0,1
22 - Радикальна партія Олега Ляшка	1	0,1	10	0,6	72	4	20	1,1	3	0,2	3	0,2	0	0
23 - Не визначився	176	9,8	238	13,2	153	8,5	263	14,6	237	13,2	243	13,4	276	14,9
24 - Не буду голосувати за жодну партію	98	5,5	66	3,7	41	2,3	196	10,9	92	5,1	57	3,1	24	1,3

	Одеська обл. ТВО №140		Івано- Франківська обл.		Кіровоградська обл.		Рівенська обл.		Чернівецька обл.		Волинська обл.		Донецьк	
1 - Партія «Українська платформа 'Собор'»	2	0,1	2	0,1	2	0,1	1	0,1	0	0	4	0,2	0	0
2 - Соціалістична партія України	11	0,6	14	0,8	10	0,6	6	0,4	0	0	7	0,4	29	1,6
3 - Комуністична партія України	251	13,9	44	2,4	150	8,3	75	4,5	2	3,2	67	3,7	281	15,2
4 - Політичне об'єднання 'Рідна Вітчизна'	2	0,1	3	0,2	3	0,2	4	0,2	0	0	1	0,1	1	0,1
5 - Партія 'Російський блок'	5	0,3	0	0	3	0,2	0	0	0	0	0	0	5	0,3
6 - Партія Н.Королевської 'Україна - Вперед!'	55	3,1	26	1,4	37	2,1	88	5,3	1	1,6	41	2,3	98	5,3
7 - Всеукраїнське об'єднання 'Громада'	1	0,1	1	0,1	7	0,4	3	0,2	0	0	2	0,1	0	0
8 - Партія «Українська національна ассамблея»	5	0,3	0	0	4	0,2	3	0,2	0	0	0	0	3	0,2
9 - Ліберальна партія України	1	0,1	7	0,4	1	0,1	3	0,2	0	0	1	0,1	5	0,3
10 - Партія «Нова політика»	3	0,2	3	0,2	6	0,3	2	0,1	0	0	1	0,1	5	0,3
11 - Всеукраїнське об'єднання 'Свобода'	23	1,3	197	10,9	70	3,9	151	9,2	13	21	177	9,8	2	0,1
12 - Партія «Зелена планета»	2	0,1	1	0,1	3	0,2	1	0,1	0	0	0	0	4	0,2
13 - Партія пенсіонерів України	4	0,2	5	0,3	11	0,6	5	0,3	0	0	4	0,2	1	0,1
14 - Партія 'Наша Україна'	12	0,7	172	9,6	55	3,1	86	5,2	0	0	35	1,9	11	0,6
15 - Політична партія 'Зелені'	8	0,4	0	0	5	0,3	4	0,2	0	0	2	0,1	3	0,2
16 - Партія зелених України	1	0,1	3	0,2	3	0,2	3	0,2	0	0	6	0,3	8	0,4
17 - Партія 'УДАР'	235	13,1	398	22,1	294	16,3	367	22,2	19	30,6	329	18,3	145	7,8
18 - Партія 'Україна майбутнього'	2	0,1	6	0,3	4	0,2	2	0,1	0	0	3	0,2	2	0,1
19 - Всеукраїнське об'єднання 'Батьківщина'	159	8,8	733	40,7	416	23,1	459	27,8	0	0	605	33,6	102	5,5
20 - Партія регіонів	672	37,3	41	2,3	399	22,1	179	10,8	23	37,1	132	7,3	745	40,3
21 - Партія 'Народно-трудоий союз України'	0	0	1	0,1	4	0,2	1	0,1	0	0	1	0,1	3	0,2
22 - Радикальна партія Олега Ляшка	1	0,1	9	0,5	37	2,1	16	1	0	0	26	1,4	1	0,1
23 - Не визначився	256	14,2	69	3,8	196	10,9	151	9,2	4	6,5	257	14,3	180	9,7
24 - Не буду голосувати за жодну партію	89	4,9	66	3,7	82	4,6	40	2,4	0	0	98	5,4	215	11,6

Питання : За яку партію Ви за жодних умов НЕ ПРОГОЛОСУЄТЕ?

	Закарпатська обл.		м. Дніпропетровськ		Житомирська обл.		Тернопільська обл.		Полтавська обл.		АР Крим ТВО №9		Сумська обл.	
1 - Партія «Українська платформа 'Собор'»	4	0,2	15	0,8	7	0,4	5	0,2	5	0,3	11	0,6	18	1
2 - Соціалістична партія України	14	0,8	19	1,1	23	1,3	25	1,2	14	0,8	22	1,2	29	1,6
3 - Комуністична партія України	105	5,8	42	2,3	65	3,6	284	14,1	99	5,7	122	6,8	79	4,4
4 - Політичне об'єднання 'Рідна Вітчизна'	1	0,1	0	0	3	0,2	3	0,1	4	0,2	9	0,5	2	0,1
5 - Партія 'Російський блок'	15	0,8	10	0,6	10	0,6	19	0,9	4	0,2	24	1,3	14	0,8
6 - Партія Н.Королевської 'Україна - Вперед!'	40	2,2	61	3,4	59	3,3	33	1,6	42	2,4	104	5,8	41	2,3
7 - Всеукраїнське об'єднання 'Громада'	1	0,1	8	0,4	10	0,6	1	0	1	0,1	23	1,3	6	0,3
8 - Партія «Українська національна ассамблея»	1	0,1	2	0,1	10	0,6	0	0	0	0	16	0,9	4	0,2
9 - Ліберальна партія України	1	0,1	5	0,3	10	0,6	0	0	3	0,2	16	0,9	12	0,7
10 - Партія «Нова політика»	2	0,1	18	1	15	0,8	6	0,3	5	0,3	23	1,3	5	0,3
11 - Всеукраїнське об'єднання 'Свобода'	9	0,5	42	2,3	35	1,9	14	0,7	18	1	113	6,3	37	2,1
12 - Партія «Зелена планета»	3	0,2	13	0,7	10	0,6	3	0,1	2	0,1	12	0,7	8	0,4
13 - Партія пенсіонерів України	3	0,2	13	0,7	10	0,6	2	0,1	4	0,2	14	0,8	11	0,6
14 - Партія 'Наша Україна'	38	2,1	106	5,9	106	5,9	28	1,4	45	2,6	170	9,4	80	4,4
15 - Політична партія 'Зелені'	4	0,2	2	0,1	6	0,3	1	0	3	0,2	23	1,3	15	0,8
16 - Партія зелених України	1	0,1	6	0,3	3	0,2	4	0,2	1	0,1	10	0,6	11	0,6
17 - Партія 'УДАР'	17	0,9	48	2,7	39	2,2	14	0,7	27	1,5	106	5,9	28	1,6
18 - Партія 'Україна майбутнього'	5	0,3	8	0,4	8	0,4	2	0,1	5	0,3	24	1,3	6	0,3
19 - Всеукраїнське об'єднання 'Батьківщина'	108	6	272	15,1	256	14,2	26	1,3	164	9,4	251	13,9	190	10,5
20 - Партія регіонів	615	34,2	348	19,3	490	27,1	1335	66,2	593	33,9	322	17,8	444	24,6
21 - Партія 'Народно-трудовий союз України'	2	0,1	17	0,9	7	0,4	4	0,2	3	0,2	6	0,3	4	0,2
22 - Радикальна партія Олега Ляшка	13	0,7	21	1,2	29	1,6	11	0,5	29	1,7	39	2,2	28	1,6
23 - Не визначився	491	27,3	555	30,8	496	27,5	148	7,3	594	34	256	14,2	657	36,4
24 - Не буду голосувати за жодну партію	307	17,1	170	9,4	98	5,4	50	2,5	84	4,8	90	5	75	4,2

	Харківська обл.		м. Одеса		м. Запоріжжя		Херсонська обл.		Київська обл. ТВО № 95		Хмельницька обл.		Чернігівська обл.	
1 - Партія «Українська платформа 'Собор'»	4	0,3	19	1	38	2,1	2	0,1	44	2,4	28	1,6	10	0,6
2 - Соціалістична партія України	12	0,9	39	2,2	63	3,5	8	0,4	55	3	35	2	38	2,1
3 - Комуністична партія України	86	6,6	62	3,4	124	6,9	70	3,9	171	9,4	142	8	61	3,4
4 - Політичне об'єднання 'Рідна Вітчизна'	0	0	11	0,6	12	0,7	0	0	12	0,7	22	1,2	1	0,1
5 - Партія 'Російський блок'	7	0,5	29	1,6	19	1,1	11	0,6	34	1,9	56	3,2	5	0,3
6 - Партія Н.Королевської 'Україна - Вперед!'	35	2,7	120	6,6	117	6,5	46	2,6	64	3,5	41	2,3	48	2,7
7 - Всеукраїнське об'єднання 'Громада'	3	0,2	22	1,2	13	0,7	0	0	20	1,1	30	1,7	4	0,2
8 - Партія «Українська національна ассамблея»	13	1	14	0,8	9	0,5	10	0,6	15	0,8	16	0,9	0	0
9 - Ліберальна партія України	10	0,8	36	2	14	0,8	2	0,1	24	1,3	21	1,2	11	0,6
10 - Партія «Нова політика»	7	0,5	29	1,6	14	0,8	0	0	36	2	25	1,4	11	0,6
11 - Всеукраїнське об'єднання 'Свобода'	40	3,1	41	2,3	50	2,8	85	4,7	33	1,8	50	2,8	25	1,4
12 - Партія «Зелена планета»	6	0,5	21	1,2	7	0,4	2	0,1	19	1	31	1,8	4	0,2
13 - Партія пенсіонерів України	7	0,5	19	1	9	0,5	4	0,2	27	1,5	11	0,6	13	0,7
14 - Партія 'Наша Україна'	47	3,6	117	6,5	119	6,6	286	15,9	73	4	52	2,9	36	2
15 - Політична партія 'Зелені'	4	0,3	11	0,6	12	0,7	6	0,3	29	1,6	35	2	6	0,3
16 - Партія зелених України	2	0,2	22	1,2	17	0,9	3	0,2	27	1,5	15	0,8	7	0,4
17 - Партія 'УДАР'	25	1,9	95	5,2	79	4,4	56	3,1	100	5,5	42	2,4	48	2,7
18 - Партія 'Україна майбутнього'	1	0,1	12	0,7	13	0,7	0	0	23	1,3	14	0,8	12	0,7
19 - Всеукраїнське об'єднання 'Батьківщина'	219	16,8	216	11,9	310	17,2	427	23,7	112	6,2	99	5,6	108	6
20 - Партія регіонів	275	21,1	266	14,7	351	19,5	301	16,7	518	28,5	542	30,6	698	39
21 - Партія 'Народно-трудоий союз України'	0	0	19	1	13	0,7	2	0,1	27	1,5	30	1,7	7	0,4
22 - Радикальна партія Олега Ляшка	20	1,5	54	3	53	2,9	59	3,3	79	4,4	77	4,3	66	3,7
23 - Не визначився	366	28	430	23,7	303	16,8	309	17,2	226	12,5	272	15,4	428	23,9
24 - Не буду голосувати за жодну партію	116	8,9	108	6	41	2,3	110	6,1	47	2,6	85	4,8	144	8

	Миколаївська обл.		Київська обл. ТВО № 94		Вінницька обл.		Черкаська обл.		Дніпропетровська обл. ТВО №30		м. Севастополь		Запорізька обл.	
1 - Партія «Українська платформа 'Собор'»	25	1,4	25	1,4	21	1,2	15	0,8	16	0,9	19	1	6	0,3
2 - Соціалістична партія України	32	1,8	47	2,6	30	1,7	31	1,7	11	0,6	21	1,2	7	0,4
3 - Комуністична партія України	76	4,2	117	6,5	176	9,8	134	7,4	183	10,2	70	3,9	73	4
4 - Політичне об'єднання 'Рідна Вітчизна'	8	0,4	15	0,8	22	1,2	1	0,1	0	0	11	0,6	3	0,2
5 - Партія 'Російський блок'	37	2,1	35	1,9	25	1,4	7	0,4	9	0,5	27	1,5	1	0,1
6 - Партія Н.Королевської 'Україна - Вперед!'	80	4,5	40	2,2	98	5,5	45	2,5	71	3,9	81	4,5	114	6,2
7 - Всеукраїнське об'єднання 'Громада'	17	0,9	14	0,8	26	1,4	3	0,2	8	0,4	31	1,7	2	0,1
8 - Партія «Українська національна ассамблея»	15	0,8	5	0,3	70	3,9	2	0,1	4	0,2	15	0,8	8	0,4
9 - Ліберальна партія України	24	1,3	23	1,3	22	1,2	3	0,2	5	0,3	16	0,9	5	0,3
10 - Партія «Нова політика»	8	0,4	24	1,3	34	1,9	5	0,3	3	0,2	27	1,5	5	0,3
11 - Всеукраїнське об'єднання 'Свобода'	14	0,8	25	1,4	46	2,6	63	3,5	35	1,9	249	13,7	76	4,1
12 - Партія «Зелена планета»	6	0,3	22	1,2	23	1,3	1	0,1	4	0,2	11	0,6	7	0,4
13 - Партія пенсіонерів України	27	1,5	18	1	26	1,4	2	0,1	4	0,2	12	0,7	8	0,4
14 - Партія 'Наша Україна'	161	9	44	2,4	103	5,7	45	2,5	42	2,3	132	7,3	33	1,8
15 - Політична партія 'Зелені'	11	0,6	51	2,8	11	0,6	0	0	3	0,2	16	0,9	3	0,2
16 - Партія зелених України	12	0,7	18	1	16	0,9	4	0,2	1	0,1	16	0,9	8	0,4
17 - Партія 'УДАР'	54	3	86	4,8	51	2,8	43	2,4	44	2,4	58	3,2	68	3,7
18 - Партія 'Україна майбутнього'	21	1,2	22	1,2	13	0,7	7	0,4	11	0,6	21	1,2	4	0,2
19 - Всеукраїнське об'єднання 'Батьківщина'	268	14,9	101	5,6	92	5,1	192	10,7	277	15,4	297	16,4	562	30,4
20 - Партія регіонів	284	15,8	619	34,3	597	33,2	475	26,4	446	24,8	164	9	300	16,2
21 - Партія 'Народно-трудовий союз України'	15	0,8	44	2,4	4	0,2	2	0,1	1	0,1	16	0,9	14	0,8
22 - Радикальна партія Олега Ляшка	66	3,7	32	1,8	61	3,4	31	1,7	18	1	47	2,6	24	1,3
23 - Не визначився	422	23,5	319	17,7	197	11	480	26,7	523	29,1	348	19,2	505	27,3
24 - Не буду голосувати за жодну партію	114	6,3	59	3,3	32	1,8	208	11,6	81	4,5	111	6,1	11	0,6

	Одеська обл. ТВО №140		Івано- Франківська обл.		Кіровоградська обл.		Рівенська обл.		Чернівецька обл.		Волинська обл.		Донецьк	
1 - Партія «Українська платформа 'Собор'»	13	0,7	9	0,5	25	1,4	12	0,7	2	3,2	0	0	14	0,8
2 - Соціалістична партія України	18	1	19	1,1	31	1,7	29	1,8	0	0	17	0,9	16	0,9
3 - Комуністична партія України	82	4,6	409	22,7	156	8,7	237	14,4	0	0	163	9,1	99	5,4
4 - Політичне об'єднання 'Рідна Вітчизна'	3	0,2	3	0,2	13	0,7	2	0,1	0	0	0	0	7	0,4
5 - Партія 'Російський блок'	7	0,4	84	4,7	40	2,2	20	1,2	0	0	28	1,6	13	0,7
6 - Партія Н.Королевської 'Україна - Вперед!'	58	3,2	111	6,2	32	1,8	56	3,4	3	4,8	37	2,1	82	4,4
7 - Всеукраїнське об'єднання 'Громада'	8	0,4	4	0,2	12	0,7	3	0,2	2	3,2	0	0	24	1,3
8 - Партія «Українська національна ассамблея»	7	0,4	1	0,1	14	0,8	1	0,1	1	1,6	0	0	5	0,3
9 - Ліберальна партія України	8	0,4	4	0,2	12	0,7	3	0,2	0	0	6	0,3	18	1
10 - Партія «Нова політика»	7	0,4	9	0,5	16	0,9	3	0,2	0	0	3	0,2	16	0,9
11 - Всеукраїнське об'єднання 'Свобода'	90	5	63	3,5	43	2,4	15	0,9	0	0	18	1	65	3,5
12 - Партія «Зелена планета»	5	0,3	3	0,2	13	0,7	3	0,2	0	0	3	0,2	17	0,9
13 - Партія пенсіонерів України	10	0,6	5	0,3	16	0,9	7	0,4	0	0	1	0,1	13	0,7
14 - Партія 'Наша Україна'	93	5,2	25	1,4	45	2,5	61	3,7	6	9,7	43	2,4	154	8,3
15 - Політична партія 'Зелені'	3	0,2	1	0,1	11	0,6	3	0,2	0	0	6	0,3	5	0,3
16 - Партія зелених України	3	0,2	3	0,2	14	0,8	5	0,3	1	1,6	2	0,1	10	0,5
17 - Партія 'УДАР'	40	2,2	13	0,7	33	1,8	29	1,8	3	4,8	14	0,8	78	4,2
18 - Партія 'Україна майбутнього'	4	0,2	1	0,1	10	0,6	3	0,2	0	0	0	0	9	0,5
19 - Всеукраїнське об'єднання 'Батьківщина'	366	20,3	34	1,9	176	9,8	100	6,1	3	4,8	83	4,6	422	22,8
20 - Партія регіонів	409	22,7	879	48,8	539	29,9	633	38,4	14	22,6	851	47,3	257	13,9
21 - Партія 'Народно-трудовий союз України'	2	0,1	4	0,2	13	0,7	5	0,3	1	1,6	2	0,1	11	0,6
22 - Радикальна партія Олега Ляшка	21	1,2	21	1,2	31	1,7	28	1,7	0	0	20	1,1	44	2,4
23 - Не визначився	454	25,2	77	4,3	415	23	301	18,2	26	41,9	422	23,5	268	14,5
24 - Не буду голосувати за жодну партію	89	4,9	19	1,1	92	5,1	91	5,5	0	0	80	4,4	202	10,9

Рейтинг кандидатів у депутати до Верховної Ради

Тернопільська область ТВО №167

Питання : ЯКБИ ВИБОРИ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ВІДБУЛИСЯ СЬОГОДНІ, за кого із списку зареєстрованих кандидатів ВИ ПРОГОЛОСУЄТЕ?

1 - БЕДРИКІВСЬКИЙ Володимир Володимирович, самовисуванець	333	16.5
2 - БІЛАШ Михайло Федорович, Комуністична партія України	25	1.2
3 - ВАВРИК Олег Володимирович, УДАР	391	19.4
4 - ВЕЛИЧКО Володимир Омелянович, самовисуванець	70	3.5
5 - ВІВАТ Іван Осипович, Конгрес Українських Націоналістів	124	6.1
6 - КОЗАК Тарас Мирославович, самовисуванець	56	2.8
7 - ПЕТРЕНКО Сергій Петрович, Партія Регіонів	22	1.1
8 - ПОЛЯНЧИЧ Михайло Михайлович, самовисуванець	23	1.1
9 - СКАКУН Людмила Петрівна, самовисуванець	32	1.6
10 - СТОЙКО Іван Михайлович, ВО «Батьківщина»	363	18.0
11 - ХОЛОДНЮК Павло Васильович, «Зелена Планета»	11	0.5
12 - ЧИЖМАРЬ Юрій Васильович, самовисуванець	134	6.6
13 - ЧУБАК Василь Володимирович, самовисуванець	113	5.6
14 - Не визначився	221	10.9
15 - Не буду голосувати за жодного кандидата	101	5.0

Питання : Якщо прізвище вказаного Вами кандидата не буде у бюлетні, то назвіть іншого (другого) кандидата за якого ВИ ПРОГОЛОСУВАЛИ Б

1 - БЕДРИКІВСЬКИЙ Володимир Володимирович, самовисуванець	185	9.2
2 - БІЛАШ Михайло Федорович, Комуністична партія України	19	0.9
3 - ВАВРИК Олег Володимирович, УДАР	248	12.3
4 - ВЕЛИЧКО Володимир Омелянович, самовисуванець	81	4.0
5 - ВІВАТ Іван Осипович, Конгрес Українських Націоналістів	52	2.6
6 - КОЗАК Тарас Мирославович, самовисуванець	50	2.5
7 - ПЕТРЕНКО Сергій Петрович, Партія Регіонів	15	0.7
8 - ПОЛЯНЧИЧ Михайло Михайлович, самовисуванець	18	0.9
9 - СКАКУН Людмила Петрівна, самовисуванець	45	2.2
10 - СТОЙКО Іван Михайлович, ВО «Батьківщина»	179	8.9
11 - ХОЛОДНЮК Павло Васильович, «Зелена Планета»	9	0.4
12 - ЧИЖМАРЬ Юрій Васильович, самовисуванець	123	6.1
13 - ЧУБАК Василь Володимирович, самовисуванець	141	7.0
14 - Не визначився	711	35.2
15 - Не буду голосувати за жодного кандидата	143	7.1

Додаток 3

Узагальнені результати опитування респондентів щодо їх політичних пріоритетів

Питання : Чи готові Ви прийти й проголосувати на виборах до Верховної ради України 28

	Абс, вел,	%
1 - ТАК	38891	80,46429
2 - Не впевнений	7853	16,40714
3 - НІ	1556	3,139286

Питання : З яких джерел інформації Ви дізнаєтесь про кандидатів у депутати?(виберіть основне джерело інформації, а інші допишіть в коментпях)

	Абс, вел,	%
1 - інтернет	4079	8,160714
2 - друзі чи родичі	4799	9,607143
3 - буклети чи листівки	4866	10,93929
4 - радіо	3648	7,325
5 - газети	10133	20,5
6 - бігборди	3035	6,517857
7 - безпосередні «живі» зустрічі з кандидатом	1757	4,110714
8 - місцеве телебачення	14669	30,225
9 - Інше	1314	2,635714

Питання: Яка із соціальних проблем для Вас є найбільш важливішою? (виберіть основне джерело інформації, а інші допишіть в коментпях)

	Абс, вел,	%
1 - сільське господарство	5431	11,58571
2 - працевлаштування	11214	23,78214
3 - медицина	10123	20,57857
4 - підприємництво	3410	7,096429
5 - заклади освіти і культури	4147	8,407143
6 - дороги і транспорт	4476	9,107143
7 - житлово-комунальне господарство	4767	9,846429
8 - проблеми злочинності та алкоголізму	2507	5,128571
9 - Інше	2225	4,460714

Питання : За яку політичну партію ВИ ПРОГОЛОСУЄТЕ?

	Абс, вел,	%
1 - Партія «Українська платформа 'Собор'»	186	0,375
2 - Соціалістична партія України	557	1,107143
3 - Комуністична партія України	5166	10,44286
4 - Політичне об'єднання 'Рідна Вітчизна'	140	0,282143
5 - Партія 'Російський блок'	248	0,503571
6 - Партія Н.Королевської 'Україна - Вперед!'	2008	4,075
7 - Всеукраїнське об'єднання 'Громада'	182	0,360714
8 - Партія «Українська національна ассамблея»	131	0,275
9 - Ліберальна партія України	181	0,371429
10 - Партія «Нова політика»	211	0,421429
11 - Всеукраїнське об'єднання 'Свобода'	2052	4,739286
12 - Партія «Зелена планета»	182	0,367857
13 - Партія пенсіонерів України	311	0,628571
14 - Партія 'Наша Україна'	1027	2,05
15 - Політична партія 'Зелені'	185	0,375
16 - Партія зелених України	158	0,321429
17 - Партія 'УДАР'	7347	15,70357
18 - Партія 'Україна майбутнього'	259	0,510714
19 - Всеукраїнське об'єднання 'Батьківщина'	8052	16,06429
20 - Партія регіонів	10680	22,68929
21 - Партія 'Народно-трудоий союз України'	109	0,217857
22 - Радикальна партія Олега Ляшка	394	0,792857
23 - Не визначився	5882	12,02857
24 - Не буду голосувати за жодну партію	2651	5,364286

Питання : За яку партію Ви за жодних умов НЕ ПРОГОЛОСУЄТЕ?

	Абс, вел,	%
1 - Партія «Українська платформа 'Собор'»	412	0,925
2 - Соціалістична партія України	705	1,410714
3 - Комуністична партія України	3487	6,971429
4 - Політичне об'єднання 'Рідна Вітчизна'	168	0,335714
5 - Партія 'Російський блок'	590	1,182143
6 - Партія Н.Королевської 'Україна - Вперед!'	1759	3,682143
7 - Всеукраїнське об'єднання 'Громада'	296	0,692857
8 - Партія «Українська національна ассамблея»	258	0,582143
9 - Ліберальна партія України	314	0,639286
10 - Партія «Нова політика»	356	0,714286

11 - Всеукраїнське об'єднання 'Свобода'	1394	2,785714
12 - Партія «Зелена планета»	259	0,521429
13 - Партія пенсіонерів України	296	0,589286
14 - Партія 'Наша Україна'	2290	4,907143
15 - Політична партія 'Зелені'	281	0,560714
16 - Партія зелених України	242	0,542857
17 - Партія 'УДАР'	1338	2,832143
18 - Партія 'Україна майбутнього'	259	0,517857
19 - Всеукраїнське об'єднання 'Батьківщина'	5731	11,66429
20 - Партія регіонів	13565	27,73214
21 - Партія 'Народно-трудовий союз України'	275	0,592857
22 - Радикальна партія Олега Ляшка	1022	2,05
23 - Не визначився	10288	22,14643
24 - Не буду голосувати за жодну партію	2714	5,471429

Питання : Стать респондента:

	Абс, вел,	%
1 - чоловіча	22850	46,96786
2 - жіноча	25449	53,03214

Питання : Місце проживання:

	Абс, вел,	%
1 - обласний центр / місто-мільйонник	10770	22,40357
2 - СМТ / місто районного значення (до 50 тис. жителів)	25000	51,62143
3 - село / хутір	12529	25,98571

Питання : Вік:

	Абс, вел,	%
1 - до 30 років (молодь)	6123	12,57857
2 - 30-49 років	21106	43,43571
3 - 50-59 років	12000	24,69643
4 - 60 р. і більше (пенсіонери)	9070	19,30714

Питання : Освіта:

	Абс, вел,	%
1 - н/середня, середня (закінчив школу, СПТУ)	9289	19,75357
2 - середня спеціальна (закінчив технікум)	24938	51,62143
3 - н/вища, вища	14072	28,61786

Питання : Характер зайнятості:

	Абс, вел,	%
1 - Робітник (має трудову книжку)	11069	22,52857
2 - Робітник (працює без трудової книжки: за договором, інше)	5340	11,07143
3 - Спеціаліст приватного підприємства, фірми	2788	5,667857
4 - Спеціаліст державного підприємства, організації, установи	2952	6,135714
5 - Військовослужбовець, служба в СБУ, МВС	529	1,214286
6 - Керівник державного підприємства, підрозділу, установи	399	0,860714
7 - Керівник приватного підприємства, підрозділу	452	0,953571
8 - Приватний підприємець	3396	6,846429
9 - Студент	2377	4,882143
10 - Домогосподарка	3947	8,321429
11 - Пенсіонер	8728	18,4
12 - Пенсіонер і працюю	2506	5,146429
13 - Безробітний	3499	7,325
14 - Інше	317	0,639286